

AGENCIJA ZA ELEKTRONSKE KOMUNIKACIJE I
POŠTANSKU DJELATNOST

IZVJEŠTAJ O RADU AGENCIJE ZA 2010. GODINU

2001 - 2011.

Podgorica, april 2011. godine

SADRŽAJ

UVOD	3
1. DINAMIKA OSTVARIVANJA KONKURENCIJE NA TRŽIŠTU ELEKTRONSKIH .. 6 KOMUNIKACIJA I PRIMJENA PRINCIPA TARIFNE POLITIKE	6
1.1. Analiza relevantnih tržišta u cilju ocjene stepena konkurentnosti tržišta	6
1.1.1. Regulatorni okvir Evropske unije	6
1.1.2. Pravni osnov za sprovođenje postupka definisanja i analize relevantnih tržišta ...	6
1.1.3. Hronološki redosled aktivnosti Agencije u postupku analize relevantnih tržišta ..	7
1.1.4. Regulatorne obaveze koje su propisane operatorima sa značajnom tržišnom	8
snagom na relevantnim tržištima	
1.1.5. Planirane aktivnosti na analizama dodatnih relevantnih tržišta tokom	13
2011. godine	
1.2. Projekat računovodstvenog odvajanja i troškovnog računovodstva	15
1.2.1. Pravni osnov za sprovođenje obaveza računovodstvenog odvajanja i	15
troškovnog računovodstva	
1.2.2. Svrha uvođenja obaveza računovodstvenog odvajanja i troškovnog	15
računovodstva	
1.2.3. Predstojeće aktivnosti Agencije na implementaciji Projekta	15
računovodstvenog odvajanja i troškovnog računovodstva	
1.3. Razvoj konkurencije na tržištu elektronskih komunikacija	16
1.3.1. Fiksna telefonija	16
1.3.2. Mobilna telefonija	20
1.3.3. Širokopolasni pristup Internetu (ADSL)	23
2. STEPEN OSTVARIVANJA UNIVERZALNOG SERVISA	24
2.1. Univerzalni servis u sektoru elektronskih komunikacija	24
3. DODIJELJENI OGRANIČENI RESURSI I OCJENA NJIHOVOG	32
RACIONALNOG KORIŠĆENJA	
3.1. Dodijeljene radio-frekvencije i ocjena njihovog racionalnog korišćenja	32
3.1.1. Analiza zauzetosti najznačajnijih radio-frekvencijskih opsega	34
3.1.2. Neracionalno korišćenje radio-frekvencija	38
3.1.3. Međunarodna koordinacija radio-frekvencija za potrebe radio-difuzije	39
3.2. Dodijeljenja numeracija/adrese i ocjena njihovog racionalnog korišćenja	40
4. STEPEN RAZVOJA SEKTORA ELEKTRONSKIH KOMUNIKACIJA U	44
2010. GODINI, SA PREGLEDOM OBIMA, VRSTE I KVALITETA USLUGA KOJE OPERATORI I PRUŽAOCI USLUGA NUDE KRAJNJIM KORISNICIMA	
4.1. Tržište fiksne telefonije i javnih telefonskih govornica	44
4.2. Tržište mobilne telefonije	47
4.3. Tržište Interneta i širokopolasnog pristupa	51

4.3.1. Internet penetracija	57
4.4. Tržište VoIP servisa	59
4.5. Tržište iznajmljenih linija	61
4.5.1. Cijene usluga iznajmljenih linija	61
4.6. Tržište distribucije radijskih i televizijskih programa	65
5. PLANIRANI I IZVRŠENI RADNI ZADACI AGENCIJE U 2010. GODINI	68
5.1. Upravni postupci	68
5.1.1. Ostvarivanje prava korisnika i zaštita interesa korisnika	68
5.1.2. Upravni postupci po zahtjevima subjekata na tržištu elektronskih komunikacija i rješavanje sporova između tih subjekata	70
5.2. Regulativa u oblasti elektronskih komunikacija i aktivnosti na implementaciji Zakona o elektronskim komunikacijama	71
5.3. Interkonekcija i operatorski pristup	74
5.3.1. Cijene interkonekcionih servisa	75
5.3.2. Tržište terminacije poziva	80
5.4. Realizacija projekta centralne administrativne baze podataka prenesenih brojeva	82
5.5. Monitoring radio-frekvencijskog spektra	86
5.6. Stručni nadzor u oblasti elektronskih komunikacija	92
5.7. Razvoj kadrovskih resursa	97
5.8. Međunarodne aktivnosti	98
6. TRŽIŠTE POŠTANSKE DJELATNOSTI	102
6.1. Regulacija tržišta poštanskih usluga	102

UVOD

Početak marta 2011. godine navršilo se punih 10 godina postojanja Agencije i ujedno procesa regulacije sektora elektronskih komunikacija u Crnoj Gori. Za svo ovo vrijeme Agencija je imala za cilj da kreira stabilno i predvidivo regulatorno okruženje koje je omogućilo razvoj sektora, značajne infrastrukturne investicije, zdravu konkurenciju i ulazak novih operatora i uvođenje novih servisa i usluga po povoljnim uslovima za krajnje korisnike.

Prilikom donošenja odluka koje su bile od značaja za regulaciju i razvoj cjelokupnog sektora, Agencija je svih ovih godina sprovodila procese javnih konsultacija, dijaloga i rasprava sa svim zainteresovanim učesnicima. Tako je bilo i 2010. godine, tokom koje je Agencija sprovedla javne konsultativne procese i rasprave po pitanju: analize sedam relevantnih tržišta, utvrđivanja rješenja o određivanju operatora sa značajnom tržišnom snagom na relevantnim tržištima, pružanja univerzalnog servisa, donošenja planova raspodjele po pojedinim radiokomunikacionim službama i radio-frekvencijskim opsezima, kao i drugih regulatornih propisa, odluka, mjera ...

Prethodna 2010. godina biće zapamćena kao godina u kojoj je sa uspjehom sprovedena i završena analiza sedam relevantnih tržišta. Nakon završenog postupka javnih rasprava po istim, Agencija je u novembru mjesecu donijela rješenja o određivanju operatora sa značajnom tržišnom snagom na relevantnom tržištu. Ističemo da su ciljevi regulatornih mjera, koje su proistekle na osnovu sprovedene analize relevantnih tržišta, sljedeći:

1. kreiranje stimulativnog okruženja u smislu otklanjanja ili smanjenja barijera ulasku na relevantno tržište, koje svim konkurentima pruža jednake uslove za nastup na tržište,
2. doprinos većem stepenu konkurentnosti tržišta čime se maksimiziraju benefiti krajnjih korisnika u pogledu mogućnosti većeg izbora pružalaca usluga i inovativnih usluga, povoljnijih cijena usluga, većeg nivoa kvaliteta usluga,
3. dalja liberalizacija tržišta koja će dovesti do efikasnije tržišne konkurencije, što će imati za rezultat nova ulaganja od strane svih operatora koji djeluju na tržištu, stvaranje inovativnih usluga koje će se nuditi po konkurentnim cijenama i
4. ograničavanje ili onemogućavanje antikonkurentskih aktivnosti od strane operatora sa značajnom tržišnom snagom na relevantnom tržištu.

Tokom 2010. godine završene su aktivnosti na pripremi regulative neophodne za raspisivanje javnog konkursa i određivanje operatora Univerzalnog servisa na teritoriji Crne Gore. Svi neophodni propisi iz ove oblasti su bili donijeti zaključno sa novembrom mjesecom 2010. godine, nakon čega je Agencija raspisala javni konkurs na kom su se javili ponuđači za sve vrste pojedinačnih usluga iz opsega usluga Univerzalnog servisa. Savjet Agencije je na sjednici održanoj krajem januara 2011. godine donio rješenja o izboru operatora pojedinačnih usluga Univerzalnog servisa na teritoriji Crne Gore za period od pet godina i to:

1. Telenora d.o.o. za ispunjavanje svakog razumnog zahtjeva korisnika za priključak na javnu telefonsku mrežu, na fiksnoj lokaciji, čime se omogućava korišćenje javno dostupnih telefonskih usluga; za omogućavanje korisniku uspostavljanja lokalnih, međumjesnih i međunarodnih poziva, prenos komunikacija putem telefaksa i prenos podataka brzinom pogodnom za funkcionalan pristup Internetu i za obezbjeđivanje određenih povoljnosti za krajnje korisnike - lica sa invaliditetom,

2. MCA d.o.o. za pružanje usluge Univerzalnog telefonskog imenika i Univerzalne službe za davanje informacija korisnicima o pretplatnicima i obezbjeđivanje određenih povoljnosti za krajnje korisnike - lica sa invaliditetom.

Radi daljeg podsticanja i razvoja konkurentnog tržišta u oblasti elektronskih komunikacija, Agencija je tokom prethodne godine imala značajne aktivnosti po pitanju implementacije usluge prenosivosti broja. Početak komercijalnog pružanja ove usluge se, shodno Zakonu o elektronskim komunikacijama, očekuje krajem avgusta 2011. godine. Usluga prenosivosti broja će doprinijeti smanjenju barijere korisnicima prilikom njihove odluke da pređu od jednog kod drugog operatora mobilne ili fiksne telefonije. Uz već realizovanu mogućnost izbora i predizbora operatora, realizacija mogućnosti prenosa broja između različitih operatora će doprinijeti povećanju konkurentnosti i smanjenju cijena postojećih usluga koje pružaju operatori elektronskih komunikacija u Crnoj Gori.

U toku 2010. godine ukupno je upisano 16 novih operatora u Registar operatora kog vodi Agencija, tako da je na dan 31. 12. 2010. godine ukupan broj registrovanih operatora iznosio 40. U istom periodu ukupno je donijeto 174 rješenja o odobrenju za korišćenje radio-frekvencija i 128 rješenja o tehničkim uslovima za radio-bazne stanice u fiksnoj i mobilnoj službi, kao i 28 rješenja o oduzimanju odobrenja za korišćenje radio-frekvencija. Po pitanju ograničenog resursa numeracija/adrese, Agencija je donijela 45 rješenja tokom 2010. godine.

Ostvarivanju prava korisnika i zaštiti interesa korisnika Agencija posvećuje veliku pažnju. Tokom 2010. godine korisnici su Agenciji podnijeli 132 žalbe. U cilju bolje informisanosti krajnjih korisnika, Agencija je u 2010. godini izradila set od pet brošura koje se se odnosile na: Prava korisnika u ICT sektoru, Online bezbjednost, Širokopolasni pristup za sve, Dostupnost ponude *multi-play* usluga i Mobilnim telefonima i baznim stanicama.

Trend razvoja sektora elektronskih komunikacija je nastavljen i u 2010. godini. Najznačajniji podaci koji se odnose na statističke podatke vezane za sektor na dan 31. 12. 2010. godine su:

- Ukupan broj fiksnih pretplatničkih linija je iznosio 170.553 što odgovara penetraciji od 27,5%.
- Ukupan broj ISDN priključaka je iznosio 5.710.
- Broj ADSL priključaka je iznosio 57.370, što je za 31,97 % više u odnosu na 2009. godinu.
- Broj korisnika mobilne telefonije je iznosio 1.237.319 što odgovara penetraciji od 199,52 %. Od ovog broja, 895.411 je *prepaid* i 341.908 *postpaid* korisnika.
- Korisnici mobilne telefonije su ostavili 1.420.862.244 minuta odlaznog saobraćaja što je povećanje od 10,42 % u odnosu na 2009. godinu.
- Korisnici su putem mobilnih telefona poslali samo u decembru ukupno 105.746.163 SMS poruka.
- Broj korisnika koji Internetu pristupaju putem *dial-up*-a je iznosio 10.959.
- Broj korisnika koji pristupaju Internetu putem ADSL-a je iznosio 57.370 što je povećanje za 31,97 % u odnosu na 2009. godinu.
- Zabilježen je i porast broja WiMAX korisnika koji je na kraju 2010. godine iznosio 6.789.
- Broj korisnika koji su pristup Internetu ostavili pomoću kablovskih distributivnih sistema je iznosio 1.528.
- Ukupan broj iznajmljenih linija je 311.
- Ukupan broj bežičnih pristupnih tačaka je smanjen u odnosu na 2009. godinu i iznosio je 125.

- Zabilježen je porast broja korisnika mobilnog širokopojasnog pristupa koji Internetu pristupaju putem data SIM kartice i iznosio je 34.005.
- Putem mobilnog telefona ili 3G modema Internetu je pristupilo 264.796 korisnika, od čega su 78.646 *postpaid* a 186.150 *prepaid* korisnici.
- Broj registrovanih korisnika Interneta je iznosio 175.399, što je povećanje od 16 % u odnosu na 2009. godinu.
- Procijenjena penetracija broja korisnika koji pristupaju Internetu, uzimajući u obzir i širokopojasne konekcije, iznosi 50,9 %, što je povećanje od 7 % u odnosu na 2009. godinu.
- Penetracija fiksnog širokopojasnog pristupa je iznosila 11,6 % što je povećanje za 3,1 % u odnosu na 2009. godinu.
- Penetracija mobilnog širokopojasnog pristupa je iznosila 5,5 % što je povećanje za 2,1 % u odnosu na 2009. godinu.
- Ukupan ostvareni VoIP saobraćaj je iznosio 806.664 minuta što je smanjenje za oko 20% u odnosu na prethodnu godinu.
- Ukupan broj korisnika kablovskih distributivnih sistema je iznosio 111.729 što predstavlja povećanje broja korisnika u iznosu od 3,36 % u odnosu na 2009. godinu.

Dakle, za prvih 10 godina regulacije sektora elektronskih komunikacija zabilježen je značajan napredak u sektoru. Podsjećanja radi, Agencija je počela sa radom 08. marta 2001. godine pod nazivom Agencija za telekomunikacije, shodno odredbama Zakona o telekomunikacijama¹. Nakon stupanja na snagu Zakona o poštanskim uslugama², Agencija je nastavila sa radom pod nazivom Agencija za telekomunikacije i poštansku djelatnost. Donošenjem Zakona o elektronskim komunikacijama³, Agencija nastavlja sa radom pod nazivom Agencija za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost.

Upravljački organi Agencije, shodno Zakonu o elektronskim komunikacijama, su Savjet Agencije i Izvršni direktor Agencije. Savjet Agencije je imenovan Odlukom Vlade Crne Gore krajem 2008. godine. Shodno Zakonskim odredbama, Savjet je krajem januara 2009. godine izabrao izvršnog direktora Agencije sa mandatom od 4 godine. Savjet Agencije je tokom 2010. godine održao 120 sjednica od kojih je 12 bilo redovnih (održavaju se mjesečno) i 108 vanrednih.

¹ Zakon o telekomunikacijama, „Službeni list Crne Gore, broj 59/00.

² Zakon o poštanskim uslugama, „Službeni list Crne Gore“, broj 46/05.

³ Zakon o elektronskim komunikacijama, „Službeni list Crne Gore“, broj 50/08, 53/09, 70/09, 40/10 i 49/10.

1. DINAMIKA OSTVARIVANJA KONKURENCIJE NA TRŽIŠTU ELEKTRONSKIH KOMUNIKACIJA I PRIMJENA PRINCIPA TARIFNE POLITIKE

1.1. Analiza relevantnih tržišta u cilju ocjene stepena konkurentnosti tržišta

1.1.1. Regulatorni okvir Evropske unije

Evropska komisija je u martu mjesecu 2002. godine usvojila direktive koje predstavljaju regulatorni okvir iz 2002. godine u oblasti elektronskih komunikacionih mreža i usluga, i to:

1. Direktivu Evropske komisije o zajedničkom regulatornom okviru za elektronske komunikacione mreže i usluge („Okvirna direktiva“);
2. Direktivu Evropske komisije o pristupu i interkonekciji elektronskih komunikacionih mreža i pripadajućih kapaciteta („Direktiva o pristupu“);
3. Direktivu Evropske komisije o odobrenju na području elektronskih komunikacionih mreža i usluga („Direktiva o odobrenju“);
4. Direktivu Evropske komisije o univerzalnom servisu i pravima korisnika vezanim za elektronske komunikacione mreže i usluge („Direktiva o univerzalnom servisu“);
5. Direktivu Evropske komisije o zaštiti privatnosti i povjerljivosti komunikacija u sektoru elektronskih komunikacija („Direktiva o privatnosti u elektronskim komunikacijama“).

Evropska komisija je u julu mjesecu 2002. godine objavila Smjernice za nacionalna regulatorna tijela, o definisanju i analizi relevantnih tržišta, utvrđivanju statusa operatora sa značajnom tržišnom snagom i nametanju regulatornih obaveza.

Evropska komisija je, saglasno članu 15. Okvirne direktive usvojila sledeće Preporuke:

1. Preporuku (2003/311/EC)7 o relevantnim tržištima u sektoru elektronskih komunikacija koja je sadržala 18 tržišta koja podliježu *ex ante* regulaciji i
2. Revidiranu Preporuku (2007/879/EC)8 o relevantnim tržištima u sektoru elektronskih komunikacija koja je sadržala 7 tržišta koja podliježu *ex ante* regulaciji.

1.1.2. Pravni osnov za sprovođenje postupka definisanja i analize relevantnih tržišta

Zakonom o elektronskim komunikacijama u članu 8, utvrđena je, između ostalih, nadležnost Agencije da vrši nadzor tržišta, utvrđuje operatore sa značajnom tržišnom snagom i preduzima preventivne mjere za spriječavanje negativnih efekata značajne tržišne snage operatora.

Agencija je, saglasno članu 41 Zakona, utvrdila predlog teksta Odluke o relevantnim tržištima usluga i relevantnom geografskom tržištu, koji je bio predmet javnih konsultacija.

Savjet Agencije za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost je, po pribavljenom mišljenju Uprave za zaštitu konkurencije, na sjednici od 03. 04. 2009. godine, a nakon sprovedenog konsultativnog procesa, usvojio Odluku o relevantnim tržištima usluga i relevantnom geografskom tržištu.

Odlukom o relevantnim tržištima usluga i relevantnom geografskom tržištu⁴ je određena teritorija Crne Gore kao relevantno geografsko tržište. Takođe, Odlukom su određena i relevantna tržišta usluga i to:

1. Tržište pristupa javnoj telefonskoj mreži na fiksnoj lokaciji za fizička i pravna lica - maloprodajni nivo;
2. Tržište poziva koji potiču iz javne telefonske mreže i koji se pružaju na fiksnoj lokaciji - veleprodajni nivo;
3. Tržište poziva koji završavaju u individualnim javnim telefonskim mrežama i koji se pružaju na fiksnoj lokaciji - veleprodajni nivo;
4. Tržište pristupa infrastrukturi mreže na nivou veleprodaje (uključujući zajednički ili potpuno razvezani pristup na utvrđenoj lokaciji) - veleprodajni nivo;
5. Tržište širokopojsnog pristupa - veleprodajni nivo;
6. Terminalni ili zaključni segmenti iznajmljenih linija, bez obzira na tehnologiju korišćenu da se obezbijedi zakupljeni ili dodijeljeni kapacitet - veleprodajni nivo;
7. Tržište poziva koji završavaju u individualnim mobilnim mrežama - veleprodajni nivo.

1.1.3. Hronološki redosled aktivnosti Agencije u postupku analize relevantnih tržišta

Čitav tok i procedura sprovođenja postupka analiza relevantnih tržišta karakteriše veliki stepen transparentnosti, na što upućuje i sljedeći hronološki pregled aktivnosti Agencije:

- Agencija je dana 18. 02. 2009. godine inicirala javne konsultacije, saglasno članu 41 Zakona, povodom predloga Odluke o relevantnim tržištima usluga i relevantnom geografskom tržištu. Rok za dostavljanje primjedbi i sugestija je bio 30 dana. Pregled komentara, sugestija i primjedbi na tekst predloga Odluke o relevantnim tržištima usluga i relevantnom geografskom tržištu, koji je bio predmet javnih konsultacija u periodu 18. 02 -18. 03. 2009. godine, dostupan je na *web site-u* Agencije, www.ekip.me;
- Savjet Agencije je, po pribavljenom mišljenju Uprave za zaštitu konkurencije, dana 03. 04. 2009. godine usvojio Odluku o relevantnim tržištima usluga i relevantnom geografskom tržištu;
- Radna grupa za analize tržišta je pristupila kreiranju upitnika i to: upitnika za fiksne mreže, upitnika za mobilne mreže, upitnika za širokopojsni pristup i upitnika za podacima Radio difuznog centra. Upitnicima su specificirani statistički, operativni i finansijski podaci koji se odnose na period od posljednje tri godine neophodni za sprovođenje postupka definisanja i analize relevantnih tržišta;
- Agencija je dana 08. 04. 2009. godine uputila operatorima Predloge specificiranih upitnika, sa rokom od 7 dana za dostavljanje primjedbi, sugestija i zahtjeva za dodatnim pojašnjenjima. Ovaj rok je, u naknadnoj komunikaciji sa operatorima produžen 7 dana;
- Dana 28. 04. 2009. godine potpisan je Sporazum o saradnji Agencije za elektronske komunikacije i Uprave za zaštitu konkurencije;
- Agencija je operatorima dostavila usaglašene forme Upitnika dana 04. 05. 2009. godine, uz obavezu da se traženi podaci po Upitnicima dostave najkasnije u roku od 30 dana;

⁴ Odluka o relevantnim tržištima usluga i relevantnom geografskom tržištu, „Službeni list Crne Gore“, broj 29/09.

- Radna grupa za analize tržišta je u periodu 04-05. 06. 2009. godine prisustvovala Seminaru o analizi relevantnih tržišta u skladu sa novom Preporukom Evropske komisije, koji se, u organizaciji TAIX-a iz Evropske komisije, održavao u Podgorici;
- Savjet Agencije za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost je na Sjednici od 03. 07. 2009. godine usvojio tekst Metodologije za sprovođenje postupka analize relevantnih tržišta koji je dostupan na web site-u Agencije;
- U periodu 27 - 30. 10. 2009. godine radna grupa za analizu tržišta je bila u radnoj posjeti regulatoru iz Slovenije;
- U periodu od 01 - 03. 12. 2009. godine u radnoj posjeti Agenciji je boravio ekspert angažovan od strane TAIX-a na završnoj provjeri urađenih dokumenata - analiza relevantnih tržišta i finalnoj verifikaciji projekta;
- Agencija je Nacrte analiza relevantnih tržišta i Nacrte rješenja operatorima sa značajnom tržišnom snagom na relevantnim tržištima dala na javnu raspravu dana 26. 05. 2010. godine sa rokom od 2 mjeseca za dostavljanje primjedbi, komentara i sugestija. Na zahtjev Crnogorskog Telekom-a ovaj rok je produžen;
- Agencija je sve pristigle primjedbe, komentare i sugestije učesnika u javnom konsultativnom postupku postavila na svom *web site-u*, čime se ispoštovao princip transparentnosti i primijenila dobra praksa evropskih regulatora;
- Agencija je sa dužnom pažnjom razmotrila sve pristigle opšte i pojedinačne primjedbe i komentare operatora na Nacrte dokumenata i pripremila svoje stavove po istim, a koji su, takođe, dostupni na web site-u Agencije;
- Agencija je, nakon sprovedenog konsultativnog postupka i razmatranja primjedbi i sugestija operatora na nacрте analiza i nacрте rješenja, dana 12. 11. 2010. godine donijela Rješenja o određivanju operatora sa značajnom tržišnom snagom na relevantnim tržištima.

1.1.4. Regulatorne obaveze koje su propisane operatorima sa značajnom tržišnom snagom na relevantnim tržištima

Nakon sprovedenih analiza relevantnih tržišta i identifikacije operatora sa značajnom tržišnom snagom, Agencija je propisala regulatorne obaveze, koje su proporcionalne i adekvatne utvrđenim aktuelnim i potencijalnim preprekama razvoju konkurencije na tržištu.

Slijedi pregled relevantnih tržišta, operatora sa značajnom tržišnom snagom na relevantnim tržištima i regulatornih obaveza propisanih Rješenjima koje je usvojio Savjet Agencije na sjednici dana 11. 11. 2010. godine.

Tržište 1: Tržište pristupa javnoj telefonskoj mreži na fiksnoj lokaciji za fizička i pravna lica - maloprodajni nivo

Operatori sa značajnom tržišnom snagom i regulatorne obaveze koje su propisane na relevantnom tržištu	Pregled regulatornih obaveza na relevantnim tržištima
Operatoru Crnogorskom Telekom-u A.D. određene su regulatorne obaveze na veleprodajnom nivou i regulatorne obaveze na maloprodajnom nivou.	Obaveze na veleprodajnom nivou: 1. obaveza mogućnosti korisnika usluge izbora/predizbora operatora 2. obaveza iznajmljivanja pretplatničkih linija na veleprodajnom nivou, Obaveze na maloprodajnom nivou: Agencija će Pravilnikom o regulaciji maloprodajnih cijena nametnuti obaveze na maloprodajnom nivou koje će sadržati sledeće: 1. Mjere kojim se sprečava praksa obračunavanja prekomjernih cijena; 2. Mjere kojim se ograničava konkurencija postavljanjem previsokih ili preniskih cijena; 3. Mjere kojim se sprečava davanje neopravdanih prednosti određenim kategorijama krajnjih korisnika; 4. Mjere kojom se sprečava neosnovano vezivanje određenih usluga.

Tržište 2: Tržište poziva koji potiču iz javne telefonske mreže i koji se pružaju na fiksnoj lokaciji - veleprodajni nivo

Operatoru Crnogorskom Telekom-u A.D. određene su sledeće regulatorne obaveze: 1) obaveza obezbeđivanja preglednosti-referentna interkonekciona ponuda, 2) obaveza obezbeđivanja jednakog tretmana-nediskriminatornost, 3) obaveza odvajanja računovodstvenih evidencija, 4) obaveza omogućivanja pristupa elementima mreže i njihovog korišćenja, 5) obaveza nadzora cijena i troškovnog računovodstva.		Važeća cijena polazih poziva Crnogorskog Telekom-a u okviru mrežnog koda pristupne tačke	Cijena koja stupa na snagu danom objavljivanja Referentne interkonekcione ponude (12. 02. 2011)	Cijena koja će se primijeniti nakon 12mjeseci od dana stupanja na snagu Rješenj
	Cijena u €c/min	.25	1.59	0,93
		Važeća cijena nacionalnog polaznog poziva Crnogorskog Telekom-a	Cijena koja stupa na snagu danom objavljivanja Referentne interkonekcione ponude (12. 02. 2011)	Cijena koja će se primijeniti nakon 12 mjeseci od dana stupanja na snagu R ešenja
	Cijena u €c/min	2.7	1.88	1.07

Tržište 3: Tržište poziva koji završavaju u individualnim javnim telefonskim mrežama i koji se pružaju na fiksnoj lokaciji - veleprodajni nivo

Operatoru Crnogorskom Telekom-u A.D. određene su sledeće regulatorne obaveze: 1)obaveza obezbeđivanja preglednosti-referentna interkonekciona ponuda, 2) obaveza obezbeđivanja jednakog tretmana-nediskriminatornost, 3)obaveza odvajanja računovodstvenih evidencija, 4) obaveza omogućivanja pristupa elementima mreže i njihovog korišćenja, 5) obaveza nadzora cijena i troškovnog računovodstva.		Važeća cijena polazih poziva Crnogorskog Telekom-a u okviru mrežnog koda pristupne tačke	Cijena koja stupa na snagu danom objavljivanja Referentne interkonekcione ponude (12.02.2011)	Cijena koja će se primijeniti nakon 12 mjeseci od dana stupanja na snagu Rješenja
	Cijena u €c/min	2 25	1.59	0,93
		Važeća cijena nacionalnog polaznog poziva Crnogorskog Telekoma	Cijena koja stupa na snagu danom objavljivanja Referentne interkonekcione ponude (12.02.2011)	Cijena koja će se primijeniti nakon 12 mjeseci od dana stupanja na snagu Rješenja
	Cijena u €c/min	2.7	1.88	1.07
Operatoru M:Tel-u d.o.o. određene su sledeće regulatorne obaveze: 1)obaveza obezbeđivanja preglednosti-referentna interkonekciona ponuda, 2)obaveza obezbeđivanja jednakog tretmana-nediskriminatornost, 3)obaveza omogućivanja pristupa elementima mreže i njihovog korišćenja i 4) obaveza nadzora cijena.		Važeća cijena terminacije Mtel-a u fiksnu mrežu (single transit) u €c/min	Cijena koja stupa na snagu danom objavljivanja Referentne interkonekcione ponude (12.02.2011)	Cijena koja će se primijeniti nakon 12 mjeseci od dana stupanja na snagu Rješenja
	Cijena u €c/min	3	,81	1,42

Tržište 4: Tržište pristupa infrastrukturi mreže na nivou veleprodaje (uključujući zajednički ili potpuno razvezani pristup na utvrđenoj lokaciji) -veleprodajni nivo

Operatoru Crnogorskom Telekom-u A.D. određene su sledeće regulatorne obaveze: 1)obaveza obezbeđivanja preglednosti-referentna interkonekciona ponuda, 2) obaveza obezbeđivanja jednakog tretmana-nediskriminatornost, 3)obaveza odvajanja računovodstvenih evidencija, 4) obaveza omogućivanja pristupa elementima mreže i njihovog korišćenja, 5) obaveza nadzora cijena i troškovnog računovodstva.	Mjesečna pretplata	Cijena u Eur koja stupa na snagu danom objavljivanja Referentne interkonekcione ponude (12.02.2 11)
	za potpuni pristup lokalnoj petlji	3,88
	za zajednički pristup lokalnoj petlji	1,16
	Mjesečna pretplata za zajedničko korištenje kablovske kanalizacije	Cijena u Eur koja stupa na snagu danom objavljivanja Referentne interkonekcione ponude (12.02. 011)
	prostor za kabal prečnika 40 mm/kanal po metru	0,0811
	prostor za kabal prečnika.20 mm /kanal po metru	0,0304
	prostor za kabal u PE cijevi Ø 40mm, koja je smještena u PVC cijev Ø 110mm	0,0945

Tržište 5: Tržište širokopojasnog pristupa - veleprodajni nivo

Operatoru Crnogorskom Telekom-u A.D. određene su sledeće regulatorne obaveze: 1)obaveza obezbeđivanja preglednosti-referentna interkonekciona ponuda, 2) obaveza obezbeđivanja jednakog tretmana-nediskriminatornost, 3)obaveza odvajanja računovodstvenih evidencija, 4) obaveza omogućivanja pristupa elementima mreže i njihovog korišćenja, 5) obaveza nadzora cijena i troškovnog računovodstva.	Ekspertizom na bazi benchmarkinga je utvrđen "minus" od 42 %, koji je Crnogorski Telekom dužan primijeniti u odnosu na nivo maloprodajnih cijena. Npr, za cijenu 17,08 Eura za flat rate paket od 2 Mb/s (bez PDV-a) ,nakon umanjenja od 42% dobija se veleprodajna cijena od 9,90 Eura za odgovarajući kapacitet.

Tržište 6: Terminalni ili zaključni segmenti iznajmljenih linija, bez obzira na tehnologiju korišćenu da se obezbijedi zakupljeni ili dodijeljeni kapacitet -veleprodajni nivo

Operatoru Crnogorskom Telekom-u A.D. određene su sledeće regulatorne obaveze: 1)obaveza obezbjeđivanja preglednosti- referentna interkonekciona ponuda, 2) obaveza obezbjeđivanja jednakog tretmana- nediskriminatornost, 3)obaveza odvajanja računovodstvenih evidencija, 4) obaveza omogućivanja pristupa elementima mreže i njihovog korišćenja, 5) obaveza nadzora cijena i troškovnog računovodstva.	PREGLED MAKSIMALNOG NIVOVA CIJENA IZNAJMLJENIH LINIJA PREMA PREPORUCI EC				
	Kapacitet	Gornji limit zbir mjesečne pretplate i 1/24 cijene priključka za dužinu do 2 km	Gornji limit zbir mjesečne pretplate i 1/24 cijene priključka za dužinu do 5 km	Gornji limit zbir mjesečne pretplate i 1/24 cijene priključka za dužinu do 15 km	Gornji limit zbir mjesečne pretplate i 1/24 cijene priključka za dužinu do 50 km
64 kbits	61	78	82	99	542
2 Mbits	186	248	33	539	1112
34 mbits	892	963	1597	2539	2831
155 mbits	1206	133	1991	4144	3144

Tržište 7: Tržište poziva koji završavaju u individualnim mobilnim mrežama - veleprodajni nivo

Operatorima T-Mobile, Telenor d.o.o i M:Tel d.o.o. određene su sledeće regulatorne obaveze: 1)obaveza obezbjeđivanja preglednosti- referentna interkonekciona ponuda, 2)obaveza obezbjeđivanja jednakog tretmana- nediskriminatornost, 3)obaveza omogućivanja pristupa elementima mreže i njihovog korišćenja i 4) obaveza nadzora cijena i troškovnog računovodstva.	Važeća cijena mobilne terminacije	Cijena koja stupa na snagu objavljivanja Referentne interkonekcione ponude (12.02.2011)	Cijena koja će se primijeniti nakon 12 mjeseci od dana stupanja na snagu Rješenja
	Cijena u €c/min	10,00	8,5

U pogledu obaveze nadzora cijena i troškovnog računovodstva Agencija je operatorima sa značajnom tržišnom snagom na veleprodajnim tržištima originacije poziva i terminacije poziva u sopstvenim mrežama nametnula cijene koje je utvrdila primjenom *benchmarking* metodologije, kao prelazno rješenje do momenta primjene propisanog modela troškovnog i odvojenog računovodstva od strane operatora sa značajnom tržišnom snagom. U slučajevima gdje su važeće cijene relevantnih usluga značajno iznad *benchmark* prosjeka, Agencija je propisala obavezu njihovog snižavanja primjenom dvogodišnjeg faznog pristupa. Na relevantnim tržištima pristupa infrastrukturi na nivou veleprodaje i veleprodajnog širokopojasnog pristupa Internetu, čije usluge nijesu pružane na nivou veleprodaje u ranijem periodu, Agencija je u cilju promovisanja infrastrukturne konkurencije na ovim tržištima primijenila metodologiju (*retail minus*) tj. izračunavanja veleprodajnih cijena na bazi umanjenja u odnosu na nivo odgovarajućih maloprodajnih cijena, pri čemu je kod određivanja adekvatne veličine „umanjenja“ takođe, koristila *benchmarking* metodologiju.

Efekti regulatornih mjera koje proističu na osnovu analiza pomenutih relevantnih tržišta ogledaće se u:

1. kreiranju stimulativnog okruženja u smislu otklanjanja ili smanjenja barijera ulasku na relevantno tržište, koje svim konkurentima pruža jednake uslove za nastup na tržište,
2. većem stepenu konkurentnosti tržišta, čime se maksimiziraju benefiti krajnjih korisnika u pogledu mogućnosti većeg izbora pružalaca usluga i inovativnih usluga, povoljnijih cijena usluga, većeg nivoa kvaliteta usluga,
3. ograničavanju ili onemogućavanju antikonkurentskih aktivnosti od strane operatora sa značajnom tržišnom snagom na relevantnom tržištu.

Na pomenuta Rješenja Agencije Crnogorski Telekom je izjavio žalbu dana 03. 12. 2010. godine (u žalbenom roku) Ministarstvu pomorstva, saobraćaja i telekomunikacija. Agencija je postupila u skladu sa članom 229, 230, 231, 232 i 233 Zakona o opštem upravnom postupku i resornom Ministarstvu dostavila spise i izjašnjenje na žalbe Crnogorskog Telekom-a.

Za vrijeme žalbenog postupka na snazi su rješenja Agencije, tj odluka je konačna a protiv nje se može pokrenuti spor i pred nadležnim Upravnim sudom.

Operatori sa značajnom tržišnom snagom su u zakonom propisanom roku dostavili Agenciji svoje referentne ponude, u kojima su primijenjene Rješenjem propisane veleprodajne cijene. Agencija je dana 09. 03. 2011. godine naložila operatorima sa značajnom tržišnom snagom na relevantnim tržištima da objave referentne ponude na svojim Internet stranicama, čime je ispoštovana obaveza transparentnosti kao jedna od regulatornih obaveza.

1.1.5. Planirane aktivnosti na analizama dodatnih relevantnih tržišta tokom 2011. godine

Tačkom 3. Odluke o relevantnim tržištima usluga i relevantnom geografskom tržištu, kojom je određena lista od 7 relevantnih tržišta podložnih *ex ante* regulaciji, predviđena je i mogućnost proširenja liste relevantnih tržišta, nakon sprovedenog testa tri kriterijuma. Agencija je, prateći i preispitujući stanje i stepen konkurentnosti na tržištu elektronskih komunikacionih usluga, našla za shodno da proširi postojeću listu relevantnih tržišta, koja bi nakon provjere ispunjenosti uslova iz testa tri kriterijuma bila podložna *ex ante* regulaciji.

U skladu sa članom 41. stav 2 Zakona kojom se propisuje obaveza Agencije da sprovodi postupak javne rasprave prije izdavanja akta kojim se određuju relevantne usluge i geografska tržišta, kao i članom 118. Zakona koji propisuje obavezu Agencije da prilikom oblikovanja tržišta elektronskih

komunikacija na adekvatan način uzme u obzir mišljenje zainteresovane javnosti, Agencija je započela dana 28. 01. 2011. godine javne konsultacije, povodom teksta Nacrta Odluke o relevantnim tržištima usluga koja su predmet provjere ispunjenosti testa tri kriterijuma.

Test tri kriterijuma odnosi se na utvrđivanje:

- prisustva snažnih i trajnih prepreka za ulazak na tržište, koje mogu biti strukturne, pravne i regulatorne prirode;
- ocjene realnosti većeg stepena konkurentnosti određenog tržišta u naredne dvije godine i u odsustvu regulatornih mjera;
- ocjene regulatora da li su važećim Zakonom o zaštiti konkurencije propisane mjere za suzbijanje antikongrentne prakse i strukturnih poremećaja na tržištu elektronskih komunikacija.

Relevantna tržišta usluga, u Nacrtu odluke, su slijedeća:

1. Maloprodajno tržište javno dostupnih usluga lokalnih i međumjesnih poziva za pravna i fizička lica koji se pružaju na fiksnoj lokaciji,
2. Maloprodajno tržište javno dostupnih usluga međunarodnih poziva za pravna i fizička lica koji se pružaju na fiksnoj lokaciji,
3. Veleprodajno tržište trunk segmenata iznajmljenih linija,
4. Veleprodajno tržište pristupa i započinjanja (originacije) poziva iz javnih mobilnih telefonskih mreža,
5. Veleprodajno tržište prenosa i emisije radio-difuznih signala.

Plan i dinamika realizacije postupka analiza dodatnih relevantnih tržišta su sledeći:

- Agencija je predvidjela rok od mjesec dana, za primjedbe i sugestije operatora povodom teksta Nacrta odluke koja je bila predmet javnih konsultacija,
- Nakon razmatranja primjedbi i sugestija operatora u pogledu predloženih dodatnih tržišta koja treba da budu predmet provjere testa tri kriterijuma i sprovođenja postupka analize, Savjet Agencije će usvojiti konačan tekst Odluke o relevantnim tržištima usluga koja su predmet provjere ispunjenosti testa tri kriterijuma,
- Agencija će dana 01. 03. 2011. godine uputiti forme upitnika operatorima sa zahtjevom za dostavljanjem odgovora po Upitnicima u roku od mjesec dana,
- Agencija će pristupiti postupku definisanja dodatnih tržišta, sprovođenju testa tri kriterijuma i u slučaju relevantnog tržišta gdje su kumulativno ispunjena tri kriterijuma pristupiti postupku analize relevantnih tržišta, identifikaciji aktuelnih i potencijalnih prepreka razvoju konkurencije na tržištu i propisivanju adekvatnih i proporcionalnih regulatornih obaveza utvrđenim operatorima sa značajnom tržišnom snagom na konkretnom relevantnom tržištu,
- Agencija će dana 01. 07. 2011. godine započeti postupak javnih konsultacija o Nacrtima analiza relevantnih tržišta i Nacrtima rješenja o operatorima sa značajnom tržišnom snagom na relevantnim tržištima,
- Agencija će do 01. 10 2011. godine nakon razmatranja primjedbi i sugestija operatora pripremiti konačne tekstove Analiza relevantnih tržišta i konačne tekstove Rješenja o operatorima sa značajnom tržišnom snagom na relevantnim tržištima.

1.2. Projekat računovodstvenog odvajanja i troškovnog računovodstva

1.2.1. Pravni osnov za sprovođenje obaveza računovodstvenog odvajanja i troškovnog računovodstva

Obaveza odvajanja računovodstvenih evidencija

Članom 46. Zakona o elektronskim komunikacijama regulisane su obaveze operatora sa značajnom tržišnom snagom koje se odnose na obavezu odvajanja računovodstvenih evidencija. Naime, pomenutim članom propisana je obaveza da operator sa značajnom tržišnom snagom preduzme mjere u cilju odvojenog računovodstvenog praćenja poslovnih aktivnosti koje se odnose na pružanje usluge interkonekcije ili operatorskog pristupa. Agencija ovu mjeru posebno nameće vertikalno integrisanom operatoru, pri čemu može zahtijevati da operator dostavi računovodstvene evidencije, uključujući podatke o prihodima od trećih lica i da obezbijedi preglednost svojih veleprodajnih ili internih obračunskih cijena.

Obaveza nadzora cijena i troškovnog računovodstva

Članom 48. Zakona propisana je obaveza troškovne orijentacije cijena operatora koji ima značajnu tržišnu snagu na relevantom tržištu, odnosno operator mora dokazati da su cijene izračunate na osnovu troškova uz prihvatljivu stopu prinosa na investiciona ulaganja. U cilju ispunjavanja ove obaveze, operator mora primijeniti metod troškovnog računovodstva koji odredi Agencija rješenjem. Agencija može odrediti oblik i metodologiju vođenja računovodstva koje mora primijeniti operator sa značajnom tržišnom snagom, uključujući kategorizaciju i razvrstavanje troškova i pravila koja se primjenjuju za raspoređivanje troškova. Prilikom provjere ispunjavanja te obaveze, Agencija može primijeniti metode troškovnog računovodstva koje su nezavisne od onih koje primjenjuje operator. Nadalje, Agencija može koristiti i upoređenja sa cijenama na uporedivim tržištima ili tržištima sa razvijenom konkurencijom, uzimajući u obzir specifičnosti domaćeg tržišta.

1.2.2. Svrha uvođenja obaveza računovodstvenog odvajanja i troškovnog računovodstva

Računovodstveno odvajanje je najčešći instrument koji se koristi da bi se onemogućile aktivnosti kao što su: previsoke cijene maloprodajnih usluga, diskriminacija pri određivanju cijena, unakrsno subvencioniranje i predatorsko određivanje cijena.

Svrha uvođenja obaveze troškovnog računovodstva je regulacija cijena. Obavezu uvođenja troškovnog računovodstva moguće je uvesti za veleprodajno kao i za maloprodajno tržište.

1.2.3. Predstojeće aktivnosti Agencije na implementaciji Projekta računovodstvenog odvajanja i troškovnog računovodstva

Agencija je početkom 2011. godine započela sa izabranim konsultantom - KPMG Croatia - aktivnosti na Projektu računovodstvenog odvajanja i troškovnog računovodstva.

Plan, opseg i faze Projekta računovodstvenog odvajanja i troškovnog računovodstva su sledeći:

- Izrada nacrtu Konsultativnog dokumenta - Metodologije za sprovođenje računovodstvenog odvajanja i troškovnog računovodstva, koji će biti predmet javnog konsultativnog procesa

najkasnije do 01. 04. 2011. godine. Nacrt metodologije će sadržati prikaz regulatornih finansijskih izvještaja, predlog metoda troškovnog računovodstva za svako relevantno tržište i povezane tržišne segmente, smjernice za izradu troškovnog računovodstvenog sistema i sl. Planiran rok za konsultacije je mjesec dana;

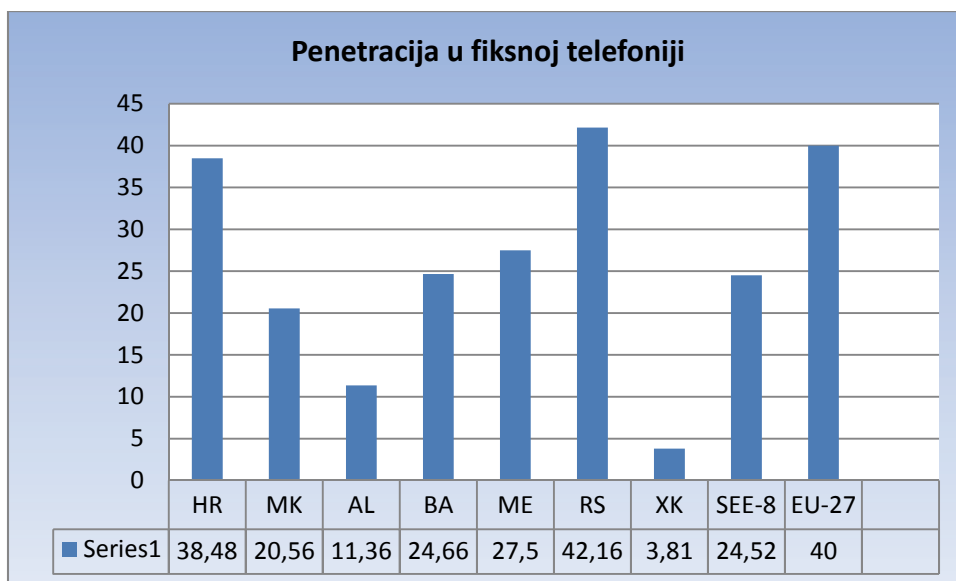
- Priprema odgovora na primjedbe i komentare operatora najkasnije u roku od mjesec dana od dana prijema istih;
- Odluka o regulatornim obavezama koja će se zasnivati na predlozima i preporukama sadržanim u Konsultativnom dokumentu, biće usvojena od strane Savjeta Agencije do 31. 07. 2011. godine;
- Operator koji je dužan da implementira obavezu računovodstvenog odvajanja i troškovnog računovodstva (Crnogorski Telekom), će dostaviti do 01. 09. 2011. godine Nacrt računovodstvene dokumentacije, Dokument o metodi alokacije i Plan implementacije na koji Agencija treba da da saglasnost najkasnije do 31. 12. 2011. godine;
- Do 01. 05. 2012. godine Crnogorski Telekom treba da izradi prve finansijske izvještaje po metodi potpuno raspodijeljenih troškova (FDC) na bazi računovodstvenih, istorijskih troškova (HCA);
- Do 01. 06. 2012. godine, Crnogorski Telekom treba da dostavi Agenciji revidirane finansijske izvještaje, na koja Agencija treba da da saglasnost.

1.3. Razvoj konkurencije na tržištu elektronskih komunikacija

Uprkos svjetskoj ekonomskoj krizi, telekomunikacije bilježe kontinuirani rast i u pogledu investicija i u pogledu prihoda. Taj rast je ipak bitno smanjen u odnosu na prethodne godine, tako da operatori traže nove puteve i nove načine za održanje i poboljšanje poslovanja, ponudom raznovrsnih paketa i određenih povoljnosti krajnjim korisnicima. Usljed jake konkurencije postoji stalna potreba za unapređivanjem i proširenjem sopstvene ponude usluga, smanjivanjem cijena, reagovanjem na poteze konkurencije i predviđanjem tih poteza. Stalno se razvijaju nove tehnologije i nove usluge i unapređuju se stare. Korisnici su, sa druge strane, postali veoma izbirljivi i potpuno svjesni svojih potreba i prava koja proističu iz Zakona o elektronskim komunikacijama.

1.3.1. Fiksna telefonija

Broj pretplatnika fiksne telefonije na kraju 2010. godine je zabeležio neznatan pad u odnosu na kraj 2009. godine (penetracija na kraju 2009. godine u fiksnoj telefoniji iznosila je 27,69 %, dok je na kraju 2010. godine iznosila 27,50 %). Činjenica da penetracija fiksnih korisnika neznatno opada pokazuje da bez obzira na fiksno-mobilnu supstituciju, fiksna telefonija ima svoje lojalne korisnike.

Na prethodnom grafiku dat je prikaz penetracije usluga u fiksnoj telefoniji iz kojeg se vidi da se penetracija u Crnoj Gori (27.5) nalazi iznad nivoa prosječne penetracije u regionu (24.52) a ispod nivoa penetracije EU 27 (40).

Uporedni pregledi cijena dominantnih i alternativnih pružalaca usluga

U narednim tabelama su dati komparativni pregledi cijena poziva koji završavaju u fiksnim odnosno mobilnim mrežama za korisnike T-Com-a i alternativnih pružalaca usluge fiksne telefonije u Crnoj Gori (IPMONT, VOIP Telekom, M:Tel) u trajanju od 1 minuta.

Cijene poziva (sa PDV-om) u trajanju od 1 minuta, koji završavaju u fiksnim mrežama.

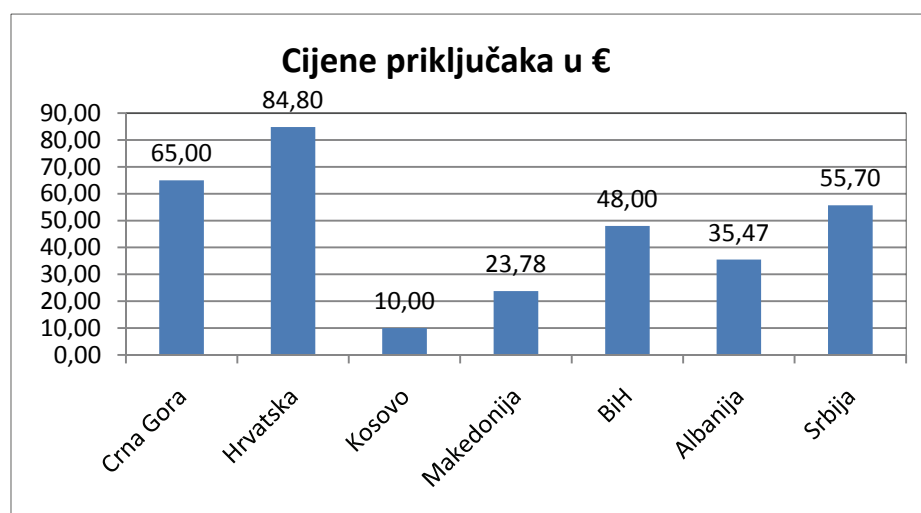
Cijene u Eurima sa PDV-om	T-Com (Standard paket)	IPMONT d.o.o.	VOIP Telekom d.o.o. (Standard paket)	M:Tel (Tel One paket)
Poziv prema Srbiji	0.129	0.12	0.094	0.044
Poziv prema Bosni i Hercegovini	0.129	0.16	0.117	0.198
Poziv prema Hrvatskoj	0.13	0.08	0.07	0.198
Poziv prema Velikoj Britaniji	0.176	0.10	0.14	0.297
Poziv prema SAD	0.468	0.16	0.117	0.397
Poziv prema Australiji	0.702	0.16	0.14	0.397

Cijene poziva (sa PDV-om) u trajanju od 1 minuta, koji završavaju u mobilnim mrežama.

Cijene u Eurima sa PDV-om	T-Com (Standard paket)	IPMONT d.o.o.	VOIP Telekom d.o.o. (Standard paket)	M:Tel (Tel One paket)
Poziv prema Srbiji	0.222	0.24	0.234	0.189
Poziv prema Bosni i Hercegovini	0.316	0.30	0.234	0.198
Poziv prema Hrvatskoj	0.316	0.24	0.234	0.198
Poziv prema Velikoj Britaniji	0.445	0.24	0.234	0.297
Poziv prema SAD	0.468	0.16	0.117	0.397
Poziv prema Australiji	0.995	0.20	0.234	0.397

Cijena priključka na fiksnu mrežu

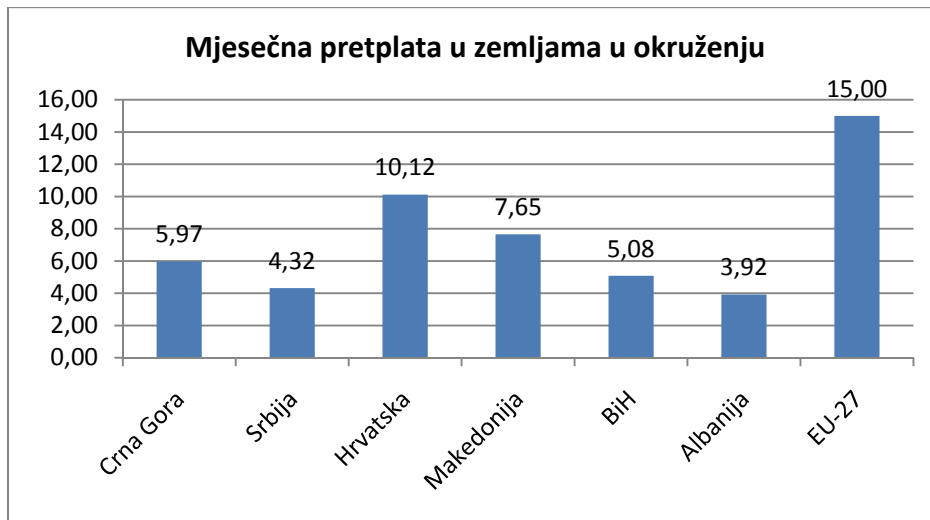
Cijena priključka na fiksnu mrežu u Crnoj Gori iznosi 65 € sa PDV-om. Na sljedećem grafiku je dat prikaz iznosa cijene priključka na fiksnu mrežu operatora u zemljama u okruženju.

Na osnovu grafika može se zaključiti da je cijena priključka na fiksnu mrežu u Crnoj Gori iznad prosjeka u državama regiona koji iznosi 41,96 €.

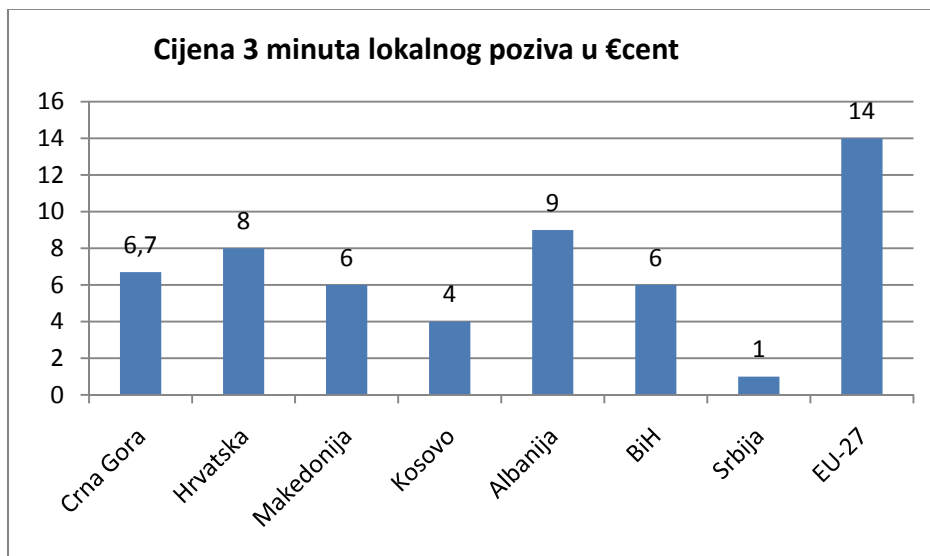
Cijena mjesečne pretplate

Cijena mjesečne pretplate za korisnike usluga fiksne telefonije Crnogorskog Telekom iznosi 5,97 € sa PDV-om. Na sljedećem grafiku dat je prikaz cijena za istu uslugu u zemljama u okruženju.

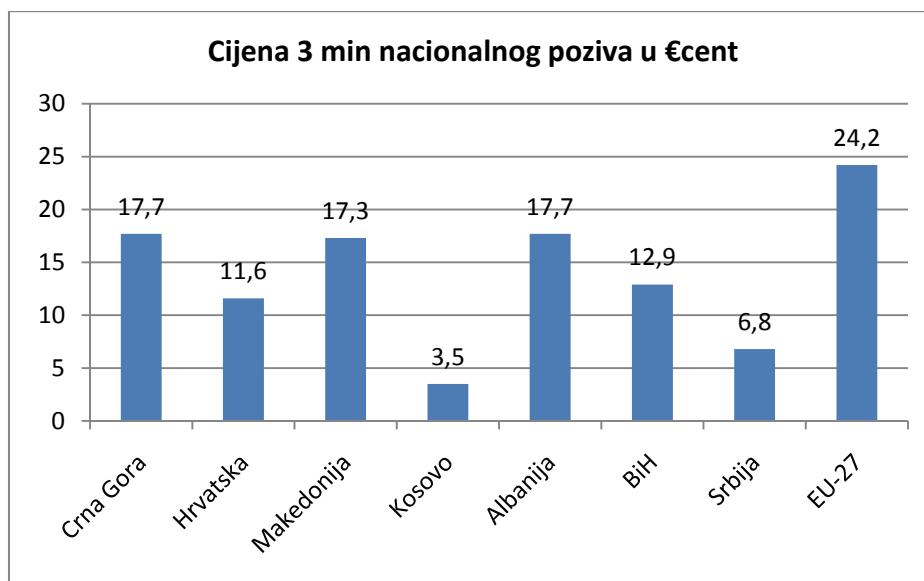

Cijena lokalnog i nacionalnog (međugradskog) poziva

Na sljedećem grafikonu je prikazana cijena 3 minuta lokalnog poziva u EurCent *incumbent* operatora sa uporednim cijenama u državama u regionu.

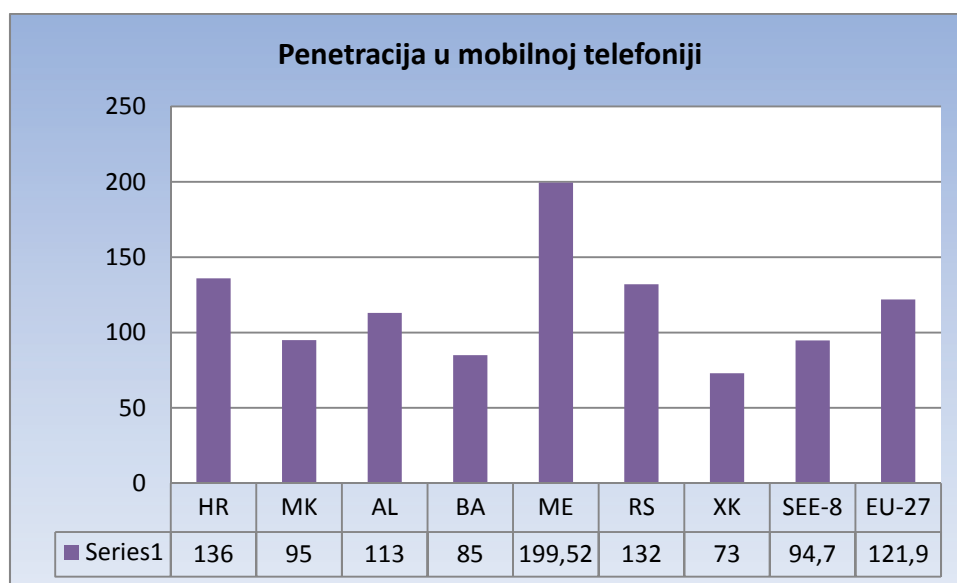

Na narednom grafiku je prikazana cijena 3 minuta nacionalnog (međugradskog) poziva u EURCent *incumbent* operatora sa uporednim cijenama u državama u okruženju.

1.3.2. Mobilna telefonija

Na kraju 2010. godine u Crnoj Gori penetracija mobilne telefonije je bila 199,52 %, što najbolje svedoči o zastupljenosti mobilne telefonije u Crnoj Gori.

Iz grafika se može zaključiti da se penetracija u Crnoj Gori (199.52) nalazi na višem nivou od prosječne penetracije u regionu (94.7) kao i iznad nivoa penetracije EU 27 (121.9).

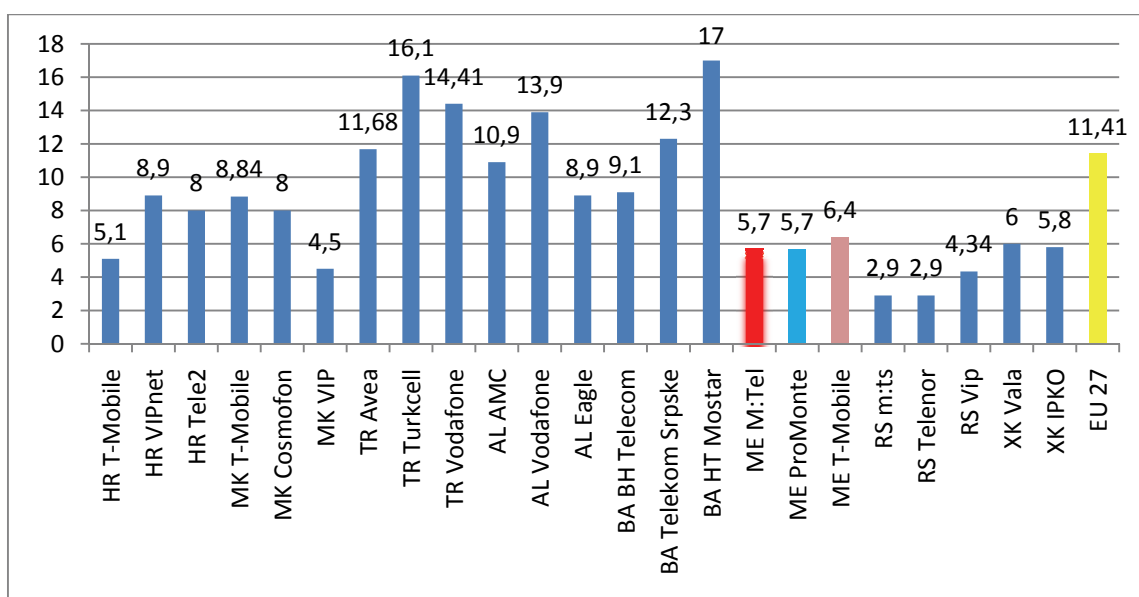
Cijene usluga mobilne telefonije (Metoda OECD "Korpa usluga")

Najpoznatija metoda na međunarodnom nivou za poređenje cijena usluga je **harmonizovana OECD metodologija za izračunavanje cijena korpi usluga**. Definisane su tri OECD korpe usluga mobilne telefonije, po jedna za svaku pretpostavljenu kategoriju korisnika i to: niskog, srednjeg i visokog nivoa potrošnje, koje se razlikuju prema broju odlaznih poziva (distribuiranih prema destinacijama,

vremenu u kom su ostvareni i prema dužini trajanja razgovora) i prema broju poslatih SMS poruka u toku mjeseca.

U narednoj tabeli je data cijena OECD korpe usluga mobilne telefonije za korisnike u Crnoj Gori sa niskim nivoom potrošnje (*low user basket*), dok je na grafiku dat uporedni prikaz u odnosu na cijene u zemljama u Regionu i u odnosu na prosjek u zemljama Evropske Unije EU-27.

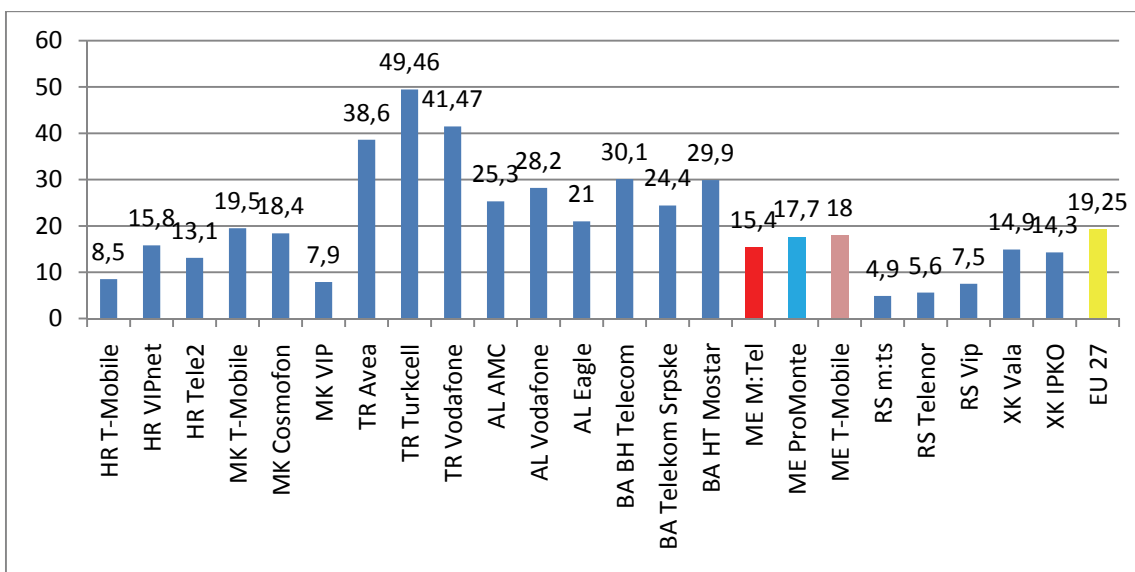
Zemlja	OECD potrošačka korpa (cijene su u Eur sa PDV)		
	Niski nivo potrošnje		
	T-mobile	Telenor	M:Tel
Crna Gora	6.4	5.7	5.7

Treba napomenuti da je u Crnoj Gori cijena OECD korpe usluga mobilne telefonije sa niskim nivoom potrošnje ispod nivoa prosjeka u Regionu (7.066 €) a znatno ispod prosjeka cijene odgovarajuće OECD korpe u državama Evropske unije (11.41 €).

Kada je u pitanju cijena OECD korpe usluga mobilne telefonije za korisnike u Crnoj Gori sa srednjim nivoom potrošnje (*medium user basket*), odgovarajući iznosi su dati u tabeli koja slijedi. Na sljedećem grafiku je dat uporedni prikaz cijene ove OECD korpe u odnosu na cijene u zemljama u Regionu i u odnosu na prosjek u zemljama Evropske Unije EU-27.

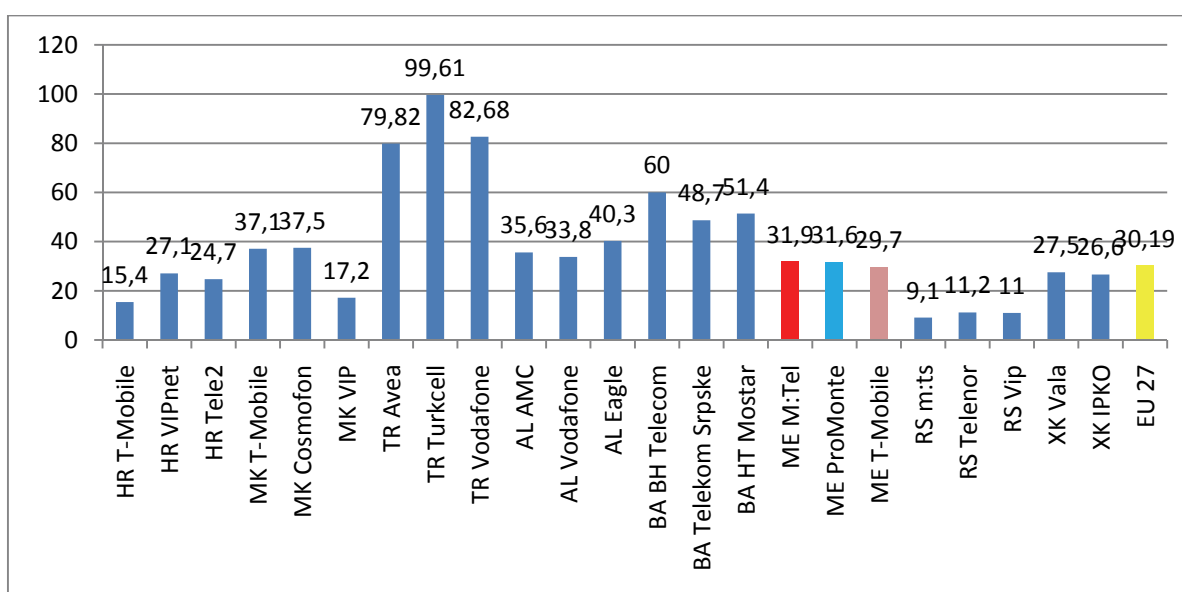
Zemlja	OECD potrošačka korpa (cijene su u Eur sa PDV)		
	Srednji nivo potrošnje		
	T-mobile	Telenor	M:Tel
Crna Gora	18	17.7	15.4

Na grafiku se vidi da je u Crnoj Gori cijena OECD korpe usluga mobilne telefonije sa srednjim nivoom potrošnje ispod prosjeka u Regionu (20.43 €) a takođe ispod prosjeka cijene odgovarajuće OECD korpe u državama Evropske unije (19.25 €).

Cijene OECD korpe usluga mobilne telefonije za korisnike u Crnoj Gori sa visokim nivoom potrošnje (*high user basket*), su date u narednoj tabeli. Na grafiku je dat uporedni prikaz cijena ove OECD korpe u odnosu na cijene u zemljama u Regionu i u odnosu na prosjek u zemljama Evropske Unije EU-27.

Zemlja	OECD potrošačka korpa (cijene su u Eur sa PDV)		
	Visoki nivo potrošnje		
	T-mobile	Telenor	M:Tel
Crna Gora	29.7	31.6	31.9

Iz grafika se vidi da su cijene OECD korpe usluga mobilne telefonije sa visokim nivoom u Crnoj Gori ispod prosjeka cijena ovih korpi u Regionu (37.8 €), a da su približne prosjeku cijena u državama Evropske Unije EU-27 (30.19 €).

1.3.3. Širokopojasni pristup Internetu (ADSL)

Asimetrična digitalna pretplatnička linija - **ADSL**⁵ je naziv za digitalnu pretplatničku liniju kod koje je brzina prenosa podataka u smjeru prema korisniku veća od brzine u suprotnom smjeru. Danas se ADSL uglavnom koristi za širokopojasni pristup Internetu, iako je izvorno bio razvijen za pružanje usluge prenosa digitalizovanog videosignala, pa je posljedica toga i relativno velika nesimetričnost.

Kada su u pitanju ADSL paketi sa brzinom do 1 Mb/s u smjeru prema korisniku u Crnoj Gori nudi se tarifni paket Crnogorskog Telekoma u iznosu od 13,99 €. Kod zemalja u okruženju, u Srbiji se paket od 1 Mb/s nudi kod alternativnih operatera za 13,9 €, u Makedoniji za 22,17 € dok se u Bosni i Hercegovini paket od 1 Mb/s nudi za 10,17 €, 11,37 € i 14,96 € zavisno od operatera.

Cijena mjesečne pretplate za 1 Mb/s u Crnoj Gori je ispod prosjeka u Regionu (14,43 €), a upoređivanje sa zemljama EU nije moguće jer njihovi operateri ne nude Internet servise po protoku od 1 Mb/s.

Kada je u pitanju neograničeni protok, u Crnoj Gori Crnogorski Telekom u ponudi ima Flat tarifni paket od 2 Mb/s u iznosu od 20 €. U Srbiji se paket od 2 Mb/s nudi kod Telekoma Srbije za 20,16 € dok je kod alternativnih operatera paket skuplji i iznosi 21,03 €. U Makedoniji se ne nudi paket od 2 Mb/s, dok su cijene za ove pakete u Bosni i Hercegovini 14,96 € i 20,94 € zavisno od operatera, a u Hrvatskoj 10,92 €.

Cijena mjesečne pretplate za 2 Mb/s u Crnoj Gori je u okviru prosjeka u Regionu (17,40 €), a upoređivanje sa zemljama EU nije moguće jer njihovi operateri ne nude Internet servise po protoku od 2 Mb/s.

⁵ ADSL, *Asymmetric Digital Subscriber Line*, asimetrična digitalna pretplatnička linija

2. STEPEN OSTVARIVANJA UNIVERZALNOG SERVISA

2.1. Univerzalni servis u sektoru elektronskih komunikacija

Zakon o elektronskim komunikacijama u členu 52 stav 1 definiše Univerzalni servis kao grupu telekomunikacionih usluga propisanog kvaliteta koja mora biti dostupna svim krajnjim korisnicima po pristupačnoj cijeni, bez obzira na njihov geografski položaj na teritoriji Crne Gore.

Evropsko zakonodavstvo o Univerzalnom servisu definisano je u sljedećim propisima:

- DIREKTIVA 2002/22/EC Evropskog Parlamenta i Savjeta od 7. marta 2002. godine, na osnovne usluge i prava korisnika u vezi sa elektronskim komunikacionim mrežama i uslugama (Universal Service direktiva);
- DIREKTIVA 2002/58/EC Evropskog Parlamenta i Savjeta od 12. jula 2002. godine, u vezi s obradom ličnih podataka i zaštiti privatnosti u elektronskim komunikacijama sektora (Direktiva o privatnosti u elektronskim komunikacijama);
- DIREKTIVA 2009/136/EC Evropskog Parlamenta i Savjeta od 25. novembra 2009. godine, sa izmjenama i dopunama Direktive 2002/22/EC na osnovne usluge i prava korisnika u vezi s elektronskim komunikacionim mrežama i uslugama, Direktiva 2002/58/EC u vezi s obradom ličnih podataka i zaštiti privatnosti u elektronskim komunikacijama;
- UREDBA (EC) br 2006/2004 Evropskog Parlamenta i Savjeta od 27. oktobra 2004. godine, o saradnji između nacionalnih tijela odgovornih za sprovođenje zakona o zaštiti potrošača (Pravilnik o zaštiti potrošača, saradnja NRA).

Aktivnosti na normativnom uređenju oblasti Univerzalnog servisa u Crnoj Gori

Da bi se pristupilo realizaciji Zakonom definisanih obaveza (u pogledu izbora operatora Univerzalnog servisa, određivanja cijene i definisanja opštih uslova korišćenja, odnosno prava korisnika Univerzalnog servisa, utvrđivanja i praćenja kvaliteta pruženih usluga, utvrđivanja metodologije naknade neto troškova pružanja Univerzalnog servisa), Agencija je, u saradnji sa operatorima koji sada pružaju pojedine usluge iz opsega Univerzalnog servisa (prvenstveno sa Crnogorskim Telekomom), izvršila detaljnu analizu sadašnjeg stanja i razvoja pomenutih usluga. Na osnovu takve analize, koja je predstavljala valjan stručni osnov, preduzimane su dalje aktivnosti po pitanju implementacije Univerzalnog servisa u Crnoj Gori, od strane Agencija i resornog Ministarstva, konkretno aktivnosti donošenja odgovarajućih propisa.

Imajući u vidu da podzakonska akta o Univerzalnom servisu predstavljaju jedinstvenu cjelinu i da ih je potrebno donijeti u paketu, bez obzira na nadležnosti tijela koja ih donose, tokom 2009. i 2010. godine, u organizaciji Ministarstva saobraćaja, pomorstva i telekomunikacija i Agencije za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost su održani sastanci u vezi Univerzalnog servisa sa predstavnicima Evropske banke za obnovu i razvoj (EBRD). Na ovim sastancima su razmatrane radne verzije propisa iz oblasti Univerzalnog servisa koje treba da donesu Vlada Crne Gore, Ministarstvo saobraćaja, pomorstva i telekomunikacija i Agencija za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost Crne Gore, a to su sljedeći podzakonski akti:

- Uredba o minimalnom setu usluga koje obuhvata Univerzalni servis („Službeni list Crne Gore“ broj 60/10) propis koji je usvojila Vlada;
- Pravilnik o kvalitetu usluga Univerzalnog servisa („Službeni list Crne Gore“ broj 57/10) propis koji je usvojilo Ministarstvo saobraćaja, pomorstva i telekomunikacija;

- Pravilnik o određivanju kategorija povoljnosti u korišćenju usluga Univerzalnog servisa („Službeni list Crne Gore“ broj 57/10) propis koji je usvojilo Ministarstvo saobraćaja, pomorstva i telekomunikacija;
- Pravilnik o metodologiji proračuna neto troška pružanja i visini i načinu plaćanja naknade za finansiranje Univerzalnog servisa („Službeni list Crne Gore“ broj 35/10) propis koji je usvojio Savjet Agencije za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost;
- Pravilnik o kriterijumima ocjene razumnosti zahtjeva korisnika za priključenje na javnu telefonsku mrežu i potrebe krajnjih korisnika u pogledu geografske pokrivenosti javnim telefonskim govornicama („Službeni list Crne Gore“ broj 35/10) propis koji je usvojio Savjet Agencije za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost;
- Pravilnik za sprovođenje javnog konkursa i uspostavljanje kriterijuma za određivanje operatora Univerzalnog servisa („Službeni list Crne Gore“ broj 35/10) propis koji je usvojio Savjet Agencije za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost;
- Pravilnik o tarifama i paketima Univerzalnog servisa za korisnike sa niskim primanjima i korisnike sa invaliditetom koji je stavljen na javnu raspravu Odlukom Savjeta Agencije koja će trajati do 20. 02. 2011. godine.

Svi propisi u Crnoj Gori koji tretiraju Univerzalni servis su u potpunosti usklađeni sa evropskim zakonodavstvom.

Proces koji je prethodio donošenju propisa o Univerzalnom servisu bio je jako dug i potpuno transparentan.

U isti su bili uključeni Ministarstvo saobraćaja, pomorstva i telekomunikacija, Agencija za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost, konsultanti iz EBRD (Evropske Banke za Rekonstrukciju i Razvoj) i svi operatori koji pružaju usluge iz oblasti elektronskih komunikacija na teritoriji Crne Gore. Dinamika donošenja propisa bila je različita zavisno od nadležnosti organa ovlašćenih za donošenje istih.

1. Na osnovu člana 4, stav 1, tačka 5 i člana 56, stav 1 tačka 2 Zakona, Vlada Crne Gore (u daljem tekstu Vlada) usvaja Uredbu o minimalnom setu usluga koje obuhvata Univerzalni servis;
2. Na osnovu člana 5 stav 1 i člana 56 stav 1, a u vezi sa članom 106 Zakona, Ministarstvo saobraćaja, pomorstva i telekomunikacija (u daljem tekstu Ministarstvo) usvaja Pravilnik o kvalitetu usluga Univerzalnog servisa;
3. Na osnovu člana 5 stav 1 i člana 55 stav 5 Zakona, Ministarstvo saobraćaja, pomorstva i telekomunikacija usvaja Pravilnik o određivanju lica koja imaju pravo na određene povoljnosti u obezbjeđivanju Univerzalnog servisa;
4. Na osnovu člana 19 a u vezi sa članom 8, člana 57 stav 3 i člana 58 stav 2 Zakona, Savjet Agencije za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost, na sjednici Savjeta održanoj 14. 06. 2010. godine, usvojio je Pravilnik o metodologiji proračuna neto troška pružanja i visini i načinu plaćanja naknade za finansiranje Univerzalnog servisa;
5. Na osnovu člana 52 stav 6 Zakona, Savjet Agencije za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost, na sjednici Savjeta održanoj 14. 06. 2010. godine, usvojio je Pravilnik o kriterijumima ocjene razumnosti zahtjeva korisnika za priključenje na javnu telefonsku mrežu i potrebe krajnjih korisnika u pogledu geografske pokrivenosti javnim telefonskim govornicama;

6. Na osnovu člana 54 stavovi 2 i 4 Zakona, Savjet Agencije za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost, na sjednici Savjeta održanoj 14. 06. 2010. godine, usvojio je Pravilnik za sprovođenje javnog konkursa i uspostavljanje kriterijuma za određivanje operatora Univerzalnog servisa i
7. Na osnovu člana 55 stavovi 4 i 5 Zakona, Savjet Agencije za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost usvaja Pravilnik o tarifama i paketima Univerzalnog servisa za korisnike sa niskim primanjima i korisnike sa invaliditetom.

Savjet Agencije za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost, na sjednici održanoj 14. 06. 2010. godine, usvojio je dokumenta koja su bila u nadležnosti Agencije i ista su poslata na objavljivanje u „Službenom listu Crne Gore“, dopisom zavedenim pod brojem 01-2607/4 od 18. 06. 2010. godine, i objavljena su u „Službenom listu Crne Gore“ broj 35/10 od 25. 06. 2010. godine, (osim Pravilnika o tarifama i paketima Univerzalnog servisa za korisnike sa niskim primanjima i korisnike sa invaliditetom).

Prije usvajanja propisa iz nadležnosti Agencije za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost, prethodili su javni konsultativni procesi shodno odredbi člana 8 tačka 22 Zakona o elektronskim komunikacijama koji su trajali od 17. novembra 2009. godine do 15. marta 2010. godine.

U Operativnom planu realizacije Programa rada za 2010. godinu Agencije, u dijelu IV Posebne aktivnosti pod tačkom 2. predviđeno je Praćenje implementacije Univerzalnog servisa i izbor operatora Univerzalnog servisa.

Agencija nije mogla raspisati Javni konkurs bez propisa koji su u nadležnosti Vlade Crne Gore i Ministarstva saobraćaja, pomorstva i telekomunikacija zato što se Uredbom Vlade definiše minimalni set usluga koje obuhvata Univerzalni servis, jednim od pravilnika definiše se kvalitet usluga Univerzalnog servisa, a drugim pravilnikom određuju se lica koja imaju pravo na određene povoljnosti u obezbjeđivanju Univerzalnog servisa.

Nakon objavljivanja Uredbe o minimalnom setu usluga koje obuhvata Univerzalni servis („Službeni list Crne Gore“ broj 60/10), Agencija za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost raspisala je Javni konkurs za određivanje operatora Univerzalnog servisa 25. 10. 2010. godine i isti je trajao do 28. 12. 2010. godine.

Izbor operatora Univerzalnog servisa

Na Javnom konkursu su se prijavili ponuđači za sve vrste pojedinačnih usluga iz opsega usluga Univerzalnog servisa koje su definisane u članu 52 stav 4 tačke 1 – 5 Zakona.

- (1) ispunjavanje svakog razumnog zahtjeva korisnika za priključak na javnu telefonsku mrežu, na fiksnoj lokaciji, čime se omogućava korišćenje javno dostupnih telefonskih usluga;
- (2) omogućavanje korisniku uspostavljanja lokalnih, međumjesnih i međunarodnih poziva, prenos komunikacija putem telefaksa i prenos podataka brzinom pogodnom za funkcionalan pristup Internetu;
- (3) pružanje usluge Univerzalnog telefonskog imenika i Univerzalne službe za davanje informacija korisnicima, o pretplatnicima (u daljem tekstu: Univerzalna služba informacija);
- (4) obezbjeđivanje usluge javnih telefonskih govornica, uz ispunjavanje razumne potrebe krajnjih korisnika u pogledu geografske pokrivenosti i pružanje mogućnosti besplatnih poziva u nevolji;

- (5) obezbjeđivanje određenih povoljnosti za krajnje korisnike - lica sa invaliditetom, koje im omogućavaju i odgovarajući pristup do javno dostupnih telefonskih usluga i njihovo korišćenje, uključujući pristup uslugama, telefonskim govornicama, imeniku i službi informacija.

Savjet Agencije je na sjednici održanoj 17. 01. 2011. godine, usvojio Izvještaj o razmatranju i ocjenjivanju ponuda po javnom konkursu za izbor operatora Univerzalnog servisa koji je pripremila Konkursna komisija. Na istoj sjednici su doneseni zaključci:

- da se odabranim ponuđačima Telenor d.o.o. Podgorica, Crna Gora za usluge iz poglavlja A.3. stav 1 tačke 1, 2 i 5 Konkursne dokumentacije i MCA d.o.o. Maribor, Slovenija za usluge iz poglavlja A.3. stav 1 tačke 3 i 5 Konkursne dokumentacije naprave Rješenja o izboru;
- da se napravi Rješenje o poništavanju Javnog konkursa za usluge iz poglavlja A.3. stav 1 tačke 4 i 5 Konkursne dokumentacije i da se ponovo raspiše javni konkurs za ovu uslugu kad se stvore uslovi za to;
- da se Pravilnik o tarifama i paketima Univerzalnog servisa za korisnike sa niskim primanjima i korisnike sa invaliditetom koji treba da donese Savjet Agencije stavi na javnu raspravu jer je Operativnim planom i Programom rada Agencije njegovo donošenje predviđeno za prvi kvartal 2011. godine.

Savjet Agencije je na sjednici održanoj 25. 01. 2011. godine, donio rješenja o određivanju operatora Univerzalnog servisa po javnom konkursu na period od pet godina i to:

- Telenor d.o.o. za operatora pojedinačne usluge iz opsega usluga Univerzalnog servisa za ispunjavanje svakog razumnog zahtjeva korisnika za priključak na javnu telefonsku mrežu, na fiksnoj lokaciji, što podrazumijeva uspostavljanje telefonskih poziva, prenos komunikacija putem telefaksa i prenos podataka brzinom pogodnom za funkcionalan pristup Internetu kao i obezbjeđivanje određenih povoljnosti za krajnje korisnike - lica sa invaliditetom i korisnike sa niskim primanjima;
- MCA Maribor Republika Slovenija za operatora pojedinačne usluge iz opsega usluga Univerzalnog servisa što podrazumijeva pružanje usluge Univerzalnog telefonskog imenika i Univerzalne službe za davanje informacija korisnicima, o pretplatnicima kao i obezbjeđivanje određenih povoljnosti za krajnje korisnike - lica sa invaliditetom i korisnike sa niskim primanjima i
- Javni Konkurs za tačke 4 i 5 Zakona a koje se odnose na obezbjeđivanje usluge javnih telefonskih govornica nije uspio i raspisat će se ponovo u najskorijem roku.

Korisnici od operatora Univerzalnog servisa treba da očekuju da im se omogući svaki razuman zahtjev za priključak na javnu telefonsku mrežu na fiksnoj lokaciji bez obzira na geografsku lokaciju na cjelokupnoj teritoriji Crne Gore, čime im se otvara mogućnost korišćenja javno dostupnih telefonskih usluga.

U ponudi Telenora, koja je prihvaćena, dato je da je cijena priključka 55,55 €, cijena lokalnih i međugradskih poziva u periodu jeftine tarife od 20h do 08h narednog dana je 0,04 €/min, a u periodu skupe tarife od 08h do 20h je 0,06 €/min, cijena prema mobilnim mrežama u periodu jeftine tarife od 20h do 08h narednog dana je 0,11 €/min a u periodu skupe tarife od 08h do 20h je 0,19 €/min, međunarodnih poziva 0,47 €. Kada je u pitanju Internet saobraćaj cijena MB je 0,017 € pri čemu su sve cijene bez PDV-a. Predviđeni su popusti za lica sa invaliditetom u iznosu od 50% za priključak, odnosno u iznosu od 20% za sve vrste poziva i ostvareni Internet saobraćaj.

Operator Univerzalnog servisa ima pravo na naknadu neto troškova, ukoliko mu obezbjeđivanje usluge predstavlja nepravedan teret i prouzrokuje neto troškove. Naknade neto troškova se obezbjeđuju doprinosom čiji su obveznici svi operatori. Visinu doprinosa i način plaćanja za pojedinog obveznika određuje Agencija, proporcionalno udjelu njegovog prihoda od pružanja javnih elektronskih komunikacionih usluga, u prihodu sektora elektronskih komunikacija u Crnoj Gori.

Izuzetno važan segment je da će sada kod jednog pružaoca usluga biti jedinstvena baza podataka o svim korisnicima usluga i biće dostupna iz svih mreža operatora pružalaca usluga korisnicima u Crnoj Gori. Informacije o korisnicima svih operatora pružalaca usluga će biti ravnopravno tretirane.

Donošenje Pravilnika o tarifama i paketima Univerzalnog servisa za korisnike sa niskim primanjima i korisnike sa invaliditetom

Agencija za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost Crne Gore, saglasno nadležnostima propisanim članom 8 stav 1 tačka 22 Zakona o elektronskim komunikacijama, utvrdila je Predlog Pravilnika o tarifama i paketima Univerzalnog servisa za korisnike sa niskim primanjima i korisnike sa invaliditetom koji su pripremile stručne službe Agencije.

Savjet Agencije za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost Crne Gore na sjednici održanoj dana 18. 01. 2010. godine donio je odluku, da se u vezi sa pomenutim propisom otvori javni konsultativni proces sa rokom od 30 dana. S tim u vezi, zainteresovane strane su pozvane da svoje komentare, mišljenja i sugestije na predlog ovog propisa dostave najkasnije do 20. februara 2011. godine, u pisanoj formi ili putem email-a Agencije ekip@ekip.me, nakon čega će se razmotriti pristigle primjedbe i sugestije i utvrditi konačan tekst pravilnika. Svim operatorima su od strane Agencije poslani dopisi u kojima su obaviješteni o otvaranju javnog konsultativnog procesa u vezi pomenutog pravilnika.

Nakon završetka javnog konsultativnog procesa (koji je trajao od 20. 01. do 20. 02. 2011. godine) u vezi utvrđivanja konačnog teksta Pravilnika o tarifama i paketima Univerzalnog servisa za korisnike sa niskim primanjima i korisnike sa invaliditetom razmotrene su pristigle primjedbe i sugestije Crnogorskog Telekom A.D. i Telenora d.o.o.

Radna grupa za izradu Predloga Pravilnika o tarifama i paketima Univerzalnog servisa za korisnike sa niskim primanjima i korisnike sa invaliditetom je podnijela Savjetu Agencije Informaciju o pristiglim primjedbama, predlozima i sugestijama na obavljene javne konsultacije u vezi predmetnog Pravilnika kao i konačan tekst Pravilnika. Na sjednici Savjeta Agencije održanoj dana 01. 03. 2011. godine, usvojena je Informacija kao i Pravilnik o tarifama i paketima Univerzalnog servisa za korisnike sa niskim primanjima i korisnike sa invaliditetom i isti je poslat na objavljivanje „Službenom listu Crne Gore“. Ovim Pravilnikom je u potpunosti zaokružen normativno pravni okvir koji tretira oblast Univerzalnog servisa.

Raspisivanje konkursa za izbor operatora Univerzalnog servisa za javne govornice

Na sjednici Savjeta održanoj 03. 03. 2011. godine, usvojena je Odluka o raspisivanju javnog konkursa za izbor operatora za pružanje usluge iz člana 52 stav 4 tačke 4 i 5 Zakona što podrazumijeva obezbjeđenje javnih telefonskih govornica i povoljnosti za lica sa invaliditetom.

Savjet Agencije je na sjednici održanoj 07. 03. 2011. godine, usvojio dokumenta o Javnom konkursu za određivanje operatora Univerzalnog servisa i Konkursnu dokumentaciju. Oglas je objavljen 09. 03. 2011. godine, u dnevnom listu Pobjeda, a takođe je isti uz Konkursnu dokumentaciju objavljen na sajtu Agencije www.ekip.me.

Iskustva u implementaciji Univerzalnog servisa u okruženju

Treba napomenuti da su javni konkursi koje su raspisali APEK Republika Slovenija i HAKOM Hrvatska samo djelimično uspjeli jer nije bilo zainteresovanih ponuđača za pružanje pojedinačnih usluga iz opsega usluga Univerzalnog servisa koji se odnose na tačke 1, 2 i 5 Zakona, pa su shodno zakonu odredili rješenjem operatora koji u pružanju javno dostupnih telefonskih usluga na fiksnoj lokaciji ima značajnu tržišnu snagu ili ima najviše pretplatnika na fiksnoj lokaciji, poštujući načela efikasnosti, objektivnosti i transparentnosti.

U Sloveniji je za skup USO servisa iz opsega usluga Univerzalnog servisa koji se odnose na:

- priključak na javnu telefonsku mrežu i pristup na javno dostupne telefonske usluge na fiksnoj lokaciji te
- osiguravanje javnih telefonskih govornica

bio je izabran operater Telekom Slovenije d.d.

Za skup USO servisa iz opsega usluga Univerzalnog servisa koji se odnose na osiguravanje i pružanje pristupa do univerzalnog imenika i univerzalne usluge za pružanje informacija o pretplatnicima bio je izabran operater Teledat d.o.o. (u međuvremenu je došlo do spajanja poduzeća Teledat d.o.o. i Najdi.si d.o.o. u Najdi, informacijske storitve, d.o.o.). Oba izabrana operatera pružaoca usluga iz opsega usluga Univerzalnog servisa su dužni osiguravati mjere za krajnje korisnike invalide definisane od strane Vlade u dogovoru s ministrom za socijalna pitanja, koje omogućavaju krajnjim korisnicima s invaliditetom jednaki pristup i korištenje javno dostupnih telefonskih usluga, uključujući pristup hitnim službama, univerzalnog imenika i univerzalne usluge za pružanje informacija o pretplatnicima, kao što ga imaju i drugi krajnji korisnici.

Trgovačko društvo Hrvatski Telekom d.d., Zagreb, Savska cesta 32 (HT d.d.), određen je Odlukom (nije se niko javio na konkurs za izbor pa je odabran SMP operator) za pružanje univerzalnih usluga na teritoriju Republike Hrvatske za period od pet (5) godina i to:

- Pristup javnoj telefonskoj mreži i javno dostupnim telefonskim uslugama na nepokretnoj lokaciji, što omogućuje krajnjim korisnicima usluga slanje i primanje mjesnih, međumjesnih (nacionalnih) i međunarodnih telefonskih poziva, komunikaciju putem telefaksa i podatkovnu komunikaciju, uz brzine prijenosa podataka koje omogućuju djelotvoran pristup Internetu, uzimajući u obzir raširene tehnologije kojima se koristi većina pretplatnika, kao i tehnološku ostvarivost,
- Pristup krajnjih korisnika usluga, uključujući i korisnika javnih telefonskih govornica, službi davanja obavijesti (informacija) o brojevima pretplatnika u skladu s odredbama članka 47. Zakona o elektroničkim komunikacijama,
- Postavljanje javnih telefonskih govornica na javnim mjestima dostupnim u svako doba, u skladu s razumnim potrebama krajnjih korisnika usluga u pogledu zemljopisne pokrivenosti, kakvoće usluge, broja javnih telefonskih govornica i njihove dostupnosti osobama s invaliditetom,
- Posebne mjere za osobe s invaliditetom, uključujući pristup hitnim službama, službi davanja obavijesti (informacija) o brojevima pretplatnika, na jednak način kakvim pristupaju drugi

krajnji korisnici usluga, te primjeren izbor operatora koji su dostupni većini krajnjih korisnika usluga,

- Posebni cjenovni sustavi prilagođeni potrebama socijalno ugroženih skupina krajnjih korisnika usluga.

Trgovačko društvo Imenik d.o.o., Zagreb, Trg bana Josipa Jelačića 3 (Imenik d.o.o.) određen je Odlukom (bio je jedini prijavljeni na konkurs i ispunio je uslove tražene konkursnom dokumentacijom) za pružanje univerzalnih usluga na teritoriju Republike Hrvatske za razdoblje u trajanju od pet (5) godina i to:

- Pristup krajnjih korisnika usluga najmanje jednom sveobuhvatnom imeniku svih pretplatnika javno dostupnih telefonskih usluga, u obliku koji je odobrila Hrvatska agencija za poštu i elektroničke komunikacije, a koji može biti tiskani i/ili elektronički te se mora redovito obnavljati u skladu s odredbama Zakona o elektroničkim komunikacijama.
- Posebne mjere za osobe s invaliditetom pristupu imeniku pretplatnika, na jednak način kakvim pristupaju drugi krajnji korisnici usluga.

U Srbiji RATEL je odlukom broj 1-01-110-15/09-1 od 12.03.2010. godine, odredio operatore Univerzalnog servisa Telekom, Telenor, VIP i Orion koji su dužni da obezbijede US. Isti još nijesu počeli sa obezbjeđivanjem US usluge, tako da još uvijek nema ni cijena. Ideja je da cijena razgovora bude ista kao što i Telekom sada nudi svojim fiksnim korisnicima, ali konačan stav još uvijek nije donijet.

U Makedoniji je raspisan javni teneder za izbor operatora Univerzalnog servisa 31. 01. 2011. godine i trajeće do 28. 02. 2011. godine. Prvo se zakonski moralo rasčistiti da li će jedan operator davati sve usluge u okviru opsega usluga Univerzalnog servisa ili će za svaku uslugu biti odabran najmanje jedan operator. Kod njih je zakonski uređeno da za obezbjeđivanje pružaoca usluge univerzalnog imenika i univerzalne službe informacija ne mora da bude određen operator.

Prema Odluci Vijeća ministara BiH o dopuni politike sektora telekomunikacija Bosne i Hercegovine za period do kraja 2007. godine („Službeni glasnik BiH“, broj 103/06) i usklađenim vremenskim rokovima (Regulatorna agencija za komunikacije i Ministarstvo komunikacija i prometa), Regulatorna agencija za komunikacije (Agencija) je imala obavezu da do kraja 2007. godine podnese Vijeću ministara BiH prijedlog Programa aktivnosti za uvođenje univerzalnih usluga u kojem će biti navedeni rokovi za usvajanje sljedećih dokumenata:

- Obim univerzalnih usluga;
- Kriteriji i način izbora nosilaca obaveze implementiranja univerzalnih usluga;
- Optimalni mehanizam finansiranja univerzalnih usluga;
- Mjerila kvaliteta pružanja univerzalnih usluga.

Agencija je krajem maja 2007. godine formirala stručnu radnu grupu koju su, uz predstavnike Agencije, sačinjavali i predstavnici operatora sa značajnom tržišnom snagom na tržištu fiksne telefonije. Radna grupa je održala 12 sastanaka i u martu 2008. godine završila sa radom.

Poštujući proceduru koja određuje poslovanje Vijeća ministara BiH i način usvajanja odluka, Agencija, 04. septembra 2008. godine, upućuje sljedeće dokumente na davanje ocjene i saglasnosti:

- a) Odluka o pružanju univerzalnih telekomunikacionih usluga u Bosni i Hercegovini (Odluka);
- b) Obrazloženje Odluke;
- c) Program aktivnosti.

Dokumenti su, u skladu sa Poslovnikom o radu Vijeća ministara BiH, upućeni sljedećim stalnim tijelima Vijeća ministara i organima uprave na razmatranje i davanje mišljenja:

- a) Ured za zakonodavstvo;
- b) Ministarstvo finansija i trezora;
- c) Ministarstvo komunikacija i prometa

Navedena tijela su se, do kraja novembra 2008. godine, pozitivno izjasnila o Odluci i pratećim dokumentima. Vijeće ministara BiH do danas nije razmatralo predmetni materijal vezan za USO u BiH.

3. DODIJELJENI OGRANIČENI RESURSI I OCJENA NJIHOVOG RACIONALNOG KORIŠĆENJA

3.1. Dodijeljene radio-frekvencije i ocjena njihovog racionalnog korišćenja

Radio-frekvencijski spektar je ograničeni prirodni resurs koji predstavlja dobro od opšteg interesa nad kojim svojinska prava i ovlašćenja vrši Crna Gora. Nadležni državni organi, saglasno međunarodnim propisima koji se primjenjuju u Crnoj Gori, obezbjeđuju efikasno i nesmetano korišćenje radio-frekvencijskog spektra i obezbjeđuju prava Crne Gore u orbitalnim pozicijama. Agencija je ovlašćena da upravlja, vrši nadzor i kontrolu korišćenja radio-frekvencijskog spektra u skladu sa Planom namjene i planovima raspodjele radio-frekvencija, odnosno Zakonom o elektronskim komunikacijama.

Planom namjene radio-frekvencijskog spektra („Službeni list Crne Gore“ broj 42/10), kog je donijela Vlada Crne Gore, definišu se radio-frekvencijski opsezi namijenjeni za pojedine radio-komunikacione službe, kao i osnovni uslovi korišćenja radio-frekvencijskog spektra.

Planom namjene radio-frekvencijskog spektra, radio-frekvencijski opsezi namijenjeni za vojne komunikacione mreže i sisteme su harmonizovani na nivou Evrope, u skladu sa NATO-ovim Sporazumom o zajedničkom civilnom/vojnom korišćenju radio-frekvencija (NJFA – *NATO Joint Civil/Military Frequency Agreement*).

Osim Plana namjene veoma je važno i donošenje odgovarajućih planova raspodjele, koji sadrže bliže uslove i način korišćenja pojedinačnih radio-frekvencija, po određenim radiokomunikacionim službama, unutar određenih radio-frekvencijskih opsega. Tokom 2010. godine Agencija je, shodno Zakonom definisanim nadležnostima i nakon sprovođenja procesa javnih konsultacija, donijela sljedeće Planove raspodjele i odgovarajuće izmjene već postojećih planova:

- Odluku o izmjeni Plana raspodjele radio-difuznih frekvencija u Crnoj Gori, "Službeni list Crne Gore" broj 10/10;
- Odluku o izmjeni Plana raspodjele radio-difuznih frekvencija u Crnoj Gori, "Službeni list Crne Gore" broj 23/10;
- Odluku o izmjeni Plana raspodjele radio-difuznih frekvencija u Crnoj Gori, "Službeni list Crne Gore" broj 37/10;
- Plan raspodjele radio-frekvencija iz dijela VHF opsega (156,000 – 162,050 MHz) namijenjenih pomorskoj mobilnoj radio-službi, „Službeni list Crne Gore“ broj 67/10;
- Plan raspodjele radio-frekvencija iz opsega 3410-3600 MHz za BWA sisteme⁶, „Službeni list Crne Gore“ broj 67/10;
- Odluku o izmjeni Plana raspodjele radio-difuznih frekvencija u Crnoj Gori, "Službeni list Crne Gore" broj 67/10;
- Plan raspodjele radio-frekvencija iz opsega 3600-3800 MHz za BWA sisteme, „Službeni list Crne Gore“ broj 80/10.

Korišćenje radio-frekvencija

Fizička i pravna lica u Crnoj Gori mogu koristiti radio-frekvencije samo na osnovu rješenja o odobrenju korišćenja radio-frekvencija izdatog od Agencije u skladu i po proceduri propisanoj odredbama Zakona o elektronskim komunikacijama. Treba napomenuti da se određene radio-

⁶ BWA sistemi (*Broadband Wireless Access Systems*) – Sistemi sa širokopojasnim bežičnim pristupom

frekvencije mogu koristiti bez rješenja o odobrenju korišćenja radio-frekvencija, u skladu sa Planom namjene radio-frekvencijskog spektra i međunarodnim aktima koje je prihvatila Crna Gora, pod uslovima propisanim od strane nadležnog Ministarstva⁷.

Tokom 2010. godine izdato je ukupno 174 rješenja o odobrenju korišćenja radio-frekvencija i 128 rješenja o tehničkim uslovima za radio-bazne stanice u fiksnoj i mobilnoj službi operatorima koji su stekli pravo ekskluzivnog korišćenja radio-frekvencija na čitavoj teritoriji Crne Gore. Tokom 2010. godine, Savjet Agencije je donio ukupno 28 rješenja o oduzimanju odobrenja za korišćenje radio-frekvencija od čega 22 po zahtjevu nosioca odobrenja i 6 po sili zakona jer nosilac odobrenja nije započeo da koristi radio-frekvencije u roku od jedne godine od izdavanja odobrenja. U sljedećoj tabeli je dat prikaz broja izdatih i oduzetih odobrenja po radio službama.

Radio služba	Broj izdatih odobrenja	Broj oduzetih odobrenja
FIKSNA (radio-relejne veze)	76	7
FIKSNA (FWA ⁸ mreže)	3	
FIKSNA (RBS ⁹)	Rješenje o tehničkim uslovima za radio bazne stanice na 6 lokacija	
MOBILNA (funkcionalni sistemi)	10	
MOBILNA (GSM/DCS1800/UMTS mreže)	Rješenje o tehničkim uslovima za radio bazne stanice na 122 lokacija	
RADIO-DIFUZNA	5	7
VAZDUHOPLOVNA	4	-
POMORSKA	43	13
RADIO-AMATERSKA	29	-
SATELITSKA (SNG ¹⁰ i VSAT ¹¹ terminalne stanice)	4	1
UKUPNO:	302	28

Shodno članu 77 Zakona, Agencija je u 2 slučaja izdala i privremena odobrenja za korišćenje radio-frekvencija namijenjenih za ispitivanja, mjerenja i atestiranje radiokomunikacione opreme, za ograničenu oblast pokrivenosti i to na period od 90 dana.

⁷ Ministarstvo za informaciono društvo i telekomunikacije, Pravilnik o radio-frekvencijama i uslovima pod kojima se radio-frekvencije mogu koristiti bez odobrenja („Službeni list Crne Gore“ broj 11/2011)

⁸ FWA (*Fixed Wireless Access*) – Fiksni bežični pristup

⁹ RBS (*Radio Base Station*) – Bazna radio stanica

¹⁰ SNG (*Satellite News Gathering*) – Prikupljanje vijesti putem satelita

¹¹ VSAT (*Very Small Aperture Terminal*) – Terminal s vrlo malim otvorom antene

3.1.1. Analiza zauzetosti najznačajnijih radio-frekvencijskih opsega

Fiksna i mobilna služba

U Crnoj Gori su na ekskluzivnoj osnovi na njenoj cijeloj teritoriji dodijeljeni sljedeći radio-frekvencijski opsezi:

1. 880 - 960 MHz	E-GSM/GSM mobilne javne elektronske komunikacione mreže;
2. 1710 – 1800 MHz	DCS 1800 mobilne javne elektronske komunikacione mreže;
3. 1900 – 2170 MHz	IMT-2000/UMTS mobilne javne elektronske komunikacione mreže;
4. 3410 - 3600 MHz	FWA/BWA sistemi;
5. 3600 - 3800 MHz	FWA/BWA sistemi;
6. 11,7 – 12,5 GHz	MMDS ¹² sistemi - prenos i emitovanje signala posredstvom bežičnih distributivnih sistema do krajnjih korisnika.

Kada je riječ o **opsegu 3410-3600 MHz**, početkom 2010. godine Agencija je privrednim društvima BBMi d.o.o, WiMAX Montenegro d.o.o. i Montenegro Connect d.o.o. izdala odobrenja za korišćenje predmetnih radio-frekvencija sa precizno definisanom dinamikom izgradnje mreže i pružanja servisa¹³. Tokom 2010. godine privredna društva BBMi d.o.o. i WiMax Montenegro d.o.o. su započeli sa korišćenjem radio-frekvencija shodno rokovima utvrđenim u odobrenjima, ali nijesu započeli sa pružanjem servisa na komercijalnoj osnovi. Privredno društvo Montenegro Connect d.o.o. je zatražio produžetak roka za dodatna tri mjeseca što je Agencija odobrila. U međuvremenu, prateći međunarodne trendove u sektoru radiokomunikacija, a po stupanju na snagu novog Plana namjene, Agencija je donijela planove raspodjele koji omogućavaju korišćenje radio-frekvencija iz opsega 3410-3600 MHz i 3600-3800 MHz na način što se pored upotrebe dupleksnog prenosa zasnovanog na razdvajanju direktnog (*downlink*) i povratnog (*uplink*) kanala u frekvencijskom domenu (FDD) dozvoljava i razdvajanje u vremenskom domenu (TDD), kao i upotreba krajnjih (terminalnih) stanica osim u fiksnom (FWA), i u nomadskom (NWA) i mobilnom (MWA) modu. Shodno mogućnostima koji pružaju ovi planovi raspodjele tri operatora: BBMi d.o.o., WiMAX Montenegro d.o.o. i Montenegro Connect d.o.o. su dostavila zahtjev za izmjenom tehničkih uslova korišćenja radio-frekvencija na način na koji to dozvoljavaju pomenuti planovi raspodjele. Osim ovog, interes za korišćenjem neuparenog i slobodnog radio-frekvencijskog bloka širine 10 MHz, preciznije opsega 3500 – 3510 MHz, je iskazao jedino operator Montenegro Connect d.o.o, tako da su zahtjevi pomenutih operatora pozitivno riješeni imajući između ostalog u vidu i racionalno korišćenje ovog radio-frekvencijskog opsega. Dakle, kreiranjem adekvatnog regulatornog okvira i odobravanjem primjene novih tehnoloških rješenja, Agencija je doprinijela još racionalnijem korišćenju radio-frekvencija u opsegu 3410-3600 MHz.

Tokom 2010. godine u više navrata Agenciji je izražavano interesovanje o mogućnostima korišćenja preostalih radio-frekvencijskih blokova i u **opsegu 3600 – 3800 MHz**, u kojem je trenutno dodijeljen samo jedan upareni blok i to privrednom društvu TELENOR d.o.o. Ostala su slobodna još tri radio-frekvencijska bloka. Planom raspodjele za ovaj opseg za BWA sisteme, takođe je dozvoljeno razdvajanje direktnog i povratnog kanala u vremenskom domenu i upotreba terminalnih stanica u nomadskom i mobilnom modu.

U **opsegu 11,7 – 12,5 GHz** koji je dodijeljen za prenos i emitovanje signala posredstvom bežičnih distributivnih sistema do krajnjih korisnika – MMDS sistemi, samo je dio opsega od 11,9 – 12,3 GHz

¹² MMDS (*Multichannel Multipoint Distribution System*) – Tehnologija bežičnih distributivnih sistema koja se koristi kao alternativa kablovskom prenosu i prijemu radio-difuznih programa od strane krajnjih korisnika

¹³ Privredno društvo M:Tel d.o.o. je dobilo odobrenje za korišćenje jednog od 4 postojeća bloka za realizaciju fiksnih bežičnih sistema 2007. godine

dodijeljen privrednom društvu Broadband Montenegro d.o.o. od čega isti koristi 320 MHz, što je u ovom trenutku dovoljno obzirom na broj TV programa koji imaju u ponudi. Preostalih 80 MHz biće iskorišćeno prilikom najavljenog proširenja liste programa u odnosu na postojeću ponudu ovog operatora.

Povezivanje baznih stanica na upravljačko-komutacione centre, smještene u Podgorici, privredna društva: TELENOR d.o.o. i M:Tel d.o.o ostvaruju radio-relejnim sistemom prenosa, realizovanim kroz tri SDH (*Synchronous Digital Hierarchy*) prstena korišćenjem opsega:

- 6 GHz_L (5925-6425 MHz u skladu sa Preporukom ITU-R F.383-8),
- 6 GHz_U (6425-7125 MHz u skladu sa Preporukom ITU-R F. 384-10),
- 8 GHz (7725-8275 MHz u skladu sa Preporukom ITU-R F. 386-8),
- 11 GHz (10,7 – 11,7 GHz u skladu sa Preporukom ITU-R F. 387-10).

JP Radio-difuzni centar d.o.o. je svoj SDH sistem prenosa realizovao kombinovanim korišćenjem dva opsega:

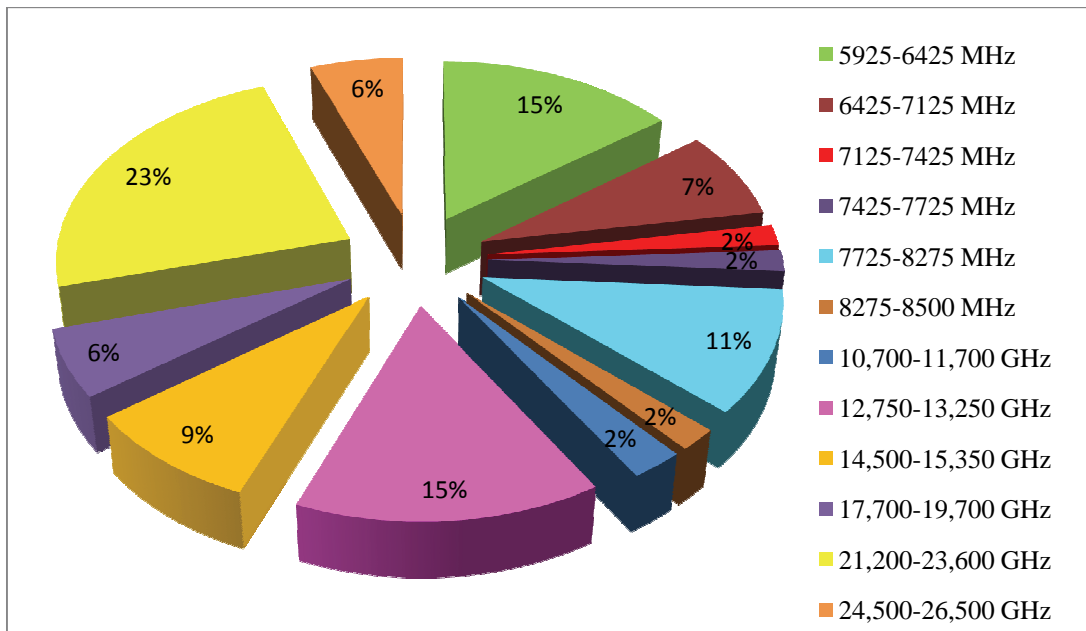
- 6 GHz_U (6425 - 7125 MHz u skladu sa Preporukom ITU-R F. 384-10),
- 7 GHz_U (7425 – 7725 MHz u skladu sa Preporukom ITU-R F. 385-9).

Zajednička trasa ovih sistema prenosa je najznačajniji radio-koridor u Crnoj Gori LOVČEN – BJELASICA (86,5 km vazdušne linije).

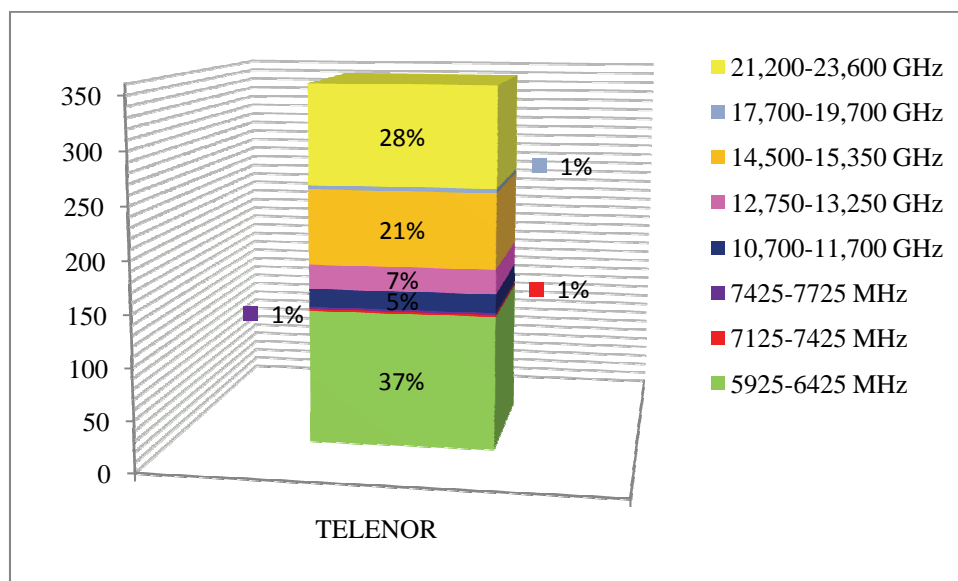
Crnogorski Telekom svoj sistem prenosa uglavnom bazira na upotrebi optičkog vlakna. Povezivanje baznih radio-stanica do najpogodnije priključne tačke za dalji prenos do upravljačko-komutacionih centara Crnogorski Telekom realizuje radio-relejnim vezama u opsezima:

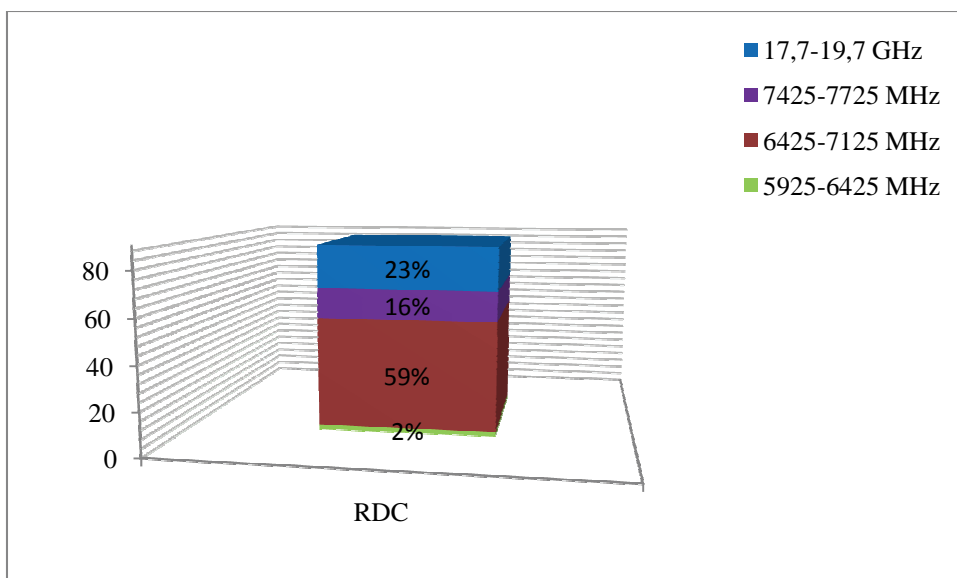
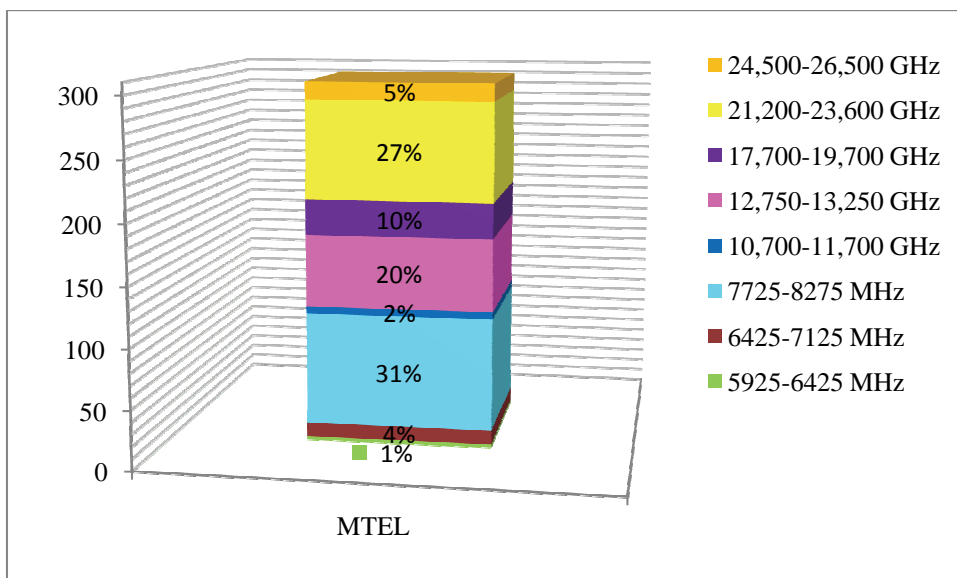
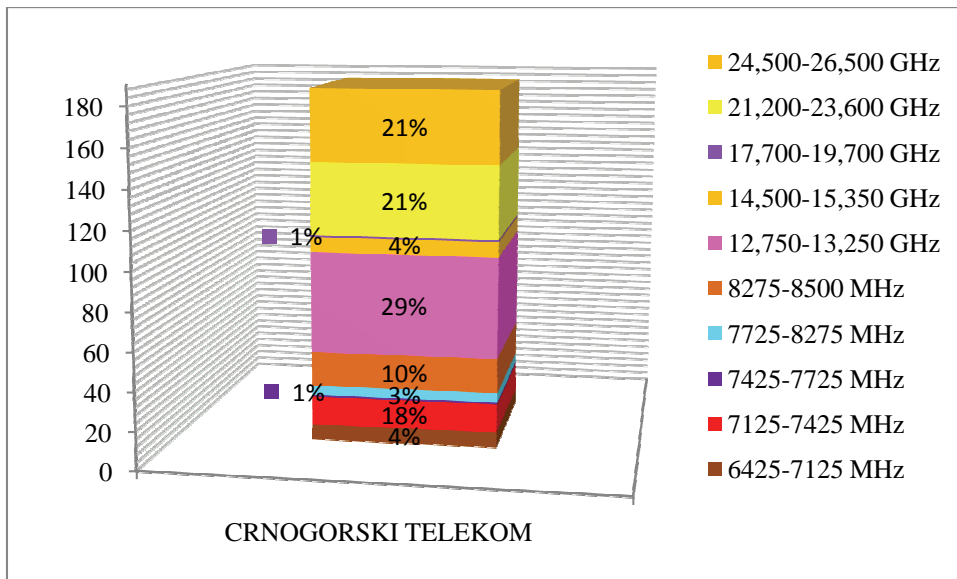
- 13 GHz (12,75 - 13,25 GHz u skladu sa Preporukom ITU-R F. 497-7),
- 15 GHz (14,5 - 15,35 GHz u skladu sa Preporukom ITU-R F. 636-3),
- 18 GHz (17,7 - 19,7 GHz u skladu sa Preporukom ITU-R F. 595-9),
- 23 GHz (21,2 – 23,6 GHz u skladu sa Preporukom ITU-R F. 637-3),
- 26 GHz (24,5 – 26,5 GHz u skladu sa Preporukom ITU-R F. 748-4).

Na narednoj slici je dat odnos dodijeljenih radio-frekvencijskih kanala po radio-frekvencijskim opsezima, dodijeljenih uglavnom operatorima javnih elektronskih komunikacionih mreža, koji na ovim opsezima, u zavisnosti od svojih potreba, realizuju radio-relejne veze malih, srednjih i velikih kapaciteta, na dan 31. 12. 2010. godine.

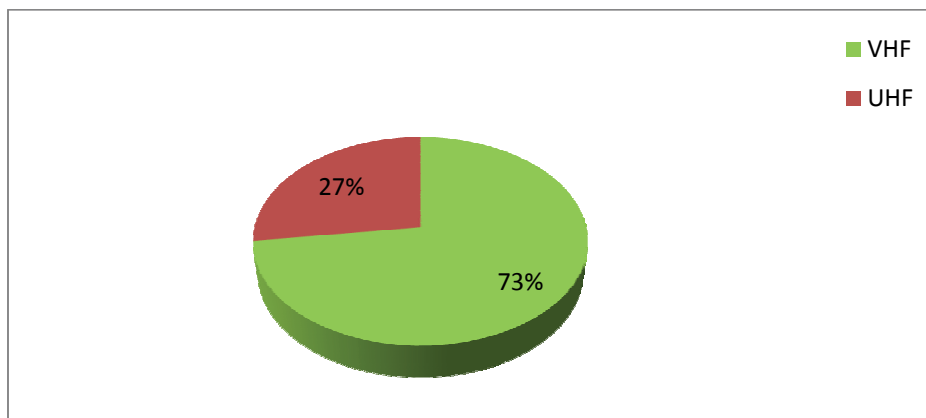

Na sljedećim slikama je dat uporedni prikaz dodijeljenih radio-frekvencijskih kanala po opsezima u zavisnosti od korisnika radio-frekvencija, koji su od strane Agencije prepoznati da u najvećoj mjeri koriste radio-frekvencijski spektar. Na ordinati grafika je predstavljen ukupan broj dodijeljenih radio-frekvencijskih kanala po korisniku u svim opsezima zbirno.

Profesionalni (privatni) mobilni radio (*PMR-Professional (Private) Mobile Radio*) je dio kopnene mobilne službe zasnovan na korišćenju simpleksnog, poludupleksnog i po mogućnosti dupleksnog načina rada na nivou terminala u cilju obezbjeđivanja komunikacija zatvorenoj korisničkoj grupi. PMR obično koriste privredna društva za potrebe vršenja svoje djelatnosti t.j. njihovi funkcionalni sistemi. U Crnoj Gori PMR sistemi su realizovani na VHF (146-174 MHz) i UHF (440-470 MHz) radio-frekvencijskim opsezima, u odnosu 73% prema 27%, respektivno. Na sljedećoj slici dat je odnos zastupljenosti korišćenja ova dva opsega:

U oba pomenuta opsega postoji dovoljno raspoloživih resursa za potencijalne buduće korisnike, a raspoloživost će se povećati u odnosu na trenutnu, kao i unaprijediti način korišćenja pomenutih opsega donošenjem Plana raspodjele radio-frekvencija za PMR sisteme, koji će inkorporirati ECC Preporuku T/R 25-08, kako je predviđeno Planom namjene i kako se to uradilo na nivou Evropske Unije.

3.1.2. Neracionalno korišćenje radio-frekvencija

Tokom 2010. godine konstatovani su slučajevi neracionalnog korišćenja radio-frekvencija u radio-difuznoj službi obzirom da pojedini radio-difuzni emiteri nijesu počeli sa korišćenjem radio-frekvencija u roku od 1 godine od dana izdavanja rješenja o odobrenju korišćenja radio-frekvencija. U zakonom propisanom roku sa korišćenjem radio-frekvencija nijesu počeli sljedeća privredna društva – radio-difuzni emiteri:

1. "IN CO" d.o.o. za 15 FM frekvencija i to: 97,1 MHz na lokaciji Spas u Budvi, 94,9 MHz na lokaciji Balj u Andrijevici, 93,0 MHz na lokaciji Volujica u Baru, 98,2 MHz na lokaciji Jejevica u Beranama, 90,5 MHz na lokaciji Obrov u Bijelom Polju, 99,4 MHz na lokaciji Cetinje, 87,7 MHz na lokaciji Bablja Greda u Kolašinu, 91,2 MHz na lokaciji Vrmac u Kotoru, 92,6 MHz na lokaciji Ostrog u Nikšiću, 90,9 MHz na lokaciji Plav, 93,2 MHz na lokaciji Tvrdaš u Pljevljima, 99,0 MHz na lokaciji Sjenica u Podgorici, 92,5 MHz na lokaciji Šavnik, 95,5 MHz na lokaciji Luštica u Tivtu i 90,4 MHz na lokaciji Možura u Ulcinju;
2. "ELMAG RTV" d.o.o. za frekvenciju 89,7 MHz na lokaciji Bablja Greda u Kolašinu kao i za TV kanal 47 na lokaciji Pinješ u Ulcinju;
3. "FOKUS" d.o.o. za frekvenciju 93,9 MHz na lokaciji Obrov u Bijelom Polju;
4. "RADIO HARIZMA" d.o.o. za frekvenciju 104,6 MHz na lokaciji Bablja Greda u Kolašinu;
5. "RADIO I TELEVIZIJA PANORAMA" za frekvenciju 104,0 MHz na lokaciji Pitomine na Žabljaku;
6. AMD "ZARUBICA COMPANY" d.o.o. (Radio Z) za frekvenciju 97,3 MHz na lokaciji Ostrog u Nikšiću;
7. "METROPOLITEN MEDIA" d.o.o. (Radio Svetigora) za frekvenciju 107,8 MHz na lokaciji Pitomine na Žabljaku.

Krajem decembra 2010. godine donijeta su rješenja o prestanku važnosti odobrenja za korišćenje radio-frekvencija.

Protiv ovih rješenja u propisanom roku, početkom 2011. godine, žalbe su podnijeli privredna društva "IN CO" d.o.o. i "METROPOLITEN MEDIA" d.o.o. Žalbe su, od strane Savjeta Agencije, ocijenjene kao osnovane tako da je privrednom društvu "IN CO" d.o.o. produžen rok za početak korišćenja odobrenih radio-frekvencija do kraja aprila 2011. godine, a privrednom društvu "METROPOLITEN MEDIA" d.o.o. je izmijenjeno rješenje prihvatajući kao osnovane razloge da je ovo privredno društvo svojom greškom obavijestilo Agenciju da više ne koriste emisionu lokaciju na Luštici.

3.1.3. Međunarodna koordinacija radio-frekvencija za potrebe radio-difuzije

Tokom 2010. godine Agencija je u sklopu svojih redovnih aktivnosti sprovodila i međunarodnu koordinaciju radio-frekvencija. Koordinacija je u tom smislu naročito intenzivirana sa zemljama iz okruženja u vidu aktivne korespondencije ili održavanja koordinacionog sastanka sa predstavnicima regulatornih agencija susjednih zemalja. U tom smislu koordinacioni zahtjevi su upućivani ka administracijama Srbije, Hrvatske, Bosne i Hercegovine i Italije.

Istovremeno, postojala je i aktivna korespondencija sa Međunarodnom unijom za telekomunikacije sa sjedištem u Ženevi koja donosi planove za korišćenje radio-frekvencija na međunarodnom nivou. Ista, kroz redovne procedure na dvosedmičnom nivou, obavještava administracije - članice o zahtjevima drugih administracija vezano sa spektralne resurse. Stručne službe Agencije su posredstvom resornog ministarstva održavale aktivnu komunikaciju sa Međunarodnom unijom za telekomunikacije i blagovremeno upućivale odgovore u cilju zaštite interesa Crne Gore u oblasti upotrebe radio-frekvencijskog spektra.

U toku 2010. godine administracijama iz susjedstva upućeni su sljedeći koordinacioni zahtjevi za potrebe radio-difuznih stanica na teritoriji Crne Gore:

1. Bosna i Hercegovina
 - Koordinacioni zahtjev Crne Gore shodno ITU regionalnom Sporazumu GE84 broj 0506-1390/2 od 15. 06. 2010. godine (162 koordinaciona zahtjeva za FM radio-difuzne stanice)
2. Hrvatska
 - Koordinacioni zahtjev Crne Gore shodno ITU regionalnom sporazumu GE06 broj 0506-2349/2 od 07. 07. 2010. godine (72 koordinaciona zahtjeva za T-DAB radio-difuzne stanice)
 - Koordinacioni zahtjev Crne Gore shodno ITU regionalnom Sporazumu GE84 broj 0506-3433/3 od 03. 10. 2010. godine (3 koordinaciona zahtjeva za FM radio-difuzne stanice)
3. Srbija
 - Koordinacioni zahtjev Crne Gore shodno ITU regionalnom Sporazumu GE84 broj 0506-4326/1 od 05. 11. 2010. godine (29 koordinaciona zahtjeva za FM radio-difuzne stanice)
 - Koordinacioni zahtjev Crne Gore shodno ITU regionalnom Sporazumu GE84 broj 0506-4703/4 od 05. 11. 2010. godine (88 koordinacionih zahtjeva za FM radio-difuzne stanice)
4. Italija
 - Koordinacioni zahtjev Crne Gore shodno ITU regionalnom Sporazumu GE84 broj 0506-1748/2 od 03. 06. 2010. godine (162 koordinaciona zahtjeva za FM radio-difuzne stanice)

Administracije Bosne i Hercegovine i Italije nijesu odgovorile na koordinacione zahtjeve mada je u par neformalnih razgovora predstavnika administracija izražena volja za održavanjem pregovaračkih sastanaka kada bi se razmotrili uzajamni koordinacioni zahtjevi.

Administracija Hrvatske je u par navrata odgovorila pozitivno na koordinacione zahtjeve Crne Gore kako vezano za zahtjeve iz prethodnih godina tako i na zahtjeve iz 2010. godine vezano za FM radio-difuzne stanice. Tokom 2011. godine očekuje se i uzajamna koordinacija i priznavanje zahtjeva za T-DAB radio-difuzne stanice.

Sa predstavnicima administracije Srbije održan je sredinom decembra 2010. godine koordinacioni sastanak na kojem su svi dosadašnji koordinacioni zahtjevi, pa čak i oni iz 2007. i 2008. godine razmotreni i većinski riješeni. Crnoj Gori je priznato pravo upotrebe seta od oko 140 FM radio-difuznih frekvencija a za desetak zahtjeva predložena je modifikacija tehničkih parametara.

U sklopu svojih aktivnosti na koordinaciji radio-difuznih frekvencija planira se i intenziviranje procesa usklađivanja upotrebe spektra i sa administracijom Albanije kao i dalje produbljivanje aktivnosti upućenih prema Međunarodnoj uniji za telekomunikacije vezano za dodjele u satelitskoj radio-difuznoj službi. Napominjemo da je Međunarodnoj uniji za telekomunikacije već dostavljen zahtjev za priznanje upisa u međunarodni plan 10 kanala za potrebe satelitskog emitovanja kao i pristupnih snopova ka satelitu koji bi se nalazio na orbitalnoj poziciji 24W. Zahtjev je u proceduri a okončanje postupka je moguće jedino kroz aktivnu participaciju delegacije Crne Gore na Svjetskoj konferenciji o radio-komunikacijama koja se održava 2012. godine u Ženevi (WRC-12).

3.2. Dodijeljena numeracija/adrese i ocjena njihovog racionalnog korišćenja

Zakonom o elektronskim komunikacijama utvrđene su, između ostalog, i obaveze Agencije po pitanju ograničenih resursa – numeracije i adresa. Jedno od ovlašćenja Agencija je donošenje i upravljanje Planom numeracije i Planom adresiranja. Plan numeracije¹⁴ je zasnovan na preporuci E.164 Međunarodne unije za telekomunikacije (ITU). Plan numeracije sadrži definicije, strukturu i popis brojeva i kodova za numeričko područje Crne Gore. Plan adresiranja¹⁵ sadrži definicije i strukturu kodova: međunarodnih signalizacionih tačaka, nacionalnih signalizacionih tačaka i mobilnih mreža, kao i identifikacioni kod mreže za prenos podataka i način upravljanja istim.

Agencija za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost, na osnovu zahtjeva za odobrenje za korišćenje numeracije i/ili adresa, kog podnose operatori, izdaje odobrenja za korišćenje ovih numeričkih resursa. Agencija izdaje odobrenja po opštem upravnom postupku i kroz tendersku proceduru, u skladu sa Zakonom o elektronskim komunikacijama, Planom numeracije i Planom adresiranja, pri tome vodeći računa da se dodjela vrši na pravedan i nediskriminatoran način.

U slijedećoj tabeli je dat pregled korišćenja ograničenog resursa numeracije, po operatorima i po vrsti broja na dan 31. 12. 2010. godine.

¹⁴ Plan numeracije je objavljen u „Službenom listu Crne Gore“, broj 34/09, 65/09 i 11/10

¹⁵ Plan adresiranja je objavljen u „Službenom listu Crne Gore“ broj 34/09

Tip numeracije	Operator									Ukupno brojeva
	Crnogorski Telekom	Telenor	M:Tel	IPMONT	VoIP Telekom	Dynacom	Wimax Montenegro d.o.o.	BBMi d.o.o.	Dimal Telekom	
Geografski brojevi	1.382.000									1.382.000
Negeografski brojevi 078			20.000	10.000	5000		1.000	10.000	10.000	56.000
Negeografski brojevi 077	5.300									5.300
Negeografski brojevi 080	46									46
Negeografski brojevi 088					10	5.000				5.010
Negeografski brojevi 094 i 095	147									147
Kratki kodovi- trocifreni broj	2									2
Kratki kodovi- četvorocifreni broj	17	2	2	1					1	23
Kratki kodovi- četvorocifreni broj- rezervisana numeracija	4									4
Kratki kodovi- petocifreni broj	229	57	38							324
Kratki kodovi- petocifreni broj – rezervisana numeracija	12									12
Negeografski brojevi za mobilne mreže	1.300.000	1.100.000	1.000.000							3.400.000

Tokom 2010. godine **Crnogorski Telekom** je uputio Agenciji najviše zahtjeva za dodjelu ovih resursa. Agencija je riješila svaki od 44 podnešena zahtjeva Crnogorskog Telekoma donošenjem 36 rješenja, kojima se odobrava korišćenje određenih numeracija i adresa, odnosno oduzimaju adrese, i to:

VRSTA BROJEVA I ADRESE	BROJ DODIJELJENIH BROJEVA/ADRESE
Geografski brojevi	1000
Negeografski brojevi/ usluga pristupa poslovnim korisnicima SDN 77/	500

Negeografski brojevi /usluga besplatnog poziva SDN 80/	5
Negeografski brojevi /Usluga sa dodatnom vrijednosti SDN 94 i 95/	11
Kratki brojevi /četvorocifreni/	1
Kratki brojevi /petocifreni/	45
Nacionalna signalizaciona tačka (NSPC)	13

VRSTA ADRESE	BROJ ODUZETIH ADRESA
Nacionalna signalizaciona tačka (NSPC)	13

Operator **Telenor d.o.o.** je u toku 2010. godine uputio četiri zahtjeva Agenciji koje je Agencija riješila donošenjem odgovarajućih rješenja kojima je odobreno korišćenje 7 (sedam) kratkih petocifrenih brojeva i 12 (dvanaest) nacionalnih signalizacionih tačaka (NSPC). Takođe, Telenoru je oduzeto sedamnaest nacionalnih signalizacionih tačaka (NSPC), jer je prestala potreba za korišćenjem istih.

Privredno društvo **M:Tel** je u toku 2010. godine podnio samo jedan zahtjev i, na osnovu istog, Agencija je donijela rješenje kojim je odobrila korišćenje tri kratka petocifrena broja.

Što se tiče ostalih operatora, u toku 2010. godine, Agencija je donijela sljedeća rješenja:

- operatoru **IPMONT** - saglasnost na prenos prava korišćenja bloka od 10.000 negeografskih brojeva sa kodom „78“, koda izbora operatora 1012 i jedne nacionalne signalizacione tačke sa PTT inženjeringa;
- operatoru **Wimax Montenegro d.o.o.** o dodijeli bloka od 1.000 negeografskih brojeva sa kodom „78“ i jedne nacionalne signalizacione tačke;
- operatoru **Dynacom** o dodijeli bloka od 5.000 negeografskih brojeva sa pristupnim kodom „88“ i oduzimanju bloka od 20.000 negeografskih brojeva sa kodom „78“ i
- operatoru **VoIP Telecom** o dodijeli bloka od 10 negeografskih brojeva sa kodom „88“ i oduzimanju koda izbora operatora 1010 i jednog negeografskog broja za uslugu besplatnog poziva.

Agencija, shodno članu 87 Zakona, vodi registar dodijeljene numeracije i adresa iz Plana numeracije i Plana adresiranja. Takođe, podaci o dodijeljenim resursima se objavljuju i na Internet prezentaciji Agencije.

U narednoj tabeli je dat pregled korišćenja ograničenog resursa adresa, po operatorima i po vrsti adrese na dan 31. 12. 2010. godine.

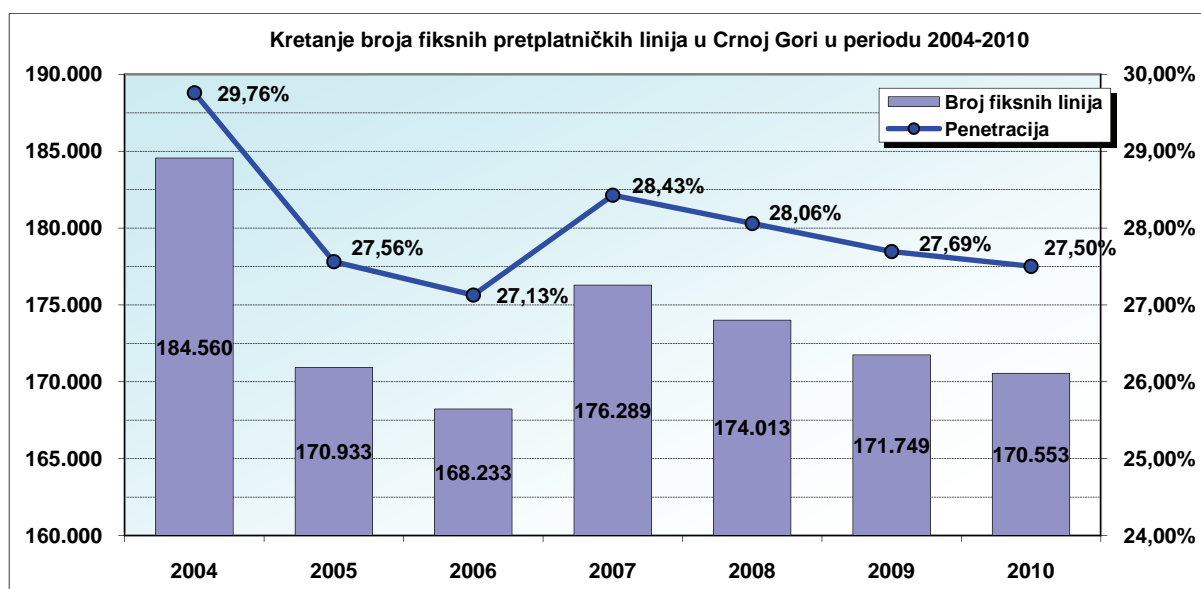
Tip signalizacione tačke/koda	Operator						Ukupno kodova
	Crnogorski Telekom	Telenor d.o.o.	M:Tel	Dynacom	Wimax Montenegro d.o.o.	IPMONT	
Međunarodna signalizaciona tačka	6	2	2	1			11
Nacionalna signalizaciona tačka	34	17	13	1	1	1	67
Kod mobilne mreže (MNC)	1	2	1				4
Kod mreže za prenos podataka (DNIC)	2						2

4. STEPEN RAZVOJA SEKTORA ELEKTRONSKIH KOMUNIKACIJA U 2010. GODINI, SA PREGLEDOM OBIMA, VRSTE I KVALITETA USLUGA KOJE OPERATORI I PRUŽAOCI USLUGA NUDE KRAJNJIM KORISNICIMA

4.1. Tržište fiksne telefonije i javnih telefonskih govornica

Usluge fiksne telefonije na teritoriji Crne Gore su u 2010. godini pružali **Crnogorski Telekom a.d.**, čiji je većinski vlasnik Mađar Telekom i **M:Tel** koji je u vlasništvu Telekoma Srbije i Telekoma Republike Srpske.

Na kraju 2010. godine broj fiksni pretplatničkih linija iznosio je 170.553 što odgovara penetraciji od 27,5%¹⁶. U poređenju sa 2009. godinom evidentiran je pad broja fiksni pretplatničkih linija u iznosu od 0,7 %. Kretanje broja fiksni pretplatničkih linija u Crnoj Gori sa prikazom penetracije je dat na sljedećem grafiku.

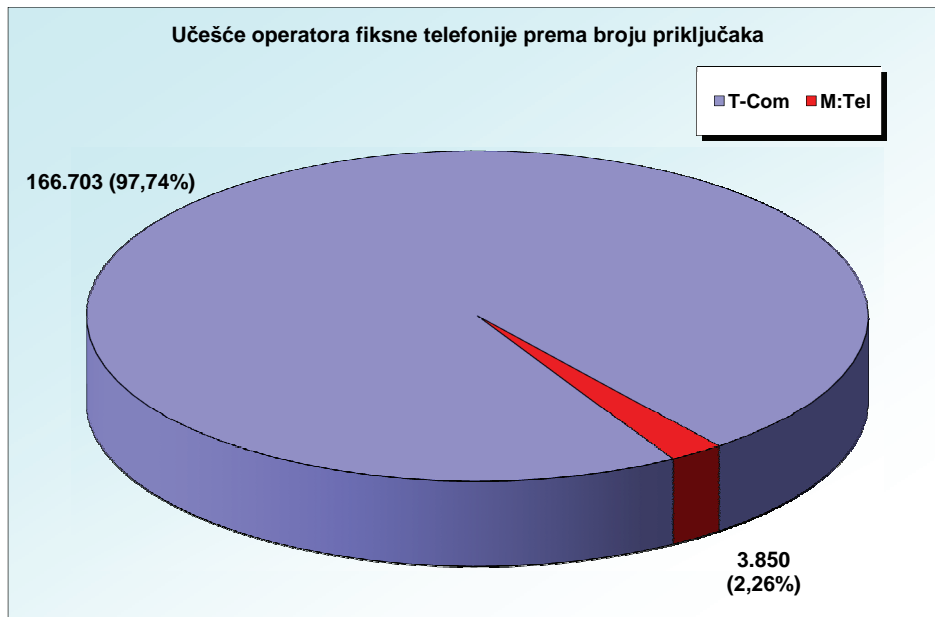

Od ukupnog broja priključaka fiksne telefonije, Crnogorski Telekom a.d. (T-Com) je imao 166.703 a M:Tel 3.850 ili procentualno: T-Com 97,74% i M:Tel 2,26%.

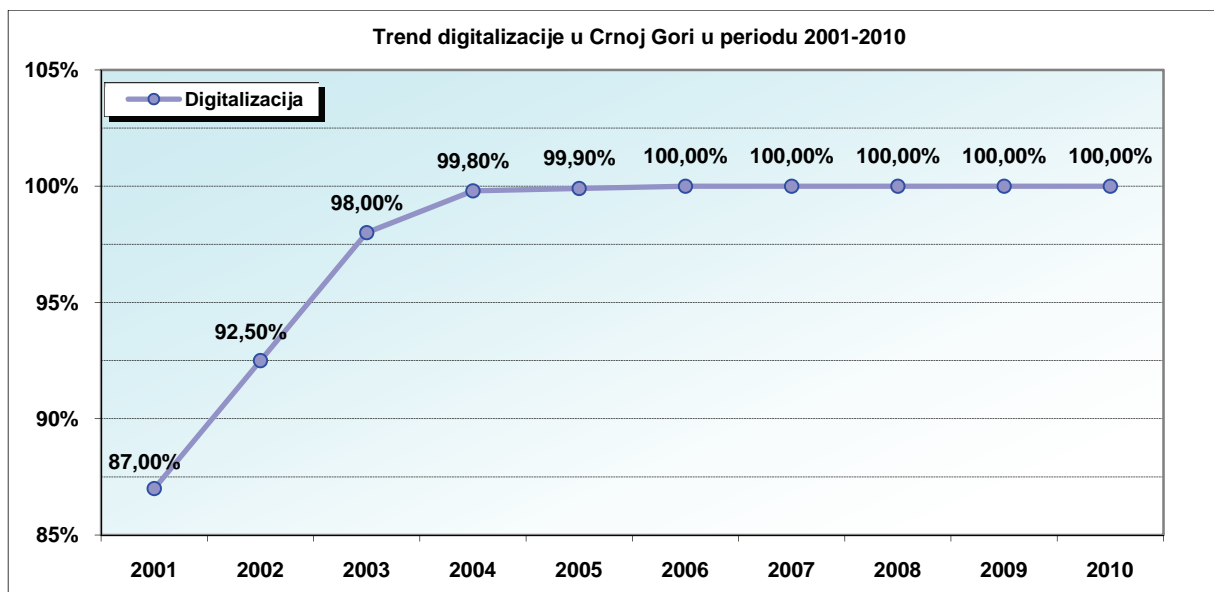
Treba napomenuti da operator M:Tel usluge fiksne telefonije pruža putem fiksni bežični pristupa - Wi-Max mreže (dodijeljena numeracija 078) realizovane u frekvencijskom opsegu 3,4 – 3,6 GHz.

Učešće operatora fiksne telefonije prema broju priključaka prikazano je na sljedećem grafiku.

¹⁶ Penetracija fiksne telefonije u Crnoj Gori u odnosu na zemlje u Regionu i u odnosu na prosjek EU27 je data u tački 1.3.1. ovog Izvještaja.

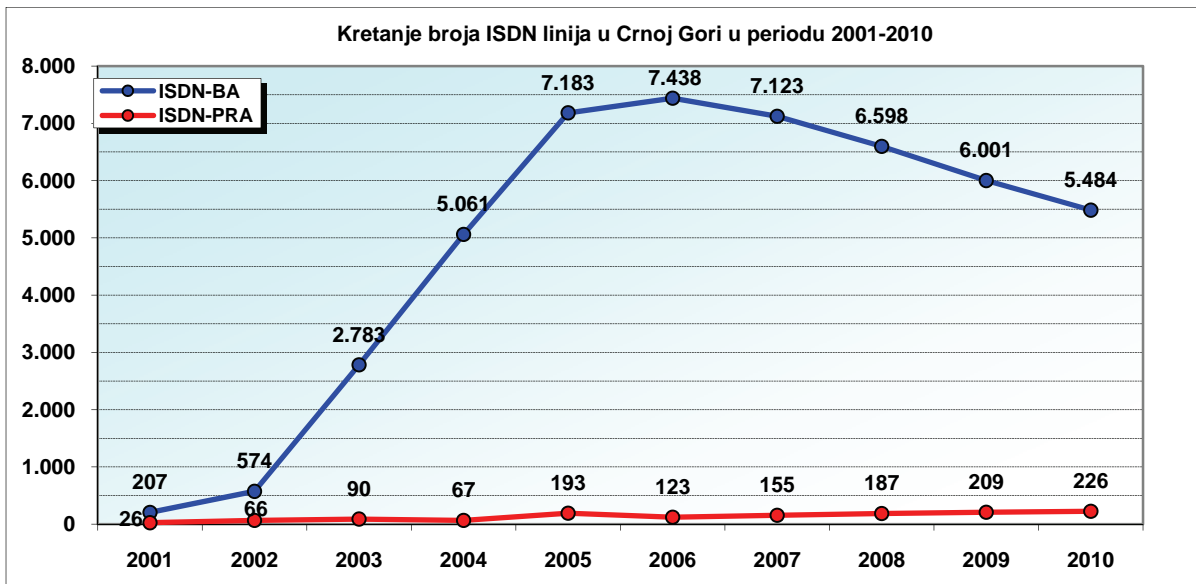

Stepen digitalizacije fiksnih priključaka u Crnoj Gori je već petu godinu zaredom 100%, čime se naša država gledano po ovom kriterijumu nalazi u krugu razvijenih evropskih zemalja.

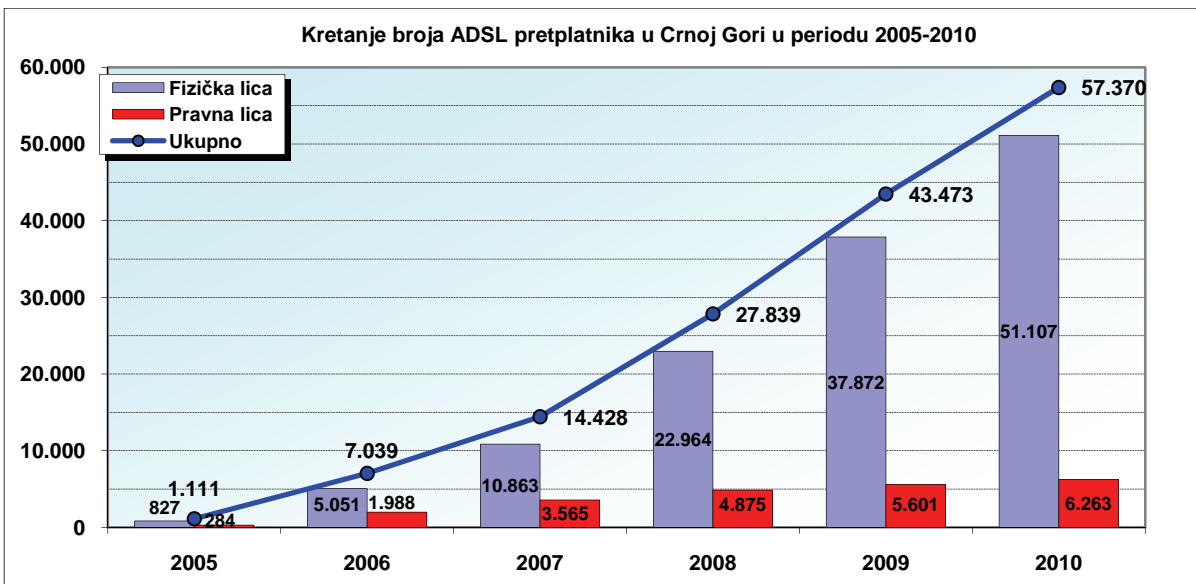
Ukupan broj ISDN priključaka na kraju 2010. godine je iznosio 5.710, od čega je 5.484 priključaka u baznom pristupu i 226 priključaka u primarnom pristupu. Na osnovu ovoga se računa broj ISDN korisnika, koji je na kraju 2010. godine iznosio 17.748. Ovaj broj je manji u odnosu na prethodnu godinu za 2,94%. Pad broja korisnika ISDN može se smatrati posljedicom prodora ADSL i WiMAX servisa na tržištu Crne Gore.

Kretanje broja ISDN linija u periodu od 2001-2010. godine je dat na sljedećem grafiku.

Broj ADSL priključaka u 2010. godini je iznosio 57.370 što je za 31,97 % više u odnosu na 2009. godinu. Imajući u vidu da je T-Com počeo sa pružanjem ovog servisa 2005. godine, ovakav rast se može smatrati veoma dinamičnim. Od ovog broja ADSL priključaka, 51.107 priključaka ili 89,08 % se odnosi na fizička lica, a 6.263 ili 10,92% se odnosi na pravna lica.

Kretanje broja ADSL priključaka u periodu od 2005. do 2009. godine sa prikazom odnosa priključaka po kategorijama fizičkih i pravnih lica je dat na sljedećem grafiku.

Javne telefonske govornice

U 2010. godini, sistem javnih telefonskih govornica u Crnoj Gori je imala razvijena samo Pošta Crne Gore¹⁷. Posmatrajući ukupan broj instaliranih javnih telefonskih govornica na teritoriji Crne Gore, vidi

¹⁷ Mali broj javnih govornica su imali i operatori VoIP servisa i to: VOIP d.o.o. iz Ulcinja i ProntoTel d.o.o. iz Budve.

se da pružanje ovog servisa ima silazni trend, što je posljedica sve veće orijentacije građana, privrede i turista ka mobilnoj telefoniji. Ovo je posebno došlo do izražaja tokom 2007, kada je na crnogorsko tržište ušao i treći operator mobilne telefonije.

U 2010. Godini Pošta Crne Gore je imala ukupno 193 javne telefonske govornice. Najveći broj javnih telefonskih govornica, osim u Podgorici, je bilo u primorskim opštinama.

Na sljedećem grafiku je dat ukupan broj ostvarenih razgovora po jedinicama poštanske mreže i mjesecima.

Naziv PJ/JPM	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	Ukupno
Podgorica	1531	2011	2159	1965	1991	1979	1951	2213	2306	1921	2018	1738	23783
Nikšić	652	607	654	631	621	785	1524	1587	865	487	480	577	9470
Pljevlja	103	119	115	150	134	99	162	207	138	168	107	83	1585
Bijelo Polje	484	363	755	450	542	553	631	625	277	432	412	369	5893
Berane	286	275	350	318	393	356	595	690	433	415	317	244	4672
Cetinje	97	177	203	175	190	207	481	382	423	279	161	129	2904
Bar	715	708	903	892	1283	3691	26366	29158	6453	1010	653	691	72523
Budva	780	1320	1441	2106	4524	10026	22563	25352	10709	1477	930	774	82002
Kotor	497	478	628	789	1091	1860	4004	4790	1700	289	570	431	17127
Herceg Novi	858	1171	1324	1580	2949	6393	16777	19483	7565	1863	902	749	61614
Tivat	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Ulcinj	263	277	395	580	916	2941	10672	8690	1737	712	517	467	28167
Rožaje	126	193	222	197	153	227	295	257	227	190	168	139	2394
Ukupno	6392	7699	9149	9833	14787	29117	86021	93434	32833	9243	7235	6391	312134

Analizirajući broj ostvarenih poziva jasno se uočava nagli porast broja poziva, i to uglavnom u primorskim opštinama, u toku mjeseci jula i avgusta kada najveći broj stranih turista boravi u Crnoj Gori.

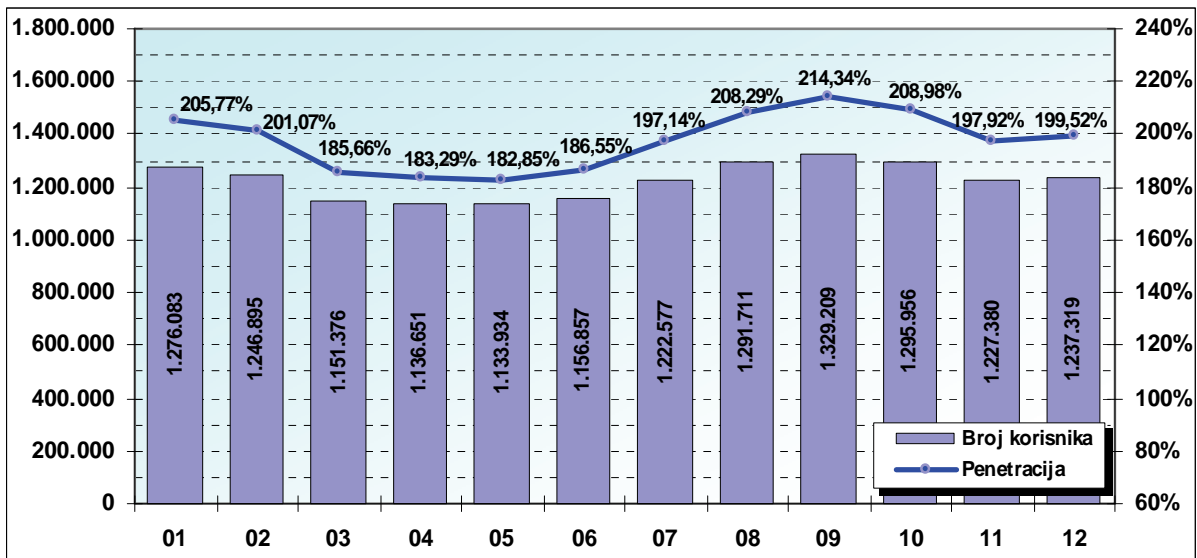
4.2. Tržište mobilne telefonije

Tržište mobilne telefonije Crne Gore se tretira kao konkurentno tržište gdje egzistiraju tri telekomunikaciona operatora i to: **Telenor**, koje je 100% vlasništvo "Telenor Mobile Communications AS", **T-Mobile** koji je u vlasništvu Crnogorskog Telekom a.d. i **M:Tel d.o.o.** koji je u vlasništvu Telekoma Srbije i Telekoma Republike Srpske.

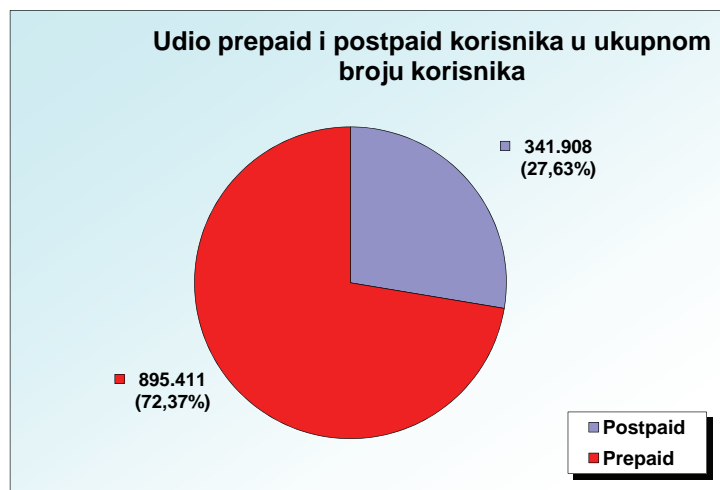
Na kraju 2010. godine broj korisnika mobilne telefonije u Crnoj Gori je iznosio 1.237.319 što odgovara penetraciji od 199,52 %¹⁸. U odnosu na kraj 2009. godine, broj korisnika je manji za 4,59%.

Tokom 2010. godine, najniža penetracija je bila 182,85 % u mjesecu maju, a najviša od 214,34 % je zabilježena u septembru, što je posljedica turističke sezone. Na sljedećem grafiku prikazana je penetracija mobilne telefonije u 2010. godini po mjesecima.

¹⁸ Penetracija mobilne telefonije u Crnoj Gori u odnosu na zemlje u Regionu i u odnosu na prosjek EU27 je data u tački 1.3.2. ovog Izvještaja.

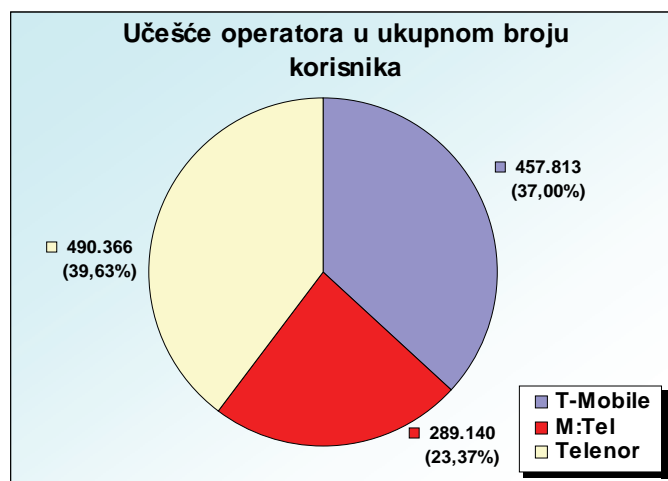

Od 1.237.319 korisnika mobilne telefonije broj *prepaid* korisnika je iznosio 895.411, dok je broj *postpaid* korisnika iznosio 341.908. Udio *postpaid* i *prepaid* korisnika u ukupnom broju korisnika prikazan je na sljedećem grafiku.

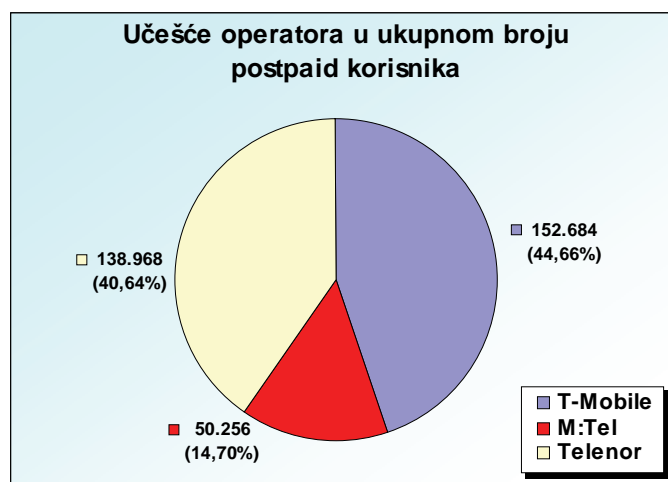
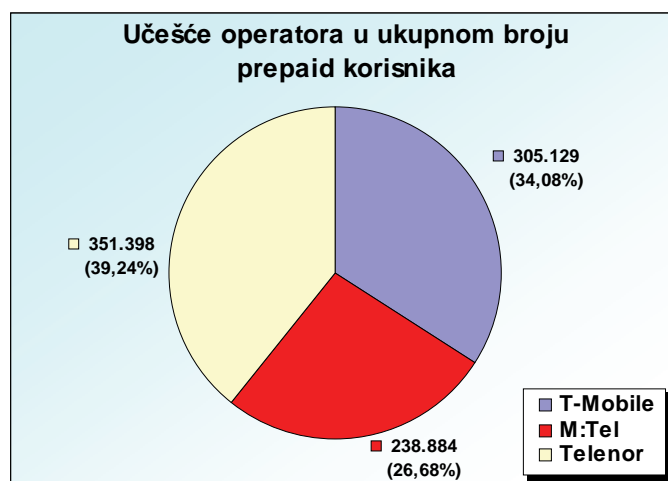

Od 1.237.319 korisnika mobilne telefonije u Crnoj Gori, na kraju 2010. godine, mobilni operator Telenor je imao 490.366 korisnika, T-Mobile 457.813 i M:Tel 289.140 korisnika ili procentualno: Telenor 39,63 %, T-Mobile 37,00 %, M:Tel 23,37 %.

Na sljedećem grafiku je dat udio svakog od operatora u ukupnom broju korisnika.

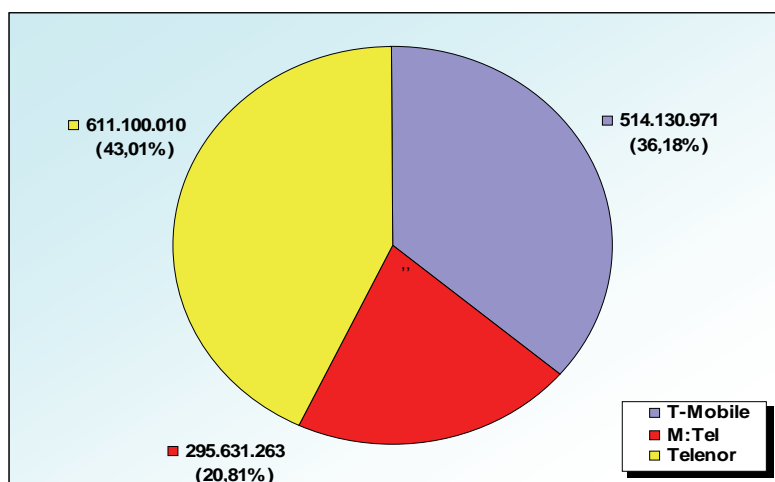

Od 895.411 *prepaid* korisnika, Telenor je imao 351.398, T-Mobile 305.129 i M:Tel 238.884 korisnika. Od 341.908 *postpaid* korisnika T-Mobile je imao 152.684, Telenor 138.968 i M:Tel 50.256 korisnika. Odgovarajući nivoi udjela prema broju *prepaid* i *postpaid* korisnika mobilnih operatora u procentualnom iznosu su prikazani na sljedećim graficima.

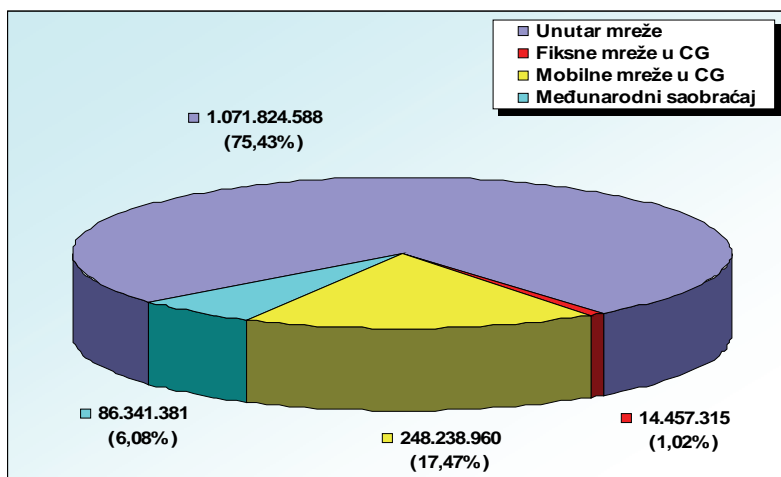
Obim i struktura saobraćaja

Tokom 2010. godine korisnici sva tri crnogorska operatora mobilne telefonije ostvarila su 1.420.862.244 minuta odlaznih poziva, što je rast od 10,42% u odnosu na prethodnu godinu. Od ovog broja, korisnici Telenor-a ostvarili su 611.100.010, T-Mobile-a 514.130.971 a M:Tel-a 295.631.263 odlaznih minuta razgovora ili procentualno: Telenor 43,01%, T-Mobile 36,18% i M:Tel 20,81%. Učešće sva tri operatora prema broju odlaznih minuta razgovora prikazan je na sljedećem grafiku:

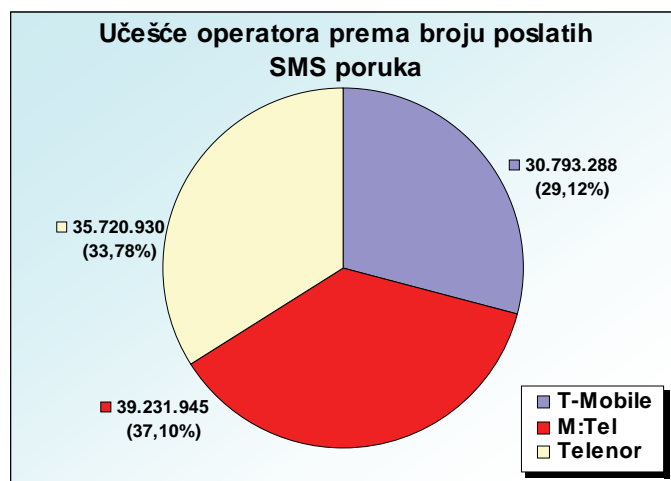

Od 1.420.862.244 minuta odlaznog govornog saobraćaja, 75,43% je završilo u sopstvenim mrežama, 17,47% u ostalim mobilnim mrežama u Crnoj Gori, 6,08% u inostranim fiksnim i mobilnim mrežama, a 1,02% u mrežama fiksne telefonije u Crnoj Gori.

Ukupan odlazni govorni saobraćaj operatora mobilne telefonije po mrežama u kojima je završen, prikazan je na sljedećem grafiku:

U decembru 2010. godine najveći udio na tržištu SMS poruka imao je M:Tel 37,10 %. Zatim slijedi Telenor sa 33,78 % i T-Mobile sa 29,12 %. Njihov tržišni udio prikazan je na narednom grafiku:

4.3. Tržište Interneta i širokopojasnog pristupa

Trend porasta broja korisnika širokopojasnog pristupa Internetu je nastavljen i tokom 2010. godine, tako da je penetracija fiksnog širokopojasnog pristupa na dan 31. 12. 2010. godine iznosila 11,6 %, a penetracija mobilnog širokopojasnog pristupa 5,5 %. Kod fiksnog širokopojasnog pristupa najviše je korisnika ADSL-a, a onda slijede korisnici WiMAX-a i KDS¹⁹-a. Broj korisnika koji koriste *data SIM* kartice se povećao za 67,1 %. Broj korisnika koji Internetu pristupaju preko mobilnog telefona je u porastu. Broj korisnika *dial-up* pristupa je bio u stalnom padu, što je uslovalo i veliki pad *dial-up* saobraćaja.

Crnogorski Telekom je povećao kapacitet linka ka Internetu, i u 2010. godini je imao 5Gb/s ka Telekomu Hrvatske i 3Gb/s ka Telekomu Srbije. M:Tel je imao međunarodni Internet link kapaciteta 3x155Mb/s ka Telekomu Srbije, dok je Telenor imao link kapaciteta 100Mb/s takođe ka Telekomu Srbije (navedeni su samo međunarodni linkovi).

Dial-up pristup Internetu

Nastavlja se trend pada broja korisnika koji su pristupili Internetu putem dial-up, tako da je broj aktivnih dial-up korisnika Crnogorskog Telekoma opao za 67,6 % u odnosu na 2009. godinu.

Crnogorski Telekom je na kraju 2010. godine imao 10.959 aktivnih dial-up korisnika, od čega su 5.205 *postpaid* a 5.754 *prepaid* korisnici. Drugi Internet Servis Provajder MontSky, koji je pružao uslugu pristupa Internetu putem dial-up-a je prestao sa radom, i njegovi korisnici su mogli da iskoriste samo preostale minute iz 2009. godine. U narednoj tabeli je dat pregled broja korisnika sa dial-up pristupom Internetu i to po kategoriji fizičkih i pravnih lica.

	broj korisnika - prepaid			broj korisnika - postpaid		
	fizička lica	pravna lica	ukupno	fizička lica	pravna lica	ukupno
T-Com	5.290	464	5.754	4.644	561	5.205
Ukupno T-Com						10.959

¹⁹ KDS – kablovski distribicioni sistemi

Tokom 2010. godine, došlo je i do velikog pada ukupnog dial-up saobraćaja i to u iznosu od 80,6 % u odnosu na 2009. godinu. Korisnici Crnogorskog Telekoma ostvarili su dial-up saobraćaj od 22.606.613 minuta, dok su korisnici MontSky-ja ostvarili saobraćaj od 278.774 minuta.

	prepaid dial-up saobraćaj (minuti)			postpaid dial-up saobraćaj (minuti)		
	fizička lica	pravna lica	ukupno	fizička lica	pravna lica	ukupno
T-Com	12.314.196	1.108.721	13.422.917	7.686.414	1.497.282	9.183.696
MontSky	275.475	3.299	278.774	-	-	-
Ukupno T-Com						22.606.613
Ukupno MontSky						278.774
Ukupno						22.885.387

Pristup Internetu putem ADSL-a

Tokom 2010. godine nastavljen je trend povećanja broja korisnika ADSL-a. U odnosu na 2009. godinu broj korisnika se povećao za oko 32 %. Crnogorski Telekom je imao 57.370 ADSL korisnika u 2010. godini, od čega su 51.107 fizička, a 6.263 pravna lica. U narednoj tabeli je dat uporedni pregled broja korisnika ADSL-a u periodu od 2005-2010. godine.

ADSL korisnici					
2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.
1.095	6.639	14.428	27.839	43.473	57.370

U tabeli je dat broj korisnika ADSL-a po opštinama.

Opština	2008.	2009.	2010.
Podgorica	8.798	15.978	20.833
Kolašin	235	315	352
Danilovgrad	486	837	977
Nikšić	1.513	2.352	3.753
Plužine	47	85	152
Šavnik	23	25	32
Žabljak	111	165	202
Pljevlja	508	857	1.359
Bijelo Polje	790	1.320	2.259
Mojkovac	118	244	302
Berane	485	825	1.315
Andrijevica	31	44	92
Plav	511	797	857
Rožaje	448	806	1.074
Cetinje	697	985	1.150
Herceg Novi	2.637	3.899	5.058
Kotor	2.326	3.086	3.709
Tivat	991	1.464	2.028
Budva	2.759	3.232	4.137

Bar	2.773	3.981	5.042
Ulcinj	1.551	2.176	2.687
Ukupno:	27.838	43.473	57.370

Kao što se vidi, broj korisnika ADSL-a se povećavao u kontinuitetu u svim opštinama u zadnje 3 godine. Najviše korisnika koji pristupaju Internetu putem ADSL-a ima u Podgorici, a onda slijede primorske opštine i Nikšić. Kod rezidencijalnih korisnika najpopularniji je *flat* paket - ADSL Fl@t2, sa maksimalnom brzinom *download*-a od 2Mb/s. Ovaj paket koristi oko 76 % rezidencijalnih korisnika. Kod biznis korisnika, 64 % koristi Fl@tB4 paket sa maksimalnom brzinom *download*-a od 4Mbps. Treba pomenuti i to da je Crnogorski Telekom povećao brzinu prenosa u svim ADSL paketima.

Dostupnost usluge ADSL-a je 99,9 %. Dakle, 99,9 % korisnika koji imaju telefonski priključak mogu koristiti i uslugu ADSL-a. Na kraju 2010. godine Crnogorski Telekom je imao 169 ADSL čvorišta.

Pristup Internetu putem WiMAX-a

Broj korisnika M:Tel-a koji pristupaju Internetu putem WiMAX-a se povećao za 8,5 % u odnosu na 2009. godinu, tako da je na kraju 2010. godine imao 6.784 korisnika, od čega su 6.326 bila fizička lica, a 458 pravna lica. Broj korisnika WiMAX mreže Telenor-a se u odnosu na 2009. godinu smanjio i to sa 16 na 5 korisnika. Kod rezidencijalnih korisnika M:Tel-a najpopularniji je flat paket Net 0,5M, koji koristi 70 % korisnika. U tabeli koja slijedi dat je pregled broja WiMAX korisnika u periodu od izdavanja prvih licenci (sredina 2007. godine) pa do kraja 2010. godine.

WiMAX korisnici			
2007.	2008.	2009.	2010.
1.707	5.520	6.271	6.789

U narednoj tabeli je dat pregled WiMAX korisnika M:Tel-a po opštinama.

Opština	2008.	2009.	2010.
Bar	192	233	204
Berane	224	332	320
Bijelo Polje	235	382	254
Budva	156	10	912
Cetinje	507	484	442
Danilograd	1	0	13
Herceg Novi	27	49	65
Kolašin	0	3	6
Kotor	33	37	23
Mojkovac	0	0	1
Nikšić	827	1036	928
Pljevlja	2	13	9
Podgorica	3287	3611	3551
Rožaje	15	30	29

Tivat	14	35	23
Ulcinj	0	0	4
Ukupno	5.520	6.255	6.784

Pristup Internetu preko kablovskih distributivnih sistema (KDS)

KDS operator M-kabl pruža uslugu pristupa Internetu putem svoje kablovske distributivne mreže u Podgorici, Pljevljima i Herceg Novom. M-kabl je počeo sa pružanjem usluge pristupa Internetu krajem 2009. godine. Na kraju 2010. godine je imao 675 korisnika, od čega su 666 fizička, a 9 pravna lica. Najpopularniji paket kod rezidencijalnih korisnika je *flat* paket 512/64 kb/s, koji koristi 50% korisnika. Ukupan kapacitet linkova prema Internetu je 70Mb/s. Kapacitet linka u Podgorici je 40Mb/s, u Pljevljima 10Mb/s i u Herceg Novom 20Mb/s.

M-Kabl korisnici	
Opština	2010.
Podgorica	420
Pljevlja	229
Herceg Novi	26
Ukupno:	675

Osim operatora M-kabl, pristup Internetu putem kablovske distributivne mreže pruža i operator Cabling iz Budve. Broj korisnika Cablinga se skoro udvostručio u odnosu na 2009. godinu, tako da je na kraju 2010. godine Cabling imao 853 korisnika, od čega su 817 bila fizička a 36 pravna lica. Uslugu pristupa Internetu, Cabling pruža u saradnji sa M:Tel-om. Kapacitet linka ka Internetu je 60Mb/s.

Cabling korisnici	
2009.	2010.
445	853

Internet Iznajmljene linije

U 2010. godini 4 operatora je pružalo usluge Internet iznajmljenih linija. U 2010. godini Crnogorski Telekom je imao 193, MNNews 112, M:Tel 4 a Cabling 2 korisnika Internet iznajmljenih linija.

Pregled broja korisnika po operatorima i opštinama je dat u tabeli.

Opština	Crnogorski Telekom	MNNews	Cabling	M:Tel
Podgorica	155	74	0	3
Danilovgrad	0	5	0	0
Bar	2	1	0	0
Berane	0	2	0	0
Bijelo Polje	0	0	0	0
Budva	10	5	2	0
Cetinje	1	0	0	0

Herceg Novi	4	3	0	1
Kolašin	4	0	0	0
Kotor	4	1	0	0
Nikšić	6	8	0	0
Pljevlja	3	1	0	0
Tivat	0	7	0	0
Petovac	0	0	0	0
Ulcinj	4	5	0	0
Ukupno:	193	112	2	4

Pristup Internetu putem MPLS²⁰-a

Od 79 korisnika MipNet mreže Crnogorskog Telekoma, samo su dva korisnika koristila uslugu pristupa Internetu.

Od 56 korisnika IP MPLS VPN servisa M:Tel-a, njih 15 koristi datu uslugu za pristup Internetu.

Bežične pristupna tačke (2,4 GHz i 5 GHz)

Ukupan broj bežičnih pristupnih tačaka se smanjio u odnosu na 2009. godinu sa 205 na 125, tako da je Crnogorski Telekom imao 17, MNNews 59, Telenor 42 a Dasto Montel 8 pristupnih tačaka. Crnogorski Telekom je u 2010. godini prodao 219 vaučera korisnicima, što je manje za 68,4 % nego u 2009. godini. Telenor je značajno povećao broj prodatih vaučera korisnicima ove usluge i to sa 124 u 2009. godini na 4.341 vaučera u 2010. godini. MNNews je na kraju 2010. godine imao 2.100 korisnika na bežičnim pristupnim tačkama koje rade na radio-frekvencijskom opsegu 2,4 GHz što je porast od 42,4% u odnosu na 2009. godinu. Inače, kod MNNews-a ova usluga se ne naplaćuje. Broj korisnika Dasto Montel-a se povećao sa 206 na 357 korisnika.

U narednoj tabeli je dat raspored pristupnih tačaka po opštinama na kraju 2010. godine.

Opština	T-Com	MNNews	Telenor	Dasto Montel
Podgorica	5	10	14	0
Bar	0	2	2	0
Berane	0	2	0	0
Bijelo Polje	1	7	0	0
Budva	2	4	13	0
Herceg Novi	4	1	7	0
Kotor	1	1	2	0
Nikšić	1	2	1	0
Danilovgrad	0	3	0	0
Kolašin	0	1	2	0
Pljevlja	1	8	0	8
Tivat	0	14	0	0

²⁰ MPLS (*Multiprotocol Label Switching*) - protokol za prenos i usmjeravanje podataka

Ulcinj	0	4	0	0
Andrijevića	2	0	0	0
Zabljak	0	0	0	0
Ukupno:	17	59	41	8

Mobilni širokopojasni pristup Internetu

Broj korisnika mobilnog širokopojasnog pristupa koji pristupaju Internetu putem *data* SIM kartica se povećao za 67,1 % u odnosu na 2009. godinu. Broj korisnika T-Mobile se udvostručio, dok se broj korisnika Telenora povećao za 35,5%. U donjoj tabeli data je struktura korisnika *data* SIM kartica u 2010. godini.

	postpaid			prepaid	Ukupno
	pravna lica	fizička lica	ukupno		
T-Mobile	380	5.467	5.847	13.009	18.856
Telenor			5.525	9.624	15.149
Ukupno:					34.005

U sljedećoj tabeli je dat broj korisnika *data* SIM kartica po operatorima u periodu od 2008-2010. godine. Treba istaći da M:Tel nema u ponudi samo *data* SIM kartice koje se koriste samo za *data* saobraćaj.

Korisnici <i>data</i> SIM kartica			
	2008	2009	2010
T-Mobile	3.143	9.172	18.856
Telenor	4.954	11.183	15.149
Ukupno	8.097	20.355	34.005

Korisnici *data* SIM kartica T-Mobile-a, ostvarili su saobraćaj od 136.705.673 MB, što je povećanje od dva puta u odnosu na 2009. godinu, dok su korisnici Telenor-a ostvarili saobraćaj od 122.416.896 MB.

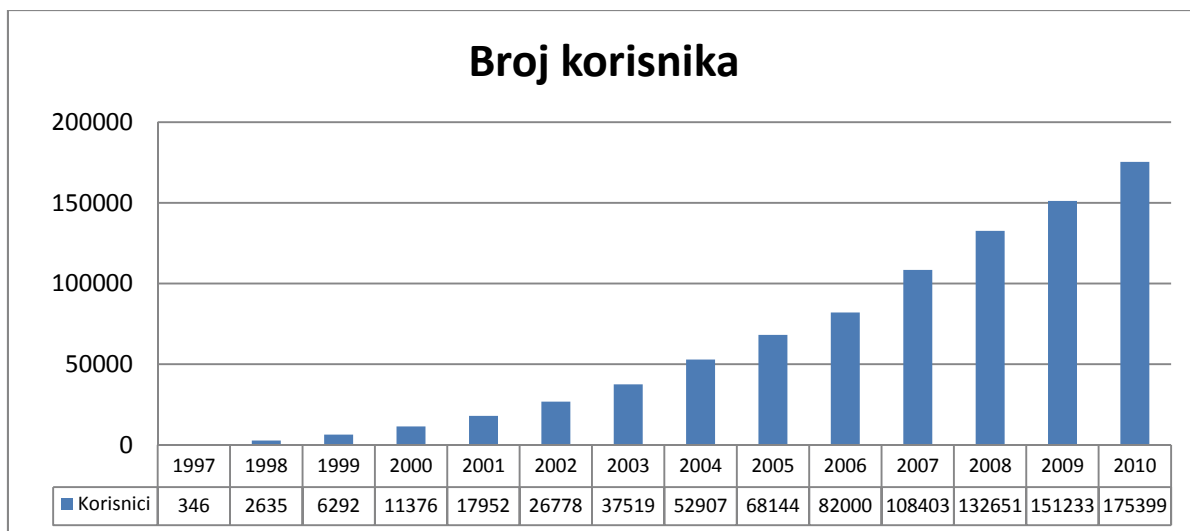
Tokom 2010. godine Internetu je putem mobilnog telefona ili 3G modema pristupilo 187.918 korisnika M:Tel-a, od čega su 21.952 bili postpaid korisnici a 165.966 prepaid korisnici. Od ukupnog broja korisnika M:Tel-a koji su Internetu pristupili mobilnim telefonom ili 3G modema 37,8 % se konektovalo putem UMTS/HSDPA tehnologije.

U decembru 2010. godine putem mobilnog telefona ili 3G modema, Internetu je pristupilo 264.796 korisnika, od čega su 78.646 postpaid korisnici a 186.150 prepaid korisnici. Od ukupnog broja od 264.796 korisnika, korisnika iz Telenor mreže je bilo 135.918, M:Tel mreže 69.603 i T-Mobile mreže 59.275. Od ukupnog broja korisnika koji su Internetu pristupili mobilnim telefonom ili 3G modema 35,6 % se konektovalo putem UMTS/HSDPA tehnologije.

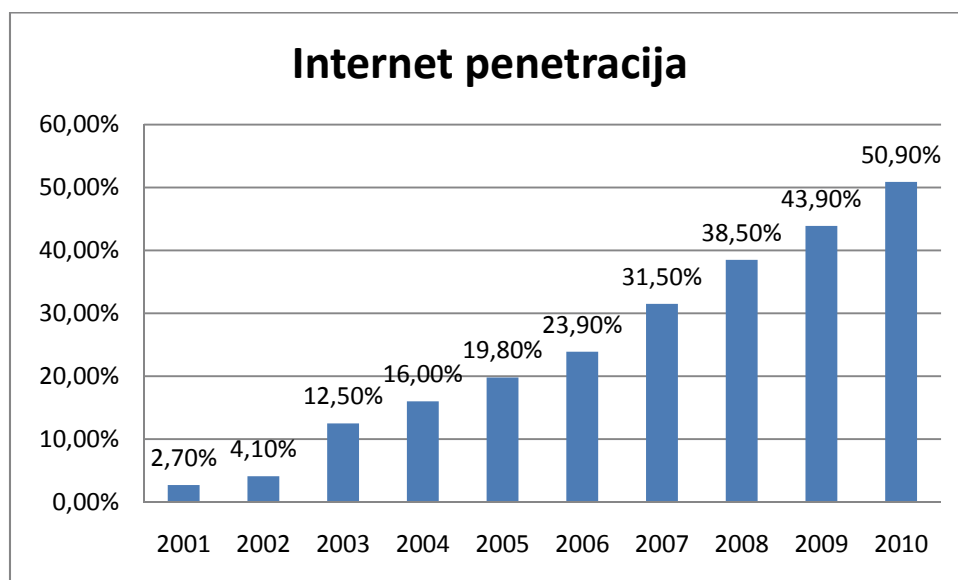
Telenor i T-Mobile su uveli *flat* paket za svoje korisnike *data* SIM kartica.

4.3.1. Internet penetracija

Broj registrovanih korisnika Interneta na kraju 2010. godine je iznosio 175.399, što je povećanje od 16 % u odnosu na 2009. godinu. Dakle i 2010. godine je nastavljena tendencija rasta registrovanih korisnika Interneta.

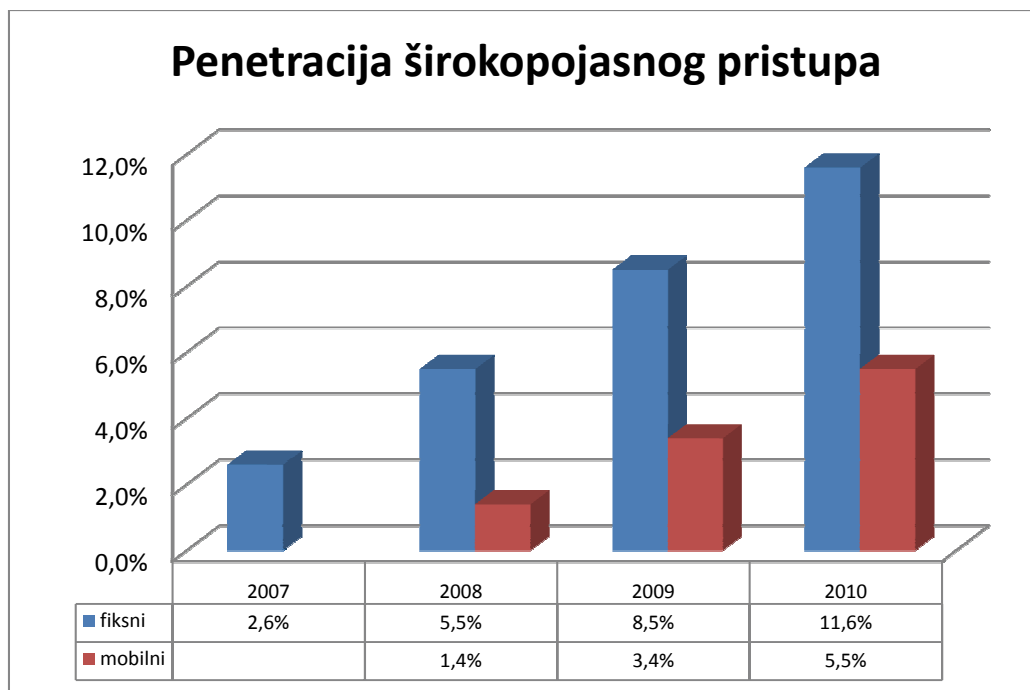
Uzimajući u obzir broj širokopojsnih konekcija, kao i da veliki broj korisnika pristupa Internetu na poslu i obrazovnim ustanovama, procjenjuje se da je penetracija u Crnoj Gori 50,9 % što je povećanje od 7% u odnosu na prethodnu godinu.

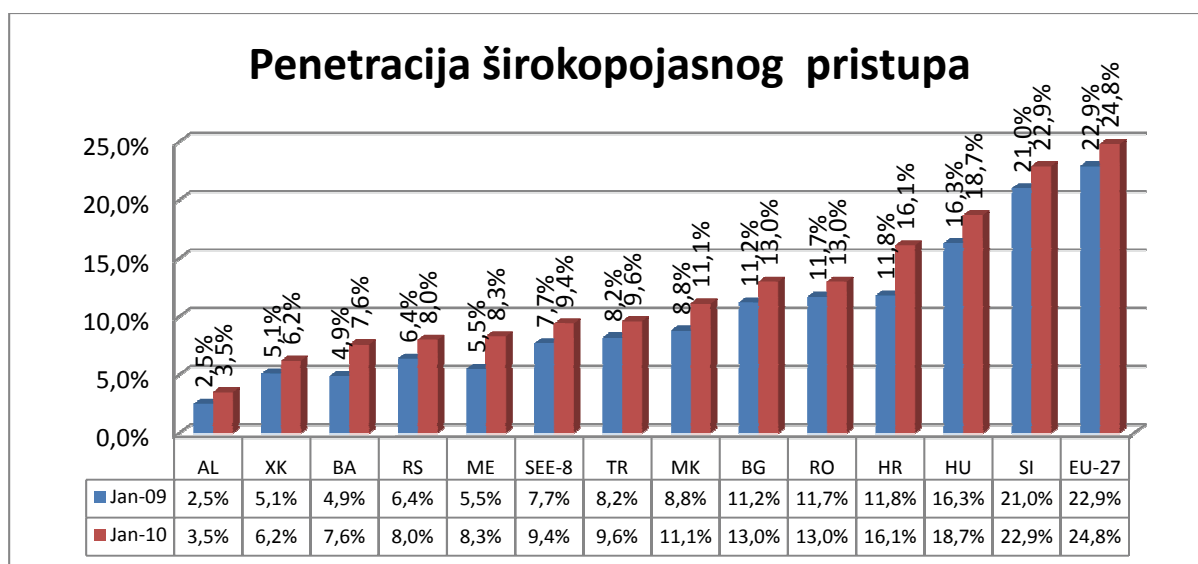
Penetracija fiksnog širokopojsnog pristupa (korisnici ADSL-a, WiMAX-a, kablovskih modema, iznajmljenih linija i dr) na kraju 2010. godine je bila 11,6 %. Dakle, u 2010. godini je zabilježeno povećanje Internet penetracije fiksnog širokopojsnog pristupa za 3,1 % u odnosu na 2009. godinu. Kada se penetracija posmatra u odnosu na broj domaćinstava, onda se penetracija penje na 40 % što je povećanje za 10,8 % u odnosu na 2009. godinu.

Penetracija mobilnog širokopojasnog pristupa je 5,5 % što je povećanje za 2,1 % u odnosu na prethodnu 2009. godinu (uračunati korisnici *data* SIM kartica).

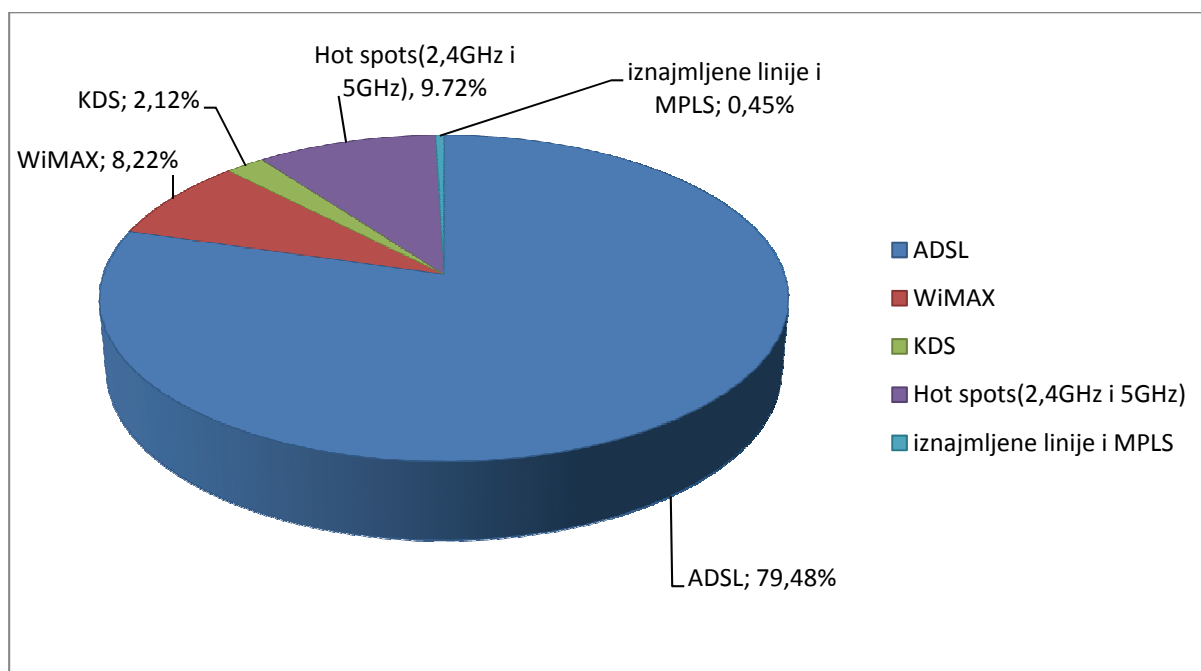
Na sljedećoj slici je dat grafički prikaz penetracije širokopojasnog pristupa u periodu od 2007-2010. godine.

Na narednoj slici su dati uporedni podaci o penetraciji širokopojasnog pristupa u zemljama Jugoistočne Evrope za period januar 2009 – januar 2010. godine. Izvor podataka je Četvrti izvještaj "Cullen International" (decembar 2010).

Struktura korisnika po načinu pristupa Interentu, izražena u procentualnom iznosu, je data na sljedećem grafiku.

4.4. Tržište VoIP servisa

U 2010. godini VoIP servise su pružali sljedeći operatori:

- VoIP Telekom,
- IPMont
- Pošta Crne Gore d.o.o.
- VOIP d.o.o.
- ProntoTel d.o.o.

Operator VoIP Telekom je imao 325 pretplatnika, što je 9,7 % manje nego u prethodnoj godini. VoIP Telekom je tokom 2010. godine prodao 2.600 vaučera, što predstavlja smanjenje od 64,9 % u odnosu na 2009. godinu. Ukupan generisani odlazni saobraćaj tokom 2010. godine je iznosio 222.886 minuta, što predstavlja smanjenje od 49,1 % u odnosu na 2009. godinu. VoIP Telekom je tranzitirao 430.785 minuta saobraćaja za internacionalne klijente. Kapacitet Internet linka je iznosio 1Mb/s.

Broj korisnika VoIP usluge IPMont-a se smanjio u odnosu na 2009. godinu. Na kraju 2010. godine, operator IPMont je imao 1.173 pospaid korisnika, što je pad u odnosu na 2009. godinu u iznosu od 5,2%, dok se broj aktiviranih vaučera u odnosu na prethodnu godinu smanjio za 28,2 % i iznosio je 5.228. Ostvareni saobraćaj se smanjio za 12,5 % i iznosio je 409.037 minuta. Od ukupnog saobraćaja, 32 % saobraćaja je bilo ka Srbiji, a 67,6 % ka ostalim međunarodnim destinacijama. Kapacitet Internet linka je iznosio 2Mb/s.

Pošta Crne Gore d.o.o. je pružala VoIP servise putem javnih govornica u Budvi (8 govornica) i Tivtu (4 govornice). Ostvareni saobraćaj se povećao za 20,4 % u odnosu 2009. godinu i

iznosio je 122.298 minuta. Od ukupnog saobraćaja 9,8 % je bilo ka Srbiji, a 90,1 % ka ostalim međunarodnim destinacijama.

Sa radom u 2010. godini su počeli i operatori VOIP d.o.o. iz Ulcinja i ProntoTel d.o.o. iz Budve.

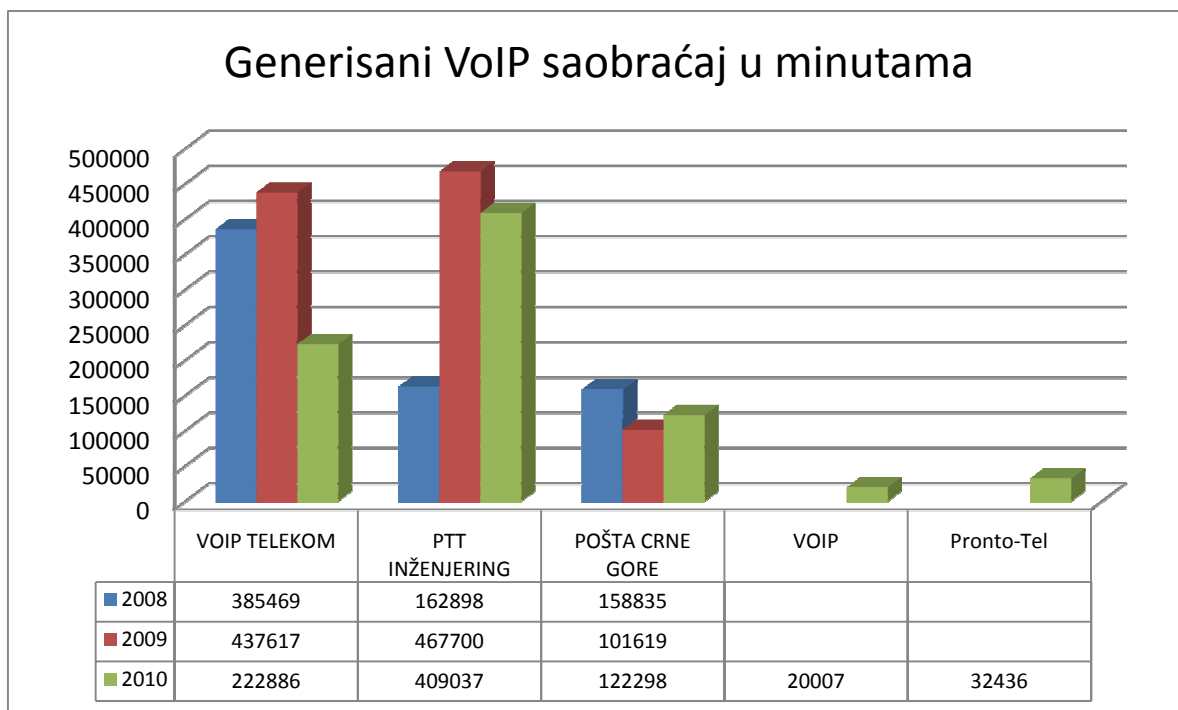
VOIP d.o.o. pruža usluge putem telefonskih govornica, i ukupan ostvareni saobraćaj je iznosio 20.007 minuta, od čega je 13,2 % saobraćaja bilo ka Srbiji, a 82,8 % saobraćaja ka ostalim međunarodnim destinacijama. Kapacitet Internet linka je iznosio 2Mb/s.

ProntoTel je pružao VoIP usluge u Budvi, putem javnih govornica (3 govornice) i imao je tri hotela kao klijente. Ukupan ostvareni saobraćaj je 32.436 minuta. Kapacitet Internet linka je 2Mb/s.

MNNNews je pružao VoIP usluge na veleprodajnom nivou Pošti Crne Gore i ukupan broj minuta je iznosio 122.298.

Dynacom je terminirao 3.168.740 minuta ka brojevima iz bloka +382 88 (brojevi kod kojih se vrši poseban model tarifiranja). Ukupan generisan VoIP saobraćaj iznosio je 806.664 minuta, što je pad od 19,9% u odnosu na 2009. godinu.

Na sljedećem grafiku dat je prikaz generisanog VoIP saobraćaja po operatorima. Treba napomenuti da je PTT Inženjering prestrukturirao i da se dio preduzeća koji se bavi pružanjem VoIP servisa IPMont.

4.5. Tržište iznajmljenih linija

Iznajmljene linije su veoma važna elektronska komunikaciona usluga za poslovne korisnike. Služe za povezivanje lokacija poslovnih korisnika, bilo da se one nalaze u državi ili u više država, iznajmljenim linijama konstantnog kapaciteta.

Pored toga, iznajmljene linije predstavljaju osnovu za alternativne operatore koji konkurišu, direktno ili indirektno, dominantnom (*incumbent*) operatoru.

Usluge iznajmljenih linija na tržištu Crne Gore trenutno pružaju sljedeći operatori javnih elektronskih komunikacionih usluga:

- Crnogorski Telekom a.d,
- M:Tel d.o.o,
- Radio-difuzni centar d.o.o,
- MNnews d.o.o.

Crnogorski Telekom jedini, za pružanje usluge iznajmljenih linija, koristi optička vlakna kao fizički medijum za prenos. Upravo ta činjenica mu omogućava da odgovori na zahtjeve za velikim kapacitetima iznajmljenih linija, kako u granicama države tako i prema drugim državama. Ostali operatori (M:Tel, Radio-difuzni centar i MNnews) uslugu iznajmljenih linija pružaju korišćenjem radio sistema prenosa kao fizičkog medijuma. Upravo radio sistemi prenosa koji koriste navedeni operatori predstavljaju limitirajući faktor za pružanje iznajmljenih linija velikog kapaciteta.

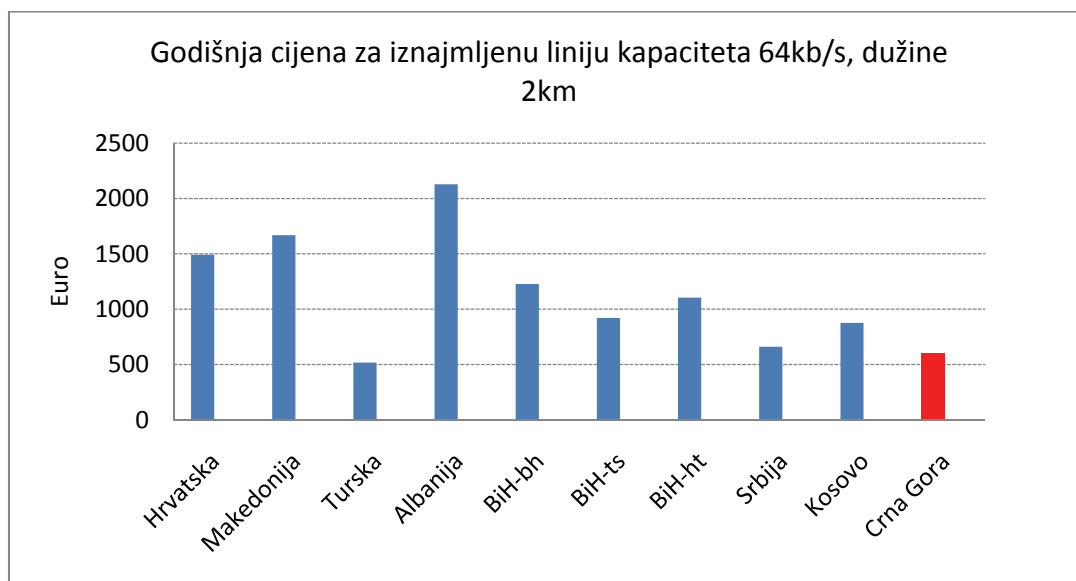
U većini evropskih država značajnu konkurenciju dominantnom operatoru predstavljali su operatori koji su se razvili u okviru elektroenergetskih i željezničkih kompanija. U Crnoj Gori su za pružanje usluga iznajmljenih linija registrovani kao operatori Crnogorski elektroprenosni sistem i Fibernet, koji su izvršili polaganje optičkih kablova, ali nijesu započeli sa pružanjem usluga iznajmljivanja linija.

4.5.1. Cijene usluge iznajmljenih linija

Tokom 2010. godine nije došlo do promjene cijena usluge iznajmljenih linija kod Crnogorskog Telekoma kao *incumbent* operatora, koji ima najviši tržišni udio na segmentu usluga iznajmljenih linija. U tom kontekstu treba istaći da je Agencija, u novembru 2010. godine, donijela rješenje o proglašenju Crnogorskog Telekoma operatorom sa značajnom tržišnom snagom na tržištu veleprodaje iznajmljenih linija. Kada su u pitanju cijene ovih usluga, Agencija je propisala obavezu Crnogorskom Telekomu, kao prelazno rješenje do formiranja troškovno orijentisanih cijena, da primijeni maksimalne cijene za pojedine kategorije terminalnih iznajmljenih linija pri čemu se mora primijeniti drugačija metodologija formiranja cijena (cijena zavisi od iznajmljenog kapaciteta i radijalnog rastojanja terminalnih tačaka) u odnosu na onu koju je do sada primjenjivao Crnogorski Telekom za ovaj tip usluge.

Za poređenje cijena usluga iznajmljenih linija sa cijenama u državama iz okruženja korišćeni su podaci iz IV Izvještaja: Pružanje usluga i monitoring regulatornog i tržišnog razvoja za elektronske komunikacione servise i servise informacionog društva u zemljama koje se pridružuju, decembar 2010. godine (Report IV: *Supply of services in monitoring regulatory and market developments for electronic communications and information society services in Enlargement Countries*). Ovaj Izvještaj je pripremila konsultantska firma Cullen International za potrebe Evropske Komisije. Uporedni podaci pokazuju godišnje cijene zakupa iznajmljenih linija na nivou maloprodaje, i ne uključuju PDV i jednokratne naknade.

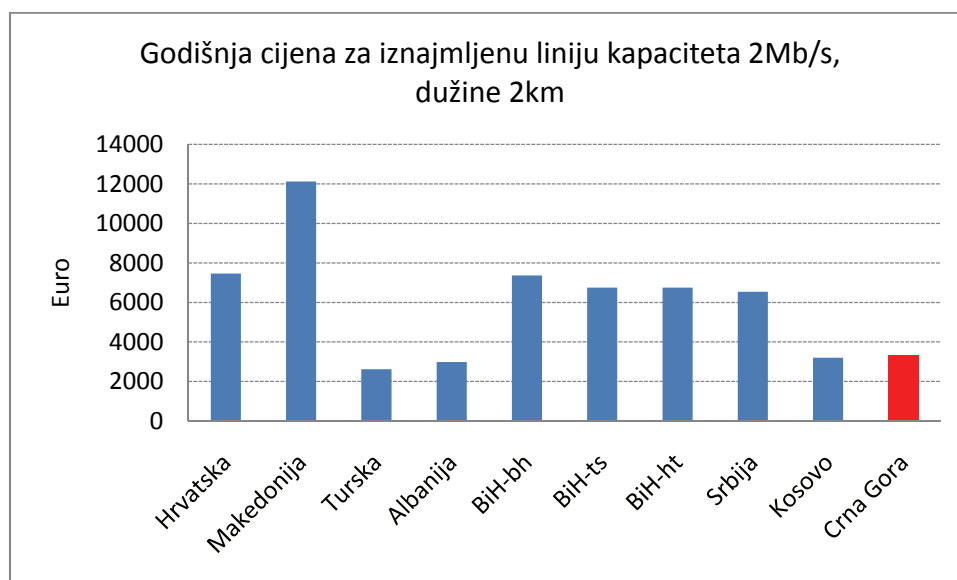
Na sljedećem grafikonu je dat uporedni prikaz cijena za iznajmljene linije kapaciteta 64 kb/s dužine 2 km:

IZVOR: Report IV: Supply of services in monitoring regulatory and market developments for electronic communications and information society services in Enlargement Countries (decembar 2010)

Iz ovog grafikona se može zaključiti da su cijene usluge iznajmljene linije kapaciteta 64 kb/s, dužine 2km, u Crnoj Gori niže od većine cijena ove usluge u zemljama regiona.

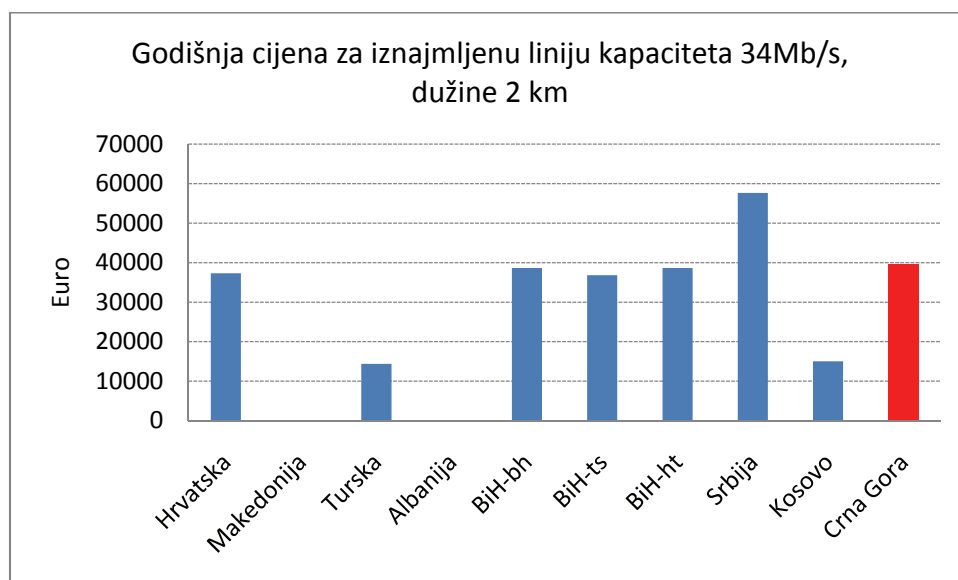
Na sljedećem grafikonu je dat uporedni prikaz cijena za iznajmljene linije kapaciteta 2 Mb/s dužine 2 km:

IZVOR: Report IV: Supply of services in monitoring regulatory and market developments for electronic communications and information society services in Enlargement Countries (decembar 2010)

Iz ovog grafikona se može zaključiti da su cijene usluge iznajmljene linije kapaciteta 2 Mb/s, dužine 2km, u Crnoj Gori niže od većine cijena ove usluge u zemljama regiona. Takođe, treba naglasiti da je cijena ovog tipa iznajmljene linije, koja iznosi 3.300 €, u Crnoj Gori niža od prosječne cijene ovog tipa iznajmljene linije u članicama EU, koja iznosi 5.952 € (Izvor: *Progress report on the single European electronic communications market (15th Report)*, maj 2010.)

Na sljedećem grafikonu je dat uporedni prikaz cijena za iznajmljene linije kapaciteta 34 Mb/s dužine 2 km:

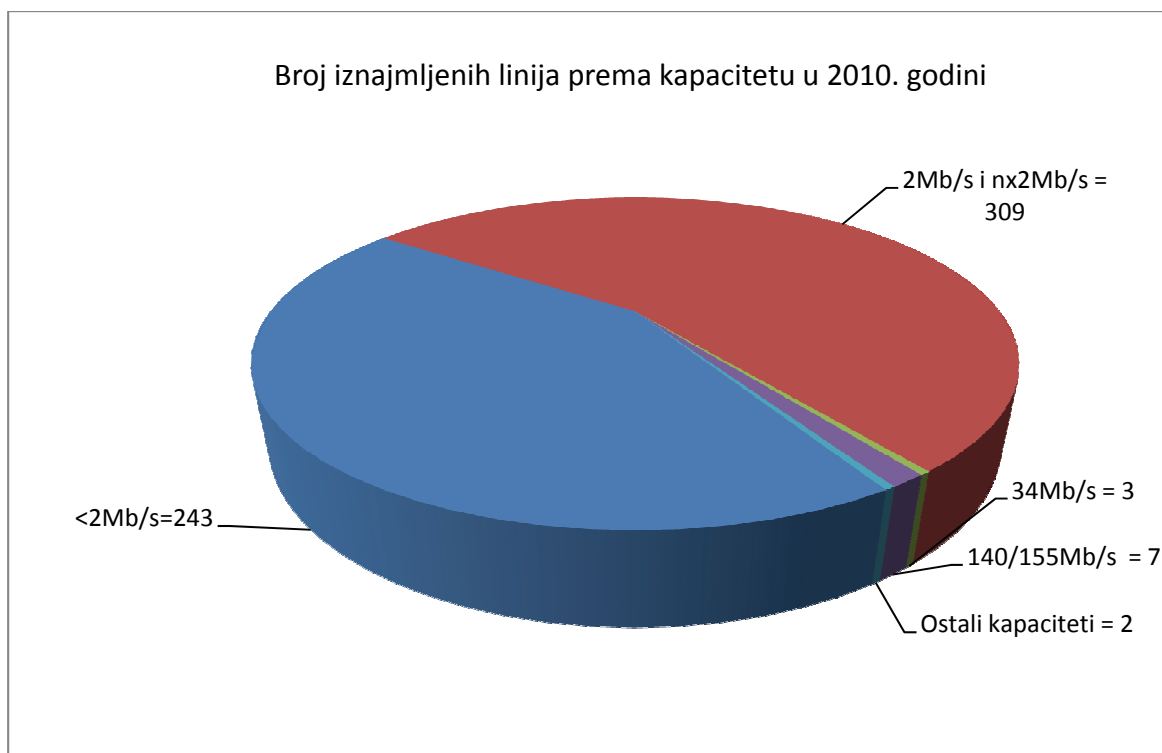
IZVOR: *Report IV: Supply of services in monitoring regulatory and market developments for electronic communications and information society services in Enlargement Countries (decembar 2010)*

Iz ovog grafikona se može zaključiti da su cijene usluge iznajmljene linije kapaciteta 34 Mb/s, dužine 2km, u Crnoj Gori na sličnom nivou kao i većina cijena ove usluge u zemljama regiona. Takođe, treba naglasiti da je cijena ovog tipa iznajmljene linije, koja iznosi 39.600 €, u Crnoj Gori iznad prosječne cijene ovog tipa iznajmljene linije u članicama EU koja iznosi 33.756 € (Izvor: *Progress report on the single European electronic communications market (15th Report)*, maj 2010.).

Struktura tržišta

Ukupan broj iznajmljenih linija u 2010. godini je iznosio 563. Ovo je ukupan broj iznajmljenih linija koji uključuje nacionalne i međunarodne iznajmljene linije svih kapaciteta. Takođe, ovaj broj uključuje ukupan broj iznajmljenih linija na nivou maloprodaje i veleprodaje.

Broj iznajmljenih linija prema kapacitetu u 2010. godini je prikazan na sljedećem grafikonu:

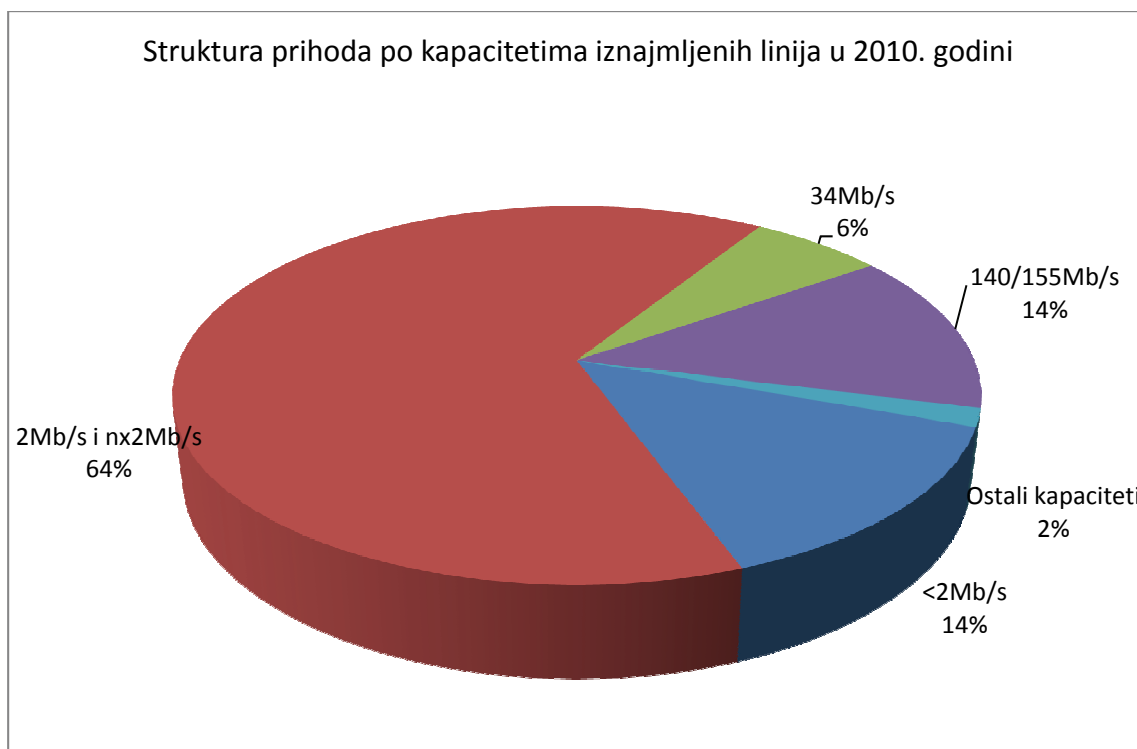

U odnosu na 2009. godinu, broj iznajmljenih linija se povećao za 8 % (u 2009. godini ukupan broj iznajmljenih linija je iznosio 521). U odnosu na kapacitete iznajmljenih linija došlo je do povećanja broja iznajmljenih linija za većinu razmatranih kapaciteta i to:

- za kapacitete < 2 Mb/s 4,2 %
- za kapacitete 2 Mb/s i nx2 Mb/s 11,5 %
- za kapacitet od 155 Mb/s 16,6%

Ukupan prihod koji je ostavren od usluge iznajmljenih linija u 2010. godini je iznosio 3.605.258 €. Ovaj prihod obuhvata prihode od usluga nacionalnih i međunarodnih iznajmljenih linija svih kapaciteta. Takođe, obuhvata prihod kako od iznajmljenih linija na nivou maloprodaje tako i na nivou veleprodaje.

Struktura prihoda prema kapacitetima iznajmljenih linija u 2010. godini je prikazana na sljedećem grafikonu:

U odnosu na 2009. godinu, ukupan prihod od usluge iznajmljenih linija se smanjio za 3 % (u 2009. godini ukupan prihod od usluga iznajmljenih linija je iznosio 3,719,780 €).

4.6. Tržište distribucije radijskih i televizijskih programa

Dinamičniji razvoj kablovske televizije u Crnoj Gori počeo je januara 2007. godine kada su zvanično dodijeljene prve licence na osnovu međunarodnog tendera. Crna Gora je među posljednjim državama u regionu počela sa razvojem elektronskih komunikacionih mreža koje se prvenstveno koriste za servis distribucije radijskih i televizijskih programa do krajnjeg korisnika. I pored toga danas u Crnoj Gori postoje četiri tehnološke platforme na kojima se razvija kablovska televizija i to :

1. klasična kablovska tehnologija, usavršena sedamdesetih godina prošlog vijeka, bazirana na DOCSIS standardima gdje se kao fizički sloj odnosno prenosni medijum prvenstveno koriste koaksijalni kablovi;
2. MMDS platforma koja za fizički sloj koristi radio talase iz područja 11,7 MHz do 12,5 MHz i koja je bazirana na distribuciji televizijskih i radijskih programa putem zemaljskog sistema predajnika i repetitora na gore navedenim frekvencijama;
3. DTH (*Direct to Home*) platforma kod koje se distribucija radijskih i TV programa vrši preko jednog ili više satelita;
4. IPTV platforma koja je zasnovana na IP protokolu, čija standardizacija i danas evoluira i koja na fizičkom sloju koristi bakarne i optičke kablove.

U Crnoj Gori posluje šest operatora koji koriste 4 različite tehnološke platforme za distribuciju radijskih i televizijskih programa do krajnjih korisnika i to:

1. Cabling, klasična kablovska tehnologija KDS,
2. Eltamont, klasična kablovska tehnologija KDS,
3. M-kabl, klasična kablovska tehnologija KDS,
4. Broadband Montenegro d.o.o, MMDS platforma,

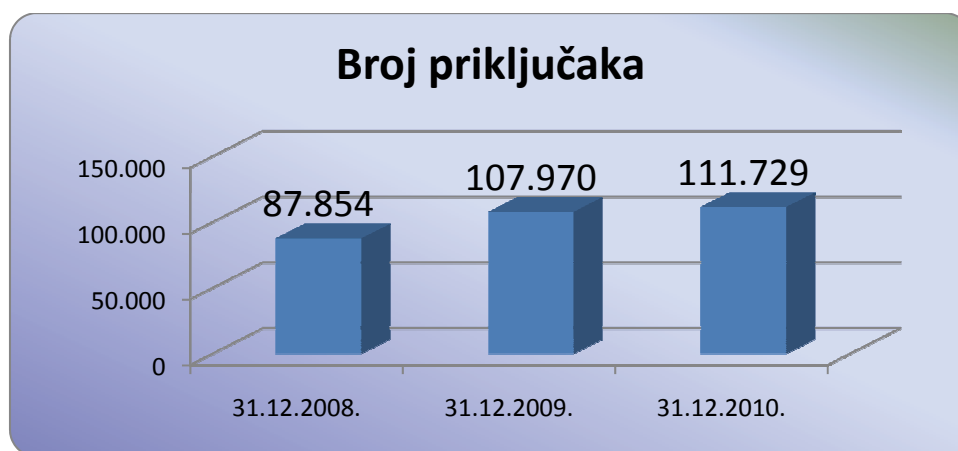
5. Total TV Montenegro, DTH (*Direct to Home*) platforma i
6. Crnogorski Telekom a.d. IPTV platforma.

MMDS/IPTV/DTH operatori su razvili svoju mrežu na cjelokupnoj teritoriji države dok operatori klasične kablovske tehnologije imaju lokalni ili regionalni karakter, tj. razvijaju svoje sisteme na teritoriji jedne ili više opština i to:

- Cabling na teritoriji Opštine Budva,
- Eltamont na teritoriji Opštine Nikšić i
- M-kabl na teritoriji Opština Bar, Bijelo Polje, Herceg Novi, Kotor, Pljevlja, Podgorica i Tivat.

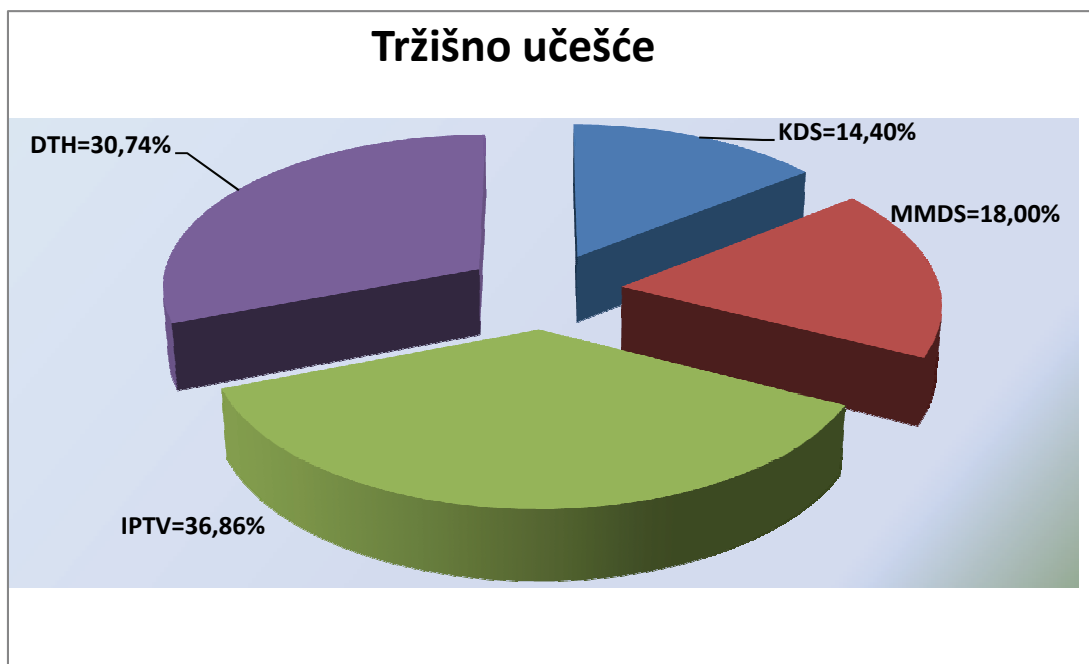
Na osnovu dostavljenih izvještaja operatora o broju zaključenih korisničkih ugovora urađena je komparativna analiza učešća pojedinih operatora u ukupnom broju aktivnih korisnika usluga distribucije radijskih i televizijskih programa do krajnjih korisnika, i to na kraju kalendarske 2008, 2009. i 2010. godine. Uporedni prikaz je dat u sljedećoj tabeli odnosno grafikonu.

Datum/Platforma	KDS	MMDS	IPTV	DTH	Ukupno
31.12.2008.	16.383	18.867	17.531	35.073	87.854
31.12.2009.	19.699	24.486	29.927	33.858	107.970
31.12.2010.	16.092	20.109	41.189	34.339	111.729

Uzimajući podatak da je u Crnoj Gori na dan 31. 12. 2010. godine bilo ukupno 111.729 aktivnih korisnika može se pogledati koliko je tržišno učešće pojedinih platformi izraženo u procentima:

- KDS učestvuje sa 14.40 % tržišta,
- MMDS učestvuje sa 18.00 % tržišta,
- IPTV učestvuje sa 36.86 % tržišta,
- DTH učestvuje sa 30.74 % tržišta.

U odnosu na kraj 2009. godine, na kraju 2010. godine, broj aktivnih korisnika usluga distribucije radio i televizijskog programa putem različitih platformi (KDS/MMDS/IPTV/DTH) uvećan je za 3.759 što predstavlja rast od 3.36 %. Za period od kraja 2008. do kraja 2010. godine, taj broj je uvećan za 23.875, odnosno 27.17 %. Generalna ocjena je da su operatori koji su počeli sa pružanjem svojih usluga krajnjim korisnicima uglavnom ostvarili porast broja aktivnih korisnika pri čemu stepen penetracije i dinamika variraju u odnosu na pojedine operatore. Najveći rast broja aktivnih korisnika bilježi IPTV operator koji trenutno posjeduje više od trećine ukupnog broja aktivnih korisnika.

Penetracija kablovske televizije u odnosu na broj domaćinstava iznosi oko 61.89 %. Prema podacima Zavoda za statistiku Crne Gore (*Popis iz 2003. godine – Izvor: Monstat „Statistički godišnjak 2009“*) prosječno domaćinstvo u Crnoj Gori broji 3,43 člana. Ako uzmemo u obzir činjenicu da se najveći dio priključaka odnosi na kategoriju domaćinstva, može se zaključiti da broj potencijalnih korisnika kablovske televizije iznosi oko 380.000.

Savremeni kablovski distribicioni sistemi pored distribucije radijskih i televizijskih programa omogućavaju i pružanje usluga Interneta i telefonije. Mreže kojima se ostvaruje prenos radijskih i televizijskih signala se realizuju pomoću koaksijalnih kablova, HFC mreža i optičkih kablova. Operatori sve više investiraju u postojeće mreže, koaksijalne mreže zamjenjuju sa HFC i optičkim mrežama čije su tehničke karakteristike na znatno većem nivou u poređenju sa karakteristikama koaksijalnog kabla. Na taj način doprinose podizanju kvaliteta usluga, ponudi novih servisa i samim tim i povećanju broju aktivnih korisnika.

5. PLANIRANI I IZVRŠENI RADNI ZADACI AGENCIJE U 2010. GODINI

5.1. Upravni postupci

5.1.1. Ostvarivanje prava korisnika i zaštita interesa korisnika

Pitanje zaštite korisnika javnih komunikacionih usluga je regulisano Zakonom o elektronskim komunikacijama. Korisnik javnih komunikacionih usluga ima pravo na:

- pristup javnoj elektronskoj komunikacionoj mreži u roku od osam dana, od dana podnošenja zahtjeva, ukoliko postoje tehničke mogućnosti za isti,
- korišćenja usluga elektronskih komunikacija javno deklarisanog kvaliteta, raspoloživosti i sigurnosti,
- detaljan, raščlanjen račun sa cijenom elektronskih komunikacionih usluga u formi koja omogućava kontrolu utroška,
- zaštitu tajnosti elektronskih komunikacija, osim u slučajevima propisanih zakonom,
- prava koja proističu iz drugih zakona koji uređuju pitanja zaštite potrošača, ako ovim zakonom nije drugačije propisano.

Prigovor po pitanju pristupa i kvaliteta korisnik podnosi operatoru odmah po utvrđivanju istih dok prigovor na iznos računa, korisnik podnosi u roku od osam dana od prijema, u pisanoj formi. Operator odlučuje o prigovoru u roku od osam dana od dana prijema prigovora i odluku donosi u pisanoj formi. Ukoliko operator odbije prigovor ili ne odluči u roku od osam dana od dana podnošenja prigovora, korisnik može podnijeti žalbu Agenciji za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost, koja će u roku od 15 (petnaest) dana odlučiti po prigovoru. Na odluku Agencije, može se izjaviti žalba nadležnom Ministarstvu u roku od 15 (petnaest) dana od dana prijema odluke.

Tokom 2010. godine podnijeto je 132 žalbe korisnika javnih komunikacionih usluga na odluke operatora po prigovorima korisnika. Ukupan broj podnijetih žalbi korisnika i način rješavanja, po opštinama je dat u narednoj tabeli.

OPŠTINA	PRIHVAĆENA	ODBIJENA	U MEĐUVREMENU RIJEŠENO	DJELIMIČNO RIJEŠENO	UKUPNO
Podgorica	16	33	4	1	54
Cetinje	1	2	-	-	3
Ulcinj	1	-	-	-	1
Budva	1	6	1	-	8
Danilovgrad	2	2	-	-	4
Kotor	-	5	1	-	6
Bijelo Polje	1	2	-	1	3
Bar	3	7	2	-	12
Nikšić	3	9	1	-	13
Rožaje	-	-	1	-	1
Pljevlja	-	5	-	-	5
Herceg Novi	2	6	2	-	10
Andrijevica	-	-	1	-	1
Žabljak	-	-	-	-	0
Tivat	1	1	1	-	3
Plav	-	2	-	-	2
Kolašin	-	-	1	-	1
Berane	-	2	1	-	3
UKUPNO:	31	80	19	2	132

Takođe, u 2010. godini, za šest žalbi korisnika donijeti su zaključci o obustavljanju postupka iz razloga neblagovremenosti ili nenadležnosti.

Kada su u pitanju žalbe na odluke Savjeta Agencije, u 2010. godini je bilo 14 (četnaest) žalbi:

- jedna žalba pravnog lica je usvojena od strane Ministarstva (u ponovnom postupku donijeta je odbijajuća odluka od strane Savjeta Agencije),
- izjavljene su dvije žalbe Crnogorskog Telekom, gdje je postupak po jednoj žalbi u toku kod resornog Ministarstva a po drugoj je postupak obustavljen zaključkom Ministarstva,
- objijene su 4 žalbe korisnika na odluke Agencije, od strane resornog Ministarstva,
- od strane Ministarstva četiri žalbe korisnika su usvojene, poništene odluke Agencije i naloženo Agenciji, da u ponovnom postupku, sprovede postupak saslušanja stranke. Jedna je žalba u ponovnom postupku odbijena, odnosno potvrđena je odluka Savjeta Agencije, dok je za tri žalbe pokrenut postupak saslušanja stranaka i donošenja odluka (rješenja Ministarstva su donijeta krajem 2010. godine).
- po žalbama korisnika, na zahtjev Ministarstva, dostavljeni su spisi za četiri predmeta, po kojim još nije odlučeno.

Što se tiče obaveze iz člana 102. Zakona o elektronskim komunikacijama, koji se odnosi na davanje saglasnosti na tipske pretplatničke ugovore od strane Savjeta Agencije, u istom periodu donijete su Odluke o davanju saglasnosti za sljedeće operatore:

1. Crnogorski Telekom a.d. Podgorica, za tipske pretplatničke ugovore: o zakupu iznajmljenih linija, o korišćenju Internet servisa i korišćenju MIPNET usluga; opšte uslove za zasnivanje pretplatničkog odnosa i dodjelu pretplatničkog broja radi pristupa telefonskoj mreži Crnogorskog Telekom PSTN-ISDN; ponudu za zasnivanje pretplatničkog odnosa sa PSTN, ruralni ili ISDN komunikacioni priključak; ugovore o pretplatničkom odnosu/korišćenju usluge za fizička i pravna lica; opšte uslove zasnivanja korisničkog odnosa za usluge mobilnih komunikacija,
2. M:Tel d.o.o. Podgorica, za tipske pretplatničke ugovore za usluge javne mobilne elektronske komunikacione mreže; ugovor o pružanju elektronske komunikacione usluge VPN-a,
3. Broadband Montenegro d.o.o. Podgorica, za korisnički ugovor i dodatne odredbe pružanja usluga,
4. Cabling d.o.o. Budva, za ugovor po međusobnim pravima i obavezama pružanja usluga kablovske TV,
5. M-kabl d.o.o. Podgorica, za ugovor o korišćenju usluga servisa distribucije programa i za ugovor za korišćenje usluga servisa Interneta,
6. BBMi d.o.o. Podgorica, za pretplatnički ugovor o pružanju telekomunikacionih usluga,
7. Fibernet d.o.o. Podgorica, za tipski pretplatnički ugovor o korišćenju telekomunikacione usluge-zakupu međunarodnog digitalnog voda i za tipski pretplatnički ugovor o korišćenju telekomunikacione usluge-zakupu nacionalnog digitalnog voda.

5.1.2. Upravni postupci po zahtjevima subjekata na tržištu elektronskih komunikacija i rješavanje sporova između tih subjekata

Zakonom o elektronskim komunikacijama propisano je, između ostalog, da Agencija rješava sporove između subjekata na tržištu elektronskih komunikacija, saradujući sa institucijama nadležnim za zaštitu konkurencije i zaštitu korisnika.

Takođe je Zakonom utvrđeno da Agencija odlučuje o pravima i obavezama operatora koji pružaju elektronske komunikacione usluge i/ili obezbjeđuju elektronske komunikacione mreže u roku od 30 (trideset) dana od dana podnošenja zahtjeva, te da se na postupak pred Agencijom primjenjuju odredbe zakona kojim je uređen opšti upravni postupak ako Zakonom o elektronskim komunikacijama nije drukčije određeno.

Protiv odluke Agencije može se izjaviti žalba nadležnom Ministarstvu (u 2010. godini nadležno ministarstvo je bilo Ministarstvo saobraćaja, pomorstva i telekomunikacija) u roku od 15 dana od dana prijema odluke. Postupak po žalbi operatora na odluku Agencije razrađen je odredbama Zakona o opštem upravnom postupku.

Zakonom o elektronskim komunikacijama, takođe je, određeno da se u slučaju spora između operatora koji obezbjeđuju elektronske komunikacione mreže ili pružaju usluge, isti mogu pisanim putem dogovoriti ili Agencija može predložiti da se spor rješava primjenom pravila posredovanja ili arbitražnog postupka, ako bi isti doprinijeli boljem i blagovremenijem rješavanju spora, u skladu sa ciljevima efikasne konkurencije, razvoja tržišta i zaštite interesa korisnika. Takođe je propisano da je Agencija, ukoliko predloži mehanizme posredovanja, dužna o tome obavijestiti strane u sporu, bez odlaganja.

U vezi s tim, Agencija nastoji da preventivno djeluje već u procesu pregovaranja, posebno između operatora, ukoliko ocijeni da je to neophodno i u okviru datih nadležnosti, s obzirom na njihove zahtjeve a u svakom slučaju, nakon njihovog neuspješnog završetka procesa dogovaranja donošenjem odgovarajućih odluka-rješenja po pitanju zajedničkog korišćenja telekomunikacione infrastrukture, korišćenja određenih servisa, pregovora oko pristupa i interkonekcije i slično.

Pred Agencijom je u 2010. godini između operatora koji obezbjeđuju elektronske komunikacione mreže ili pružaju usluge, okončan postupak postizanjem dogovora uz posredstvo Agencije u sporu između Crnogorskog Telekom a.d. i M-kabla d.o.o, po pitanju naknade za iznajmljivanje infrastrukture Crnogorskog Telekom a.d.

U istom periodu Agencija je odlukom, a na zahtjev Crnogorskog Telekom a.d, dala saglasnost na „inovirani standard paket“, kao i na „klasik paket“, izuzev u dijelu, koji se odnosi na način tarifiranja poziva prema Srbiji. Po žalbi Crnogorskog Telekom a.d, resorno ministarstvo je poništilo rješenje Agencije, uz obrazloženje, da relevantne činjenice nijesu dovoljno ispitane, posebno u dijelu tarafiranja poziva prema Srbiji. U ponovnom postupku Agencija je zakazala javnu raspravu, koja nije održana iz razloga što je Crnogorski Telekom a.d. odustao od zahtjeva, nakon čega je Agencija, shodno Zakonu o opštem upravnom postupku, donijela zaključak o obustavljanju postupka.

Rješenjem Agencije od 22. 12. 2010. godine naloženo je Crnogorskom Telekomu a.d. da uskladi cjenovnik i izbriše stavku „troškovi naknadnog plaćanja korišćenja tt servisa“, kao i stavku „za pokriće troškova kreditiranja tt usluga naplaćuje se 1% mjesečnog iznosa obračuna kreditnih iznosa“. Nakon toga Crnogorski Telekom a.d. treba da uskladi račune krajnjim korisnicima. Crnogorski Telekom a.d.

je obavijestio Agenciju da je postupio po navedenom rješenju, međutim istovremeno je izjavio žalbu, na koju je Agencija dostavila odgovor i spise predmeta nadležnom Ministarstvu.

Takođe, donijeto je sedam rješenja o određivanju operatora sa značajnom tržišnom snagom, na sedam relevantnih tržišta. Crnogorski Telekom a.d. je izjavio žalbu na svih sedam rješenja, i postupak po žalabama je u toku kod resornog Ministarstva.

Tokom 2010. godine, pred Agencijom, kao prvostepenim organom u upravnom postupku, vođeno je više postupaka po žalbama operatora elektronskih komunikacionih mreža na rješenja Agencije o odobrenju upisa u registar operatora, odobrenju za korišćenje radio-frekvencija i odobrenju za korišćenje numeracije i/ili adresa. Tako je „Telenor“ d.o.o. Podgorica, uložio žalbu na rješenje Agencije za odobrenje za korišćenje numeracije i/ili adresa i postupak po žalbi je u toku. Žalbu na rješenje Agencije o utvrđivanju godišnjih regulatornih naknada, za 2010. godinu je izjavio i „Radio-difuzni centar“ d.o.o. Podgorica.

Na kraju 2010. godine, u postupku pred drugostepenim organom su:

- 1 žalba operatora na odluku Agencije o odobrenju upisa u registar operatora i 1 žalba na rješenje o odobrenju za korišćenje radio-frekvencija i numeracije i/ili adresa („Telenor“ d.o.o. Podgorica i Radio-difuzni centar d.o.o. Podgorica).

5.2. Regulativa u oblasti elektronskih komunikacija i aktivnosti na implementaciji Zakona o elektronskim komunikacijama

Program rada i Finansijski plan Agencije za 2010. godinu su usvojeni na sjednici Skupštine Crne Gore održanoj 27. 12. 2009. godine. Operativnim planom za izvršenje Programa rada Agencije, u 2010. godini je bilo planirano, između ostalog, i donošenje dijela sekundarnog zakonodavstva iz oblasti rada Agencije kao i priprema stručnih osnova za dio sekundarnog zakonodavstva koje donose resorno ministarstvo i Vlada Crne Gore.

U nastavku slijedi pregled podzakonske regulative donijete od strane Vlade Crne Gore i Ministarstva saobraćaja, pomorstva i telekomunikacija na osnovu stručnih osnova pripremljenih od strane stručne službe Agencije.

Vlada Crne Gore je donijela i objavila slijedeće propise:

1. Plan namjene radio-frekvencijskog spektra („Službeni list Crne Gore“, broj 42/10),
2. Uredba o minimalnom setu usluga koje obuhvata univerzalni servis („Službeni list Crne Gore“, broj 60/10).

Ministarstvo saobraćaja, pomorstva i telekomunikacija je donijelo i objavilo sledeća akta:

1. Izmjena i dopuna Pravilnika o metodologiji i načinu obračuna visine godišnje naknade za korišćenje radio-frekvencija („Službeni list Crne Gore“, broj 1/10, 77/10),
2. Izmjene i dopune pravilnika o metodologiji i načinu obračuna visine godišnje naknade za korišćenje numeracije i/ili adresa („Službeni list Crne Gore“, broj 17/10),
3. Pravilnik o interoperabilnosti digitalne televizijske opreme („Službeni list Crne Gore“, broj 43/10),
4. Pravilnik o utvrđivanju cijena rezervisanih poštanskih usluga („Službeni list Crne Gore“, broj 36/10),
5. Pravilnik o kvalitetu usluga Univerzalnog servisa („Službeni list Crne Gore“, broj 57 /10),
6. Pravilnik o određivanju kategorija povoljnosti u korišćenju usluga Univerzalnog servisa („Službeni list Crne Gore“, broj 57/10).

Agencija je donijela i objavila sljedeća regulatorna akta:

1. Odluku o izmjeni Plana raspodjele radio-difuznih frekvencija u Crnoj Gori, („Službeni list Crne Gore“, broj 10/10),
2. Izmjena i dopuna Plana numeracije („Službeni list Crne Gore“, broj 11/10),
3. Pravilnik o graničnim vrijednostima parametra elektromagnetnog polja u cilju ograničavanja izlaganja populacije elektromagnetnom zračenju („Službeni list Crne Gore“, broj 15/10),
4. Odluka o načinu objave informacija o cijenama, tarifama i opštim uslovima pružanja javnih elektronskih komunikacionih usluga („Službeni list Crne Gore“, broj 21/10),
5. Pravilnik o dopuni Pravilnika o prenosivosti brojeva (Službeni list Crne Gore“, broj 21/10)
6. Pravilnik o tehničko-eksploatacionim uslovima pod kojima se mogu koristiti radio-difuzne stanice za frekvencijski modulisane emisije („Službeni list Crne Gore“, broj 22/10),
7. Pravilnik o tehničkim i eksploatacionim uslovima pod kojima se mogu koristiti radio-difuzne stanice za emitovanje televizijskog programa u frekvencijskim opsezima VHF I i III i UHF IV („Službeni list Crne Gore“, broj 22/10),
8. Odluka o obrascima dokumenata koje dostavljaju operatori o kapacitetima elektronske komunikacione infrastrukture koja je od interesa za zajedničko korišćenje („Službeni list Crne Gore“, broj 23/10),
9. Odluka o izmjeni Plana raspodjele radio-difuznih frekvencija u Crnoj Gori („Službeni list Crne Gore“, broj 23/10),
10. Odluka o prestanku važenja Pravilnika o pretplatničkim elektronskim komunikacionim instalacijama u stambenim i poslovnim objektima („Službeni list Crne Gore“, broj 31/10),
11. Pravilnik za sprovođenje javnog konkursa i uspostavljanje kriterijuma za određivanje operatora univerzalnog servisa („Službeni list Crne Gore“, broj 35/10),
12. Pravilnik o kriterijumu ocjene razumnosti zahtjeva korisnika za priključenje na javnu telefonsku mrežu i potrebe krajnjih korisnika u pogledu geografske pokrivenosti javnim telefonskim govornicama („Službeni list Crne Gore“, broj 35/10),
13. Odluka o izmjeni Plana raspodjele radio-difuznih frekvencija u Crnoj Gori („Službeni list Crne Gore“, broj 37/10),
14. Plan raspodjele radio-frekvencija iz dijela VHF opsega (156,000 – 162,050 MHz) namijenjenih pomorskoj mobilnoj radio-službi („Službeni list Crne Gore“ broj 67/10),
15. Plan raspodjele radio-frekvencija iz opsega 3410-3600 MHz za BWA sisteme („Službeni list Crne Gore“ broj 67/10),
16. Odluku o izmjeni Plana raspodjele radio-difuznih frekvencija u Crnoj Gori („Službeni list Crne Gore“ broj 67/10),
17. Plan raspodjele radio-frekvencija iz opsega 3600-3800 MHz za BWA sisteme („Službeni list Crne Gore“ broj 80/10).

Tokom 2010. godine predstavnici Agencije su bili intenzivno uključeni i u izradu Zakona o elektronskim medijima i Zakona o digitalnoj radio-difuziji.

Zakon o elektronskim medijima

Inoviranjem zakonodavnog okvira u 2010. godini, Crna Gora je stvorila početne uslove za kreiranje i vođenje politike u sektoru elektronskih komunikacija i audio-vizuelnih medijskih usluga u skladu sa EU principima i smjernicama. Pri tome, između ostalih, uzete su u obzir i obaveze koje je Crna Gora preuzela kao članica Savjeta Evrope, vezano za primjenu Evropske konvencije o ljudskim pravima i osnovnim slobodama, kao i niza drugih instrumenata kojima se zemlje članice obavezuju da usvoje i primjenjuju standarde o slobodi izražavanja i informisanja, o prekograničnoj televiziji, o mjerama za podsticanje pluralizma medija, o garantovanju nezavisnosti javnog elektronskog emitovanja, a posebno o nezavisnosti i funkcionisanju regulatornih organa u oblasti audiovizuelnih medijskih

sadržaja. Sve ovo je nametalo potrebu obezbjeđivanja stabilnih izvora finansiranja regulatornog organa za oblast elektronskih medija.

Stoga je, u procesu donošenja Zakona o elektronskim medijima, Agencija u skladu sa javnim pozivom na javnu raspravu o predmetnom zakonu, dala komentare, primjedbe, predloge i sugestije, uz prateća obrazloženja istih, ocjenjujući da nacrt tog akta predstavlja dobru osnovu za regulisanje odnosa u oblasti elektronskih medija, uspostavljanje nezavisnog regulatornog organa u toj oblasti i usaglašavanje sa direktivama Evropskog parlamenta i Savjeta.

Aktivnosti Agencije pri donošenju regulatornog okvira za oblast elektronskih medija bile su prvenstveno usmjerene na stvaranje osnove za sinhronizovani rad regulatornih organa za oblast elektronskih komunikacija i elektronskih medija na njihovu obostranu korist, a prije svega u korist elektronskih medija, operatora elektronskih komunikacija i njihovih korisnika. Pri tome, Agencija je u više navrata izražavala svoj stav da je potrebno obezbjeđiti stabilno finansiranje regulatornog organa za elektronske medije, dajući i konkretne predloge za izmjene Zakona o elektronskim komunikacijama, na način da se ostvari prethodno navedeni cilj, a da se pri tome, u finansijskom smislu, ne uzrokuje dodatno opterećenje elektronskih medija kao subjekata nadzora.

U tom smislu, Agencija je predložila, što je i usvojeno izmjenom zakonodavnog okvira za oblast elektronskih komunikacija u 2010. godini, da se *"troškovi za regulaciju distribucije radijskih i televizijskih programa do krajnjih korisnika plaćaju regulatornom organu za programske sadržaje u skladu sa posebnim zakonom kojim se uređuju programski sadržaji."* Takođe, predloženo je da naknade za korišćenje radio-frekvencija *"ne plaćaju radio-difuzni servisi za radio-difuzne frekvencije koji te naknade plaćaju na osnovu posebnog zakona kojim se uređuju programski sadržaji."*

Shodno gore navedenom, izmjenom zakonskog okvira za oblast elektronskih komunikacija iz 2010. godine i donošenjem novog Zakona o elektronskim medijima ("Službeni list Crne Gore", broj 46/10), stvoreni se preduslovi za poštovanje osnovnih principa nezavisne regulacije u oblasti elektronskih medija, kao i mogućnost za uspostavljanje finansijski stabilnog regulatornog organa u toj oblasti, koji će na sveobuhvatan način doprinijeti budućem razvoju audiovizuelnog medijskog sektora u Crnoj Gori. Uz uvažavanje postignutih rezultata i stepena razvoja ove sfere, novi okvir može biti korak naprijed i još jednom pozitivan primjer crnogorskih reformi na putu u evropske integracije.

Agencija i regulatorni organ za oblast medija, shodno Zakonu o elektronskim medijima, dužni su da međusobno sarađuju i koordiniraju rad, u vezi analize tržišta usluga elektronskih komunikacija, kao i korišćenja radio-frekvencija namijenjenih za pružanje audiovizuelnih medijskih usluga.

Zakon o digitalnoj radio-difuziji

Planom rada Vlade Crne Gore za 2009. godinu bila je utvrđena izrada predloga Zakona o digitalizaciji kojim će se urediti pitanje prelaska sa analognih na digitalne radio-difuzne sisteme. Nacrta Zakona sa obrazloženjem je 10. 07. 2009. godine od strane Radne grupe, čiji rad je koordinirala ova Agencija, dostavljen Ministarstvu saobraćaja, pomorstva i telekomunikacija na dalji postupak.

U daljem postupku donošenja ovog zakona, početkom 2010. godine Ministarstvo saobraćaja, pomorstva i telekomunikacija dostavilo je Agenciji nacrt predmetnog zakona, kao i komentare Ministarstva rada i socijalnog staranja, Ministarstva pravde, Ministarstva za evropske integracije, Ministarstva kulture, sporta i medija, Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede i Sekretarijata za zakonodavstvo, sa molbom da se u saradnji sa Agencijom rasprave dostavljeni akti. Ovaj akt se po svom nazivu i sadržini znatno razlikovao od akta koji je izradila Radna grupa, a takođe je sadržao i nekonzistentnosti u smislu upotrebe termina i sadržaja pojedinih odredbi. Stoga je

Agencija u svom mišljenju na predmetni nacrt, dala posebno komentare u vezi bitnih razlika predmetnog nacrtu i dokumenta koji je izradila Radna grupa, a posebno komentare i sugestije vezano za mišljenje relevantnih organa po predmetnom nacrtu.

Tokom III kvartala 2010. godine, Agenciji je od strane Ministarstva saobraćaja, pomorstva i telekomunikacija ponovo dostavljen Nacrt zakona sa mišljenjem relevantnih organa, u cilju pripreme teksta koji bi u najvećoj mogućoj mjeri bio usaglašen sa Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o elektronskim komunikacijama kao i Zakonom o elektronskim medijima, koji su donijeti u međuvremenu, a kojima je ova oblast djelimično regulisana. Imajući u vidu prethodno, bilo je neophodno da se Nacrt Zakona o prelasku sa analognog na digitalno zemaljsko emitovanje radio i televizijskih programa izmijeni i preimenuje u Nacrt Zakona o digitalnoj radio-difuziji, shodno postojećoj pravnoj regulativi u Crnoj Gori. Odgovarajuće izmjene akta izvršene su na radnom sastanku predstavnika resornog ministarstva i Agencije.

Nacrt Zakona o digitalnoj radio-difuziji je 19. 11. 2010. godine, uz obrazloženje i tabelu usklađenosti sa propisima Evropske unije, dostavljen Ministarstvu saobraćaja, pomorstva i telekomunikacija na dalji postupak.

5.3. Interkonekcija i operatorski pristup

U 2010. godini nije došlo do značajnijih promjena u segmentu interkonekcije i operatorskog pristupa na tržištu u Crnoj Gori. Tokom godine, najveći dio aktivnosti Agencije za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost, po pitanjima interkonekcije i operatorskog pristupa, se odnosio na analizu relevantnih tržišta. U skladu sa rezultatima analiza relevantnih tržišta, Agencija je propisala obaveze operatorima sa značajnom tržišnom pozicijom, u skladu sa zakonskim odredbama, na pojedinim relevantnim tržištima. Najveći broj tih obaveza se odnose na obaveze operatora u segmentima operatorskog pristupa i interkonekcije. Implementacija navedenih obaveza će početi u februaru 2011. godine, shodno rješenjima koja je donijela Agencija.

Ono što treba posebno istaći jeste činjenica da je Agencija, u skladu sa praksom u zemljama članicama EU, propisala set novih obaveza na nivou veleprodaje operatorima sa značajnom tržišnom pozicijom. Među najznačajnim obavezama na nivou veleprodaje treba izdvojiti, između ostalog: razvezivanje lokalne petlje (potpuni i zajednički pristup), širokopolasni pristup na nivou veleprodaje, predizbor operatora i iznajmljivanje pretplatničke linije na nivou veleprodaje.

Pored novih obaveza propisanih operatorima sa značajnom tržišnom pozicijom treba, takođe, pomenuti da je Agencije u skladu sa analizama relevantnih tržišta, propisala i smanjenje cijena pojedinih veleprodajnih usluga. U tom kontekstu posebno treba istaći smanjenje cijena: za usluge terminacije poziva u fiksne i mobilne mreže, uslugu originacije poziva iz fiksne mreže, usluge terminalnih segmenata iznajmljenih linija i zakupa prostora u kablovskoj kanalizaciji.

Navedene obaveze će stvoriti neophodne uslove za jačanje konkurencije na tržištu, kako kroz jačanje pozicije postojećih alternativnih operatora tako i kroz ulazak novih operatora na tržište Crne Gore.

5.3.1. Cijene interkonekcionih servisa

5.3.1.1. Cijene terminacije poziva u fiksne mreže

Tokom 2010. godine, nije došlo do promjena cijena usluga interkonekcije koje su uslovljene izmjenama Referentne interkonekционе ponude Crnogorskog Telekomu iz 2008. godine.

Cijene usluga interkonekcije, koje se koriste za poređenje u svim referentnim izvještajima za članice Evropske Unije i države regiona, su cijene terminacije poziva u mrežu fiksnog dominantnog (*incumbent*) operatora. U Crnoj Gori cijene tih usluga su sljedeće:

- cijena usluge nacionalne terminacije poziva u fiksnu mrežu Crnogorskog Telekomu iznosi 2,7 €centa/min,
- cijena usluge terminacije poziva u okviru mrežnog koda pristupne tačke, čija cijena iznosi 2,25 €centa/min.

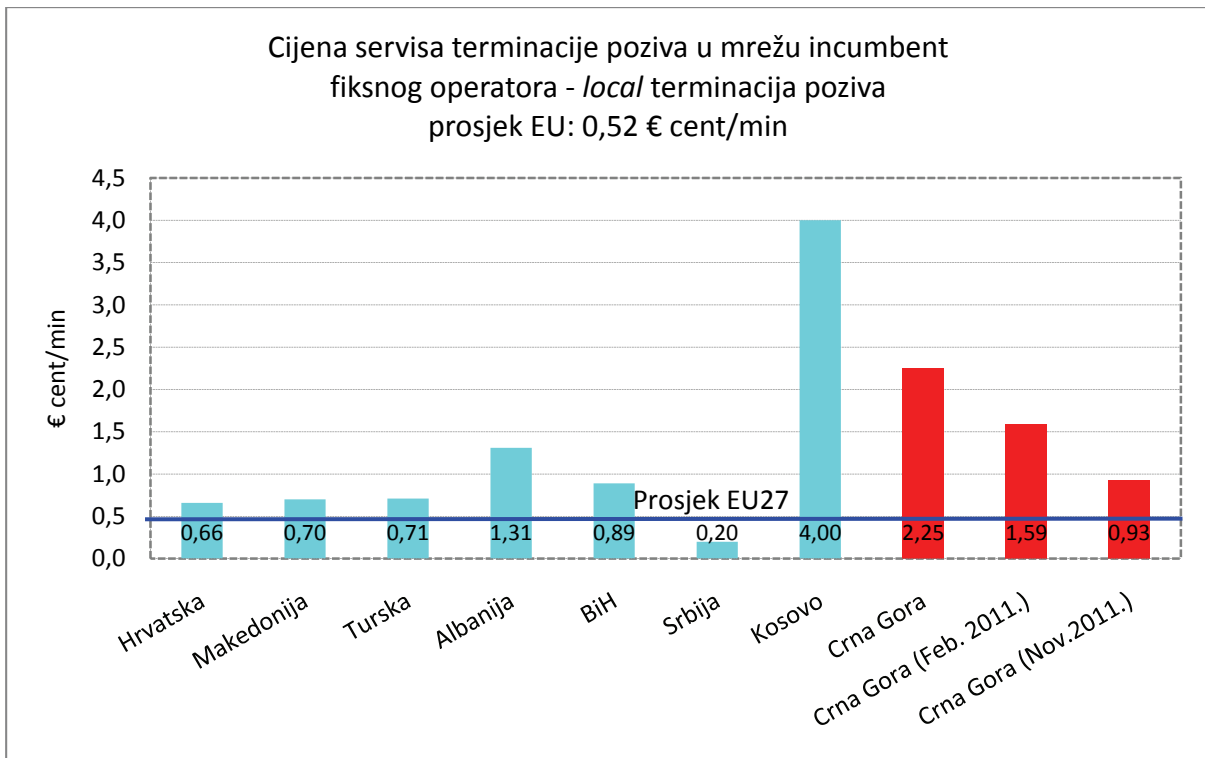
Cijena terminacije poziva u fiksnu mrežu M:Tel-a je ostala nepromijenjena i iznosi 3 €centa/min.

Za poređenje cijena usluge terminacije poziva u fiksnoj mreži sa cijenama u državama iz okruženja korišćeni su podaci iz IV Izvještaja: Pružanje usluga i monitoring regulatornog i tržišnog razvoja za elektronske komunikacione servise i servise informacionog društva u zemljama koje se pridružuju, decembar 2010. godine (*Report IV: Supply of services in monitoring regulatory and market developments for electronic communications and information society services in Enlargement Countries*). Ovaj Izvještaj je pripremila konsultantska firma Cullen International za potrebe Evropske Komisije.

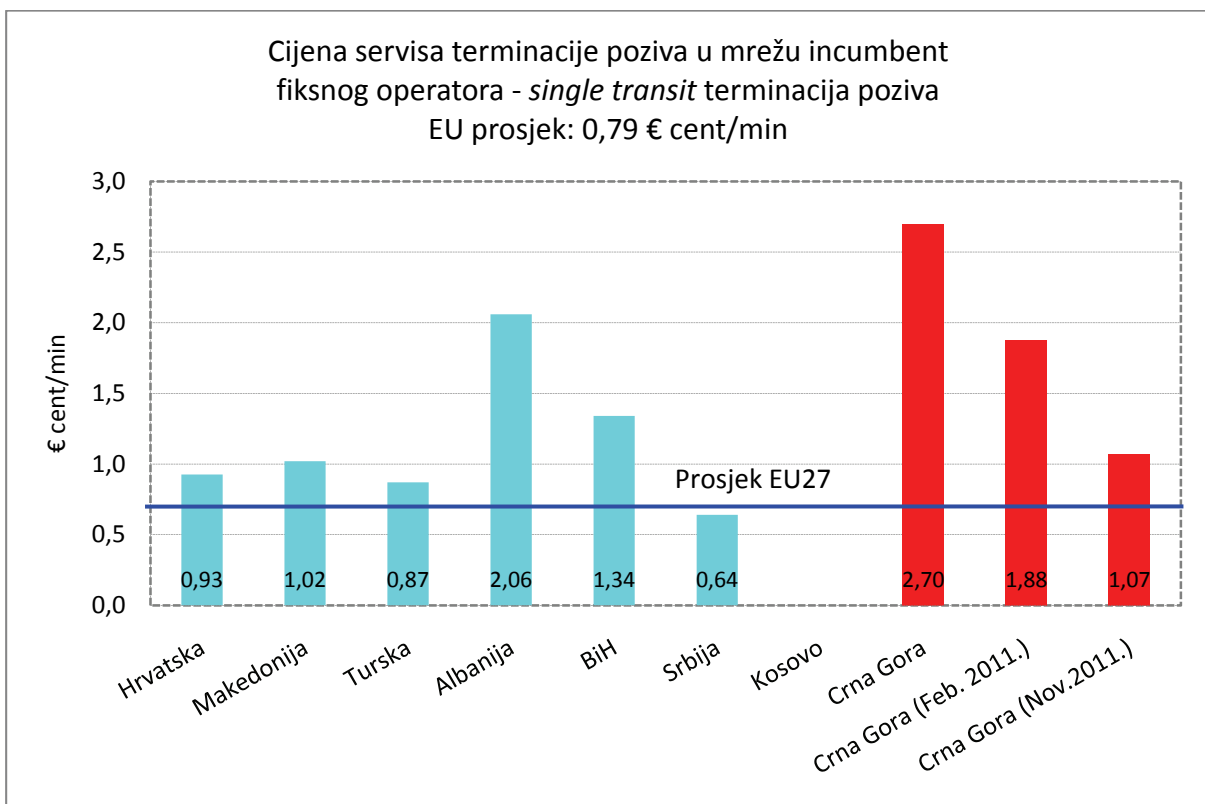
Na sljedećim grafikonima su prikazane cijene za servis terminacije poziva u fiksnu mrežu za kategorije *local* i *single transit* terminacija poziva u mrežu *incumbent* operatora, za države iz okruženja (cijena po minutu koja je prosječna cijena prva tri minuta poziva u skupom intervalu, tkz. *peak-time*). U većini država se primjenjuju sva tri tipa naknada za terminaciju u zavisnosti od kategorije terminacije (*local*, *single transit* i *double transit*)²¹, što nije slučaj u Crnoj Gori. Na grafikonima ispod je data i prosječna ponderisana vrijednost cijena za *local* i *single transit* terminaciju za članice EU koje iznose 0,52 €centa/min 0.79 €centa/min respektivno (Izvor: *Progress report on the single European Electronic Communications market (15th REPORT)*, maj 2010).

²¹ Postoje tri tipične kategorije servisa terminacije poziva koje se pružaju u fiksnim telefonskim mrežama:

- *Local* terminacija poziva: kada se pozivi prenose preko interkonekcionog linka do lokalne centrale na koju je direktno povezan krajnji korisnik.
- *Single Transit* terminacija poziva: kada se pozivi prenose preko interkonekcionog linka do tranzitne centrale koja ima direktan link sa lokalnom centralom na koju je direktno povezan krajnji korisnik.
- *Double Transit* terminacija poziva: kada se pozivi prenose preko interkonekcionog linka do tranzitne centrale koja nema direktan link sa lokalnom centralom na koju je direktno povezan krajnji korisnik, tj. poziv se prenosi preko dvije tranzitne centrale

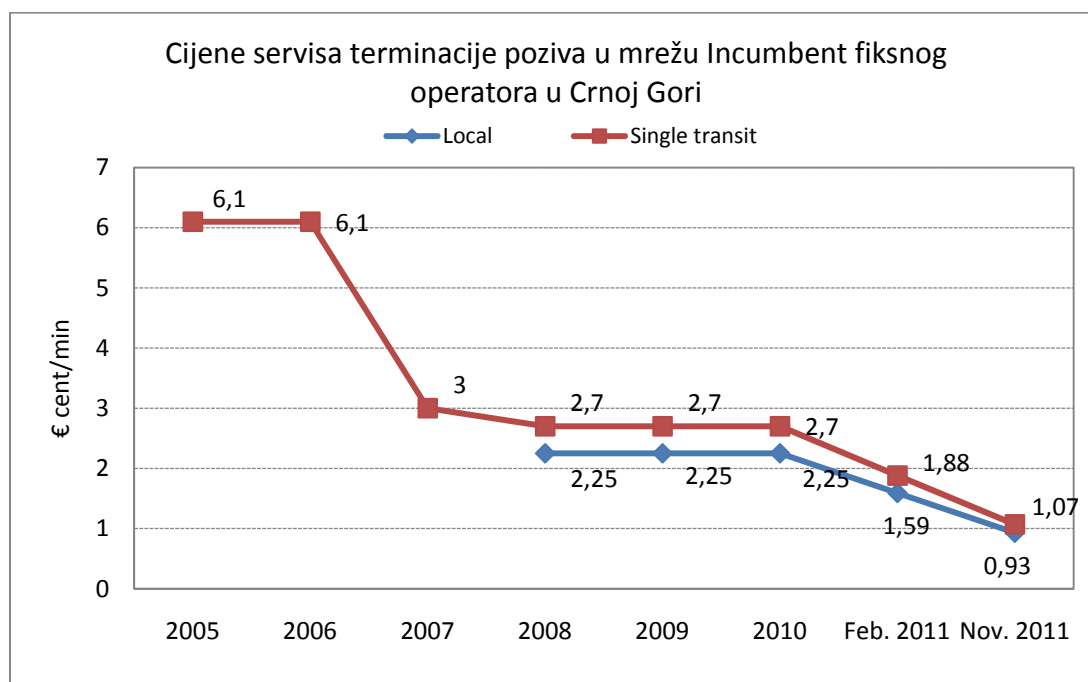
Izvor: Report IV: Supply of services in monitoring regulatory and market developments for electronic communications and information society services in Enlargement Countries (decembar 2010)

Izvor: Report IV: Supply of services in monitoring regulatory and market developments for electronic communications and information society services in Enlargement Countries (decembar 2010)

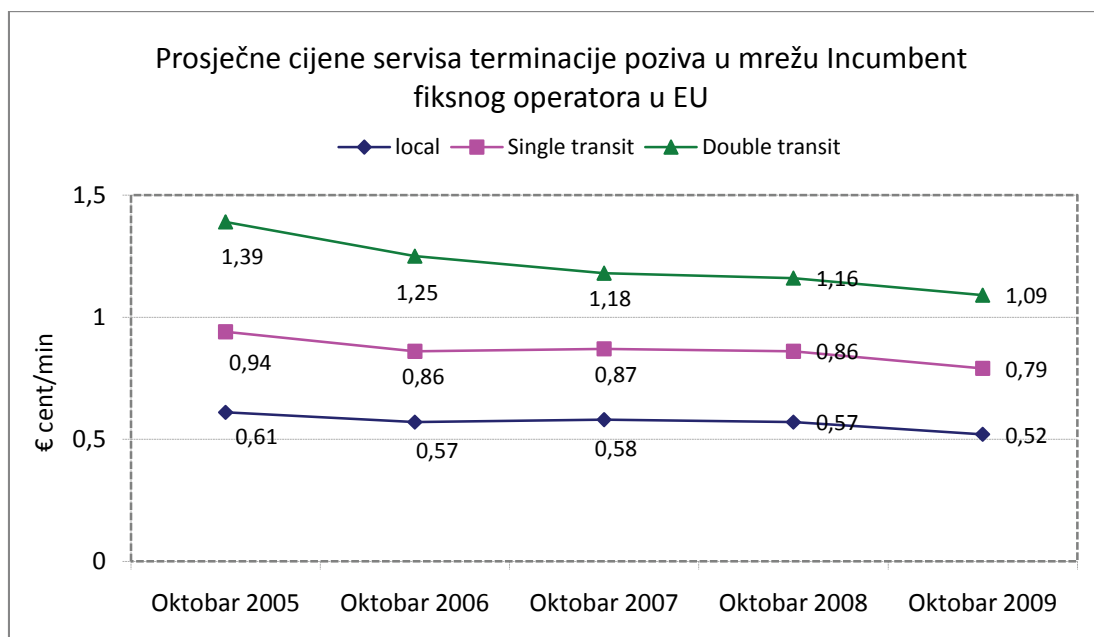
Na osnovu prethodnih grafika se može zaključiti da je nivo cijena usluga terminacije poziva u mrežu Crnogorskog Telekom iznad nivoa većine cijena ovih usluga u državama iz okruženja, a takođe su značajno veće od prosjeka cijena ovih usluga u državama članicama EU. U tom kontekstu treba istaći da će cijene usluga terminacije poziva u mrežu Crnogorskog Telekom biti smanjene od februara 2011. godine, shodno analizi relevantnog tržišta i rješenju Agencije. Cijena *local* terminacije poziva će biti smanjena za 29,3% i iznosiće 1.59 €centa/min, a cijena *single transit* terminacije poziva će biti smanjena za 30% i iznosiće 1.88 €centa/min. Istim rješenjem je, takođe, predviđeno novo smanjenje cijena u novembru 2011. godine u sklopu tzv. *glide-path* mehanizma smanjenja cijena. Nakon tog smanjenja cijena *local* terminacija poziva će iznositi 0.93 €centa/min, dok će *single transit* terminacija poziva iznositi 1.07 €centa/min.

Na sljedećem grafiku je prikazan pregled kretanja cijena terminacije poziva u fiksnu mrežu Crnogorskog Telekom u periodu od 2005. godine:

Sa ovog grafika se može vidjeti da su cijene servisa terminacije poziva u fiksnu mrežu značajno smanjene 2007. godine (više od 50 %), a takođe se dodatno smanjenje (od 10%) desilo i 2008. godine, prilikom donošenja nove Referentne interkonekcionog ponude Crnogorskog Telekom. Pored toga, referentnom interkonekcionom ponudom iz 2008. je omogućena i terminacija poziva na lokalnom nivou, koju Crnogorski Telekom prije toga nije nudio. Na grafiku su, takođe, prikazane i cijene servisa terminacije poziva u fiksnu mrežu koje će se primjenjivati u 2011. godini.

Na sljedećem grafikonu je dat trend kretanja prosječnih cijena usluga terminacije poziva u fiksne mreže u EU:

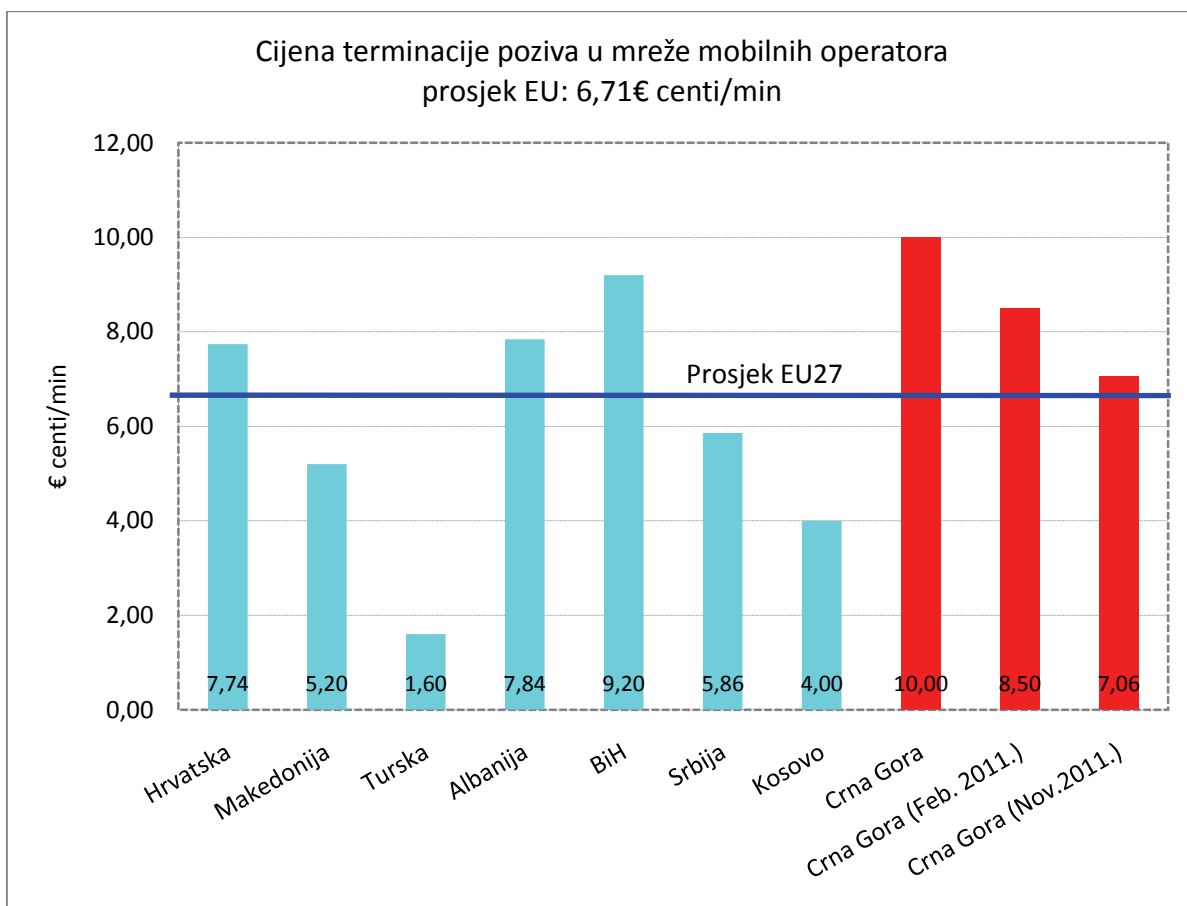
Izvor: *Progress report on the single european electronic communications market (15th REPORT)*, maj 2010. godine

Sa prethodnog grafikona se može vidjeti da je nastavljen blagi trend pada cijena svih kategorija terminacije poziva u fiksnu mrežu. Takođe, poređenjem različitih kategorija terminacije poziva, dolazi se do zaključka da prosječna cijena *double transit* terminacije poziva predstavlja u 2009. godini približno dvostruku cijenu lokalnog nivoa terminacije poziva u članicama EU.

5.3.1.2. Cijene terminacije poziva u mobilne mreže

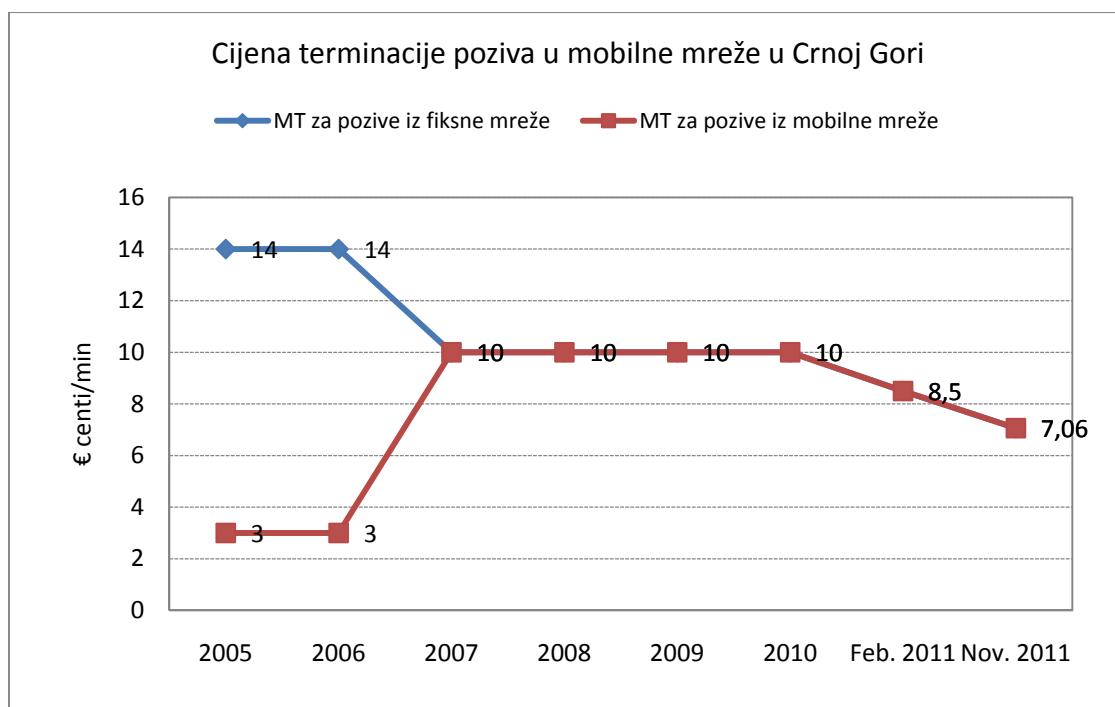
Tokom 2010. godine, nije došlo do promjena cijene terminacije poziva u mobilne mreže, tako da je cijena ovog servisa ostala na nivou iz 2007. godine i iznosi 10 €centi/min. Takođe, nijesu se mijenjale cijene za terminaciju SMS i MMS, koja iznosi 2,2 €centi/SMS i 6,6 €centi/MMS.

Sljedeći grafikon pokazuje uporedne podatke za cijene terminacije poziva u mreže najvećih mobilnih operatora (prema prihodu i broju korisnika, u slučaju da se primjenjuju asimetrične cijene terminacije poziva) za države iz okruženja (cijena po minutu koja je zasnovana na prva tri minuta poziva u skupom intervalu, tkz. *peak-time*). Treba napomenuti da se u 4 države iz okruženja primjenjuju asimetrične cijene terminacije poziva u mobilne mreže, dok se u Crnoj Gori primjenjuju simetrične cijene ove usluge. Kao što se sa grafikona vidi, nivo cijena ove usluge kod operatora u Crnoj Gori je iznad nivoa cijena ovih usluga najvećeg broja operatora iz država regiona, kao i iznad prosjeka cijene ove usluge u članicama EU koji iznosi 6,7 €centa/min. U tom kontekstu treba istaći da će cijene usluga terminacije poziva u mobilne mreže operatora u Crnoj Gori biti smanjene od februara 2011. godine, shodno analizi relevantnog tržišta i rješenju Agencije. Cijena terminacije poziva će biti smanjena za 15%, u odnosu na cijene koje su važile u 2010. godini, i iznosiće 8.5 €centa/min. Istim rješenjem je, takođe, predviđeno novo smanjenje cijena u novembru 2011. godine u sklopu tzv. *glide-path* mehanizma smanjenja cijena. Cijena terminacije poziva u mobilne mreže će od novembra 2011. godine iznositi 7.06 €centa/min.

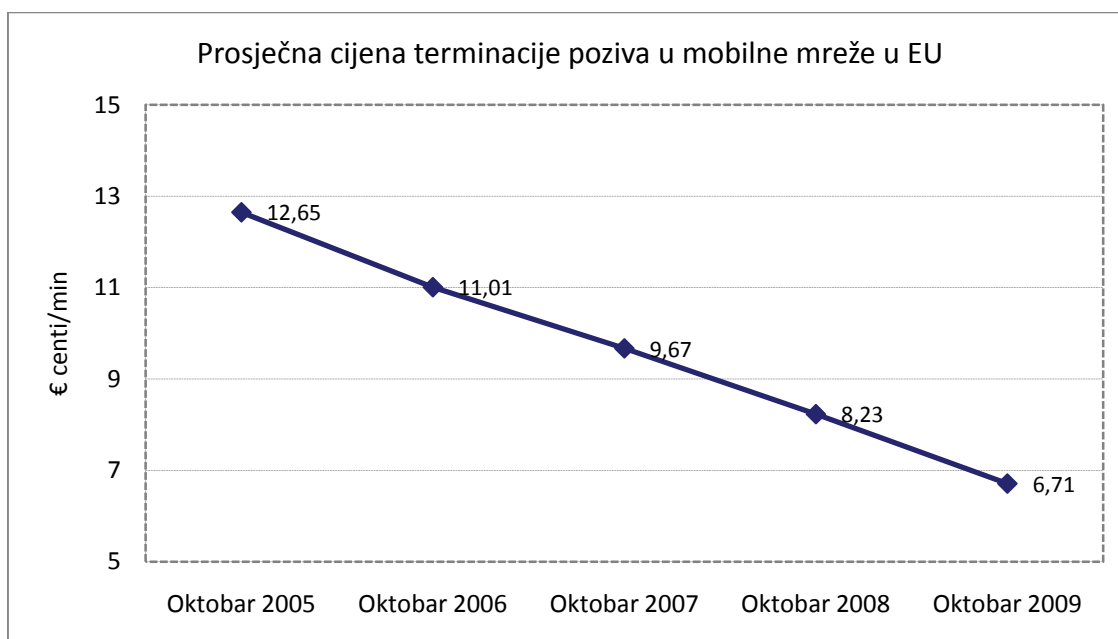
Izvor: Report IV: Supply of services in monitoring regulatory and market developments for electronic communications and information society services in Enlargement Countries (decembar 2010)

Na sljedećem grafiku je prikazan pregled kretanja cijena terminacije poziva u mobilne mreže u Crnoj Gori u periodu od 2005. godine:

Kao što se sa grafika može vidjeti, cijena terminacije poziva u mobilne mreže u Crnoj Gori se razlikovala u zavisnosti od toga da li je poziv započeo u fiksnoj ili mobilnoj mreži. Ta pojava, koja je bila diskriminatorna, je otklonjena 2007. godine, od kada važi ista cijena za pozive koji terminiraju u mobilnim mrežama u Crnoj Gori bez obzira u kojoj mreži u državi je poziv započeo. Na grafiku su, takođe, prikazane i cijena servisa terminacije poziva u mobilnu mrežu koje će se primjenjivati u 2011. godini.

Trend pada cijena servisa terminacije poziva u mobilne mreže u članicama EU je nastavljen, što je ilustrovano sljedećim grafikonom:

Izvor: *Progress report on the single european electronic communications market (15th REPORT)*, maj 2010.

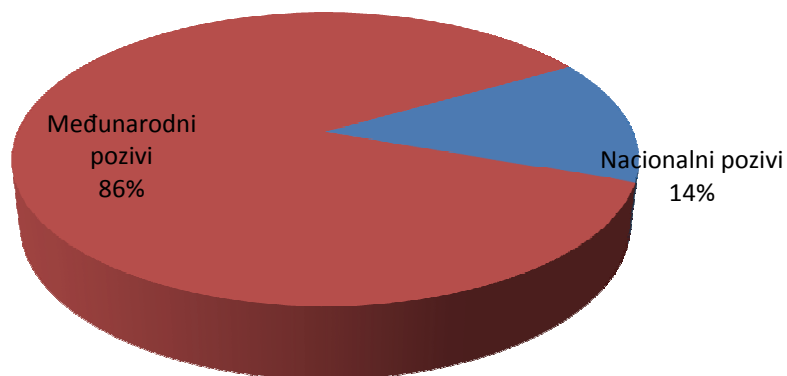
Prosječna cijena servisa terminacije poziva u mreže mobilnih operatora u državama članicama EU je nastavila trend pada, kao što se i vidi sa grafika, i pala je za 18,4% u odnosu na prethodnu godinu. Međutim, postoje i dalje velike razlike cijena ovih servisa u pojedinim državama članicama, od 1,95 €centa/min na Kipru, do 12,14 €centa/min u Bugarskoj. I pored toga što cijene terminacije poziva u mobilne mreže imaju stalni trend pada, one su i dalje značajno veće od cijena terminacije poziva u fiksne mreže. U članicama EU regulatorne mjere efikasno smanjuju ove cijene preko mehanizma postepenog smanjenja cijena (eng. *glide-path*).

5.3.2. Tržište terminacije poziva

5.3.2.1. Tržište terminacije poziva u fiksne mreže

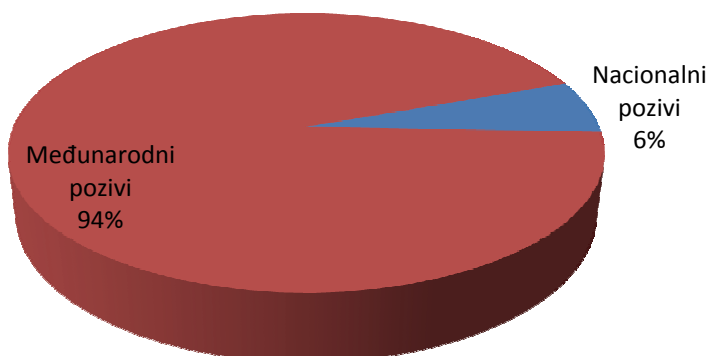
Ukupna količina saobraćaja koja je terminirana u fiksnim mrežama u Crnoj Gori je u 2010. godini iznosila 86,656,477 minuta, što predstavlja smanjenje od 8.94% u odnosu na 2009. godinu. Pri tome, veće smanjenje se desilo u kategoriji terminiranih nacionalnih poziva (smanjenje od 16% u odnosu na 2009. godinu), od kategorije terminiranih međunarodnih poziva (smanjenje od 7.7% u odnosu na 2009. godinu). Struktura terminiranih poziva je prikazana na sljedećem grafiku:

Raspodjela terminiranih poziva u fiksne mreže, 2010. god.

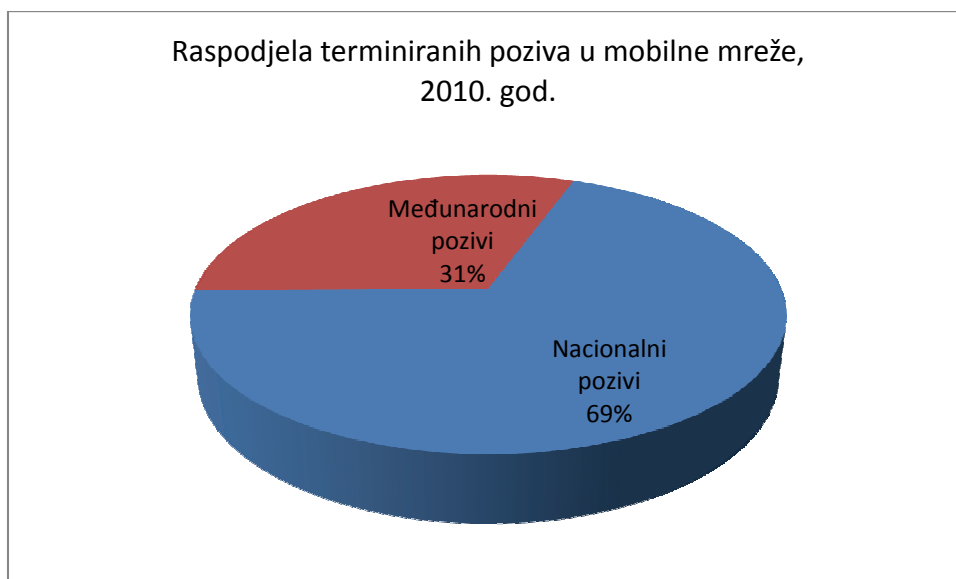
Prihodi od terminacije poziva u fiksne mreže operatora u Crnoj Gori su u 2010. godini iznosili 6,021,165 €, što je predstavlja smanjenje od 7,73% u odnosu na 2009. godinu. Pri tome, veće smanjenje se desilo u prihodima od terminiranih nacionalnih poziva (smanjenje od 13.35% u odnosu na 2009. godinu), od kategorije terminiranih međunarodnih poziva (smanjenje od 7.33% u odnosu na 2009. godinu). Struktura prihoda od terminiranih poziva je prikazana na sljedećem grafiku:

Raspodjela prihoda od terminiranih poziva u fiksne mreže, 2010. god.

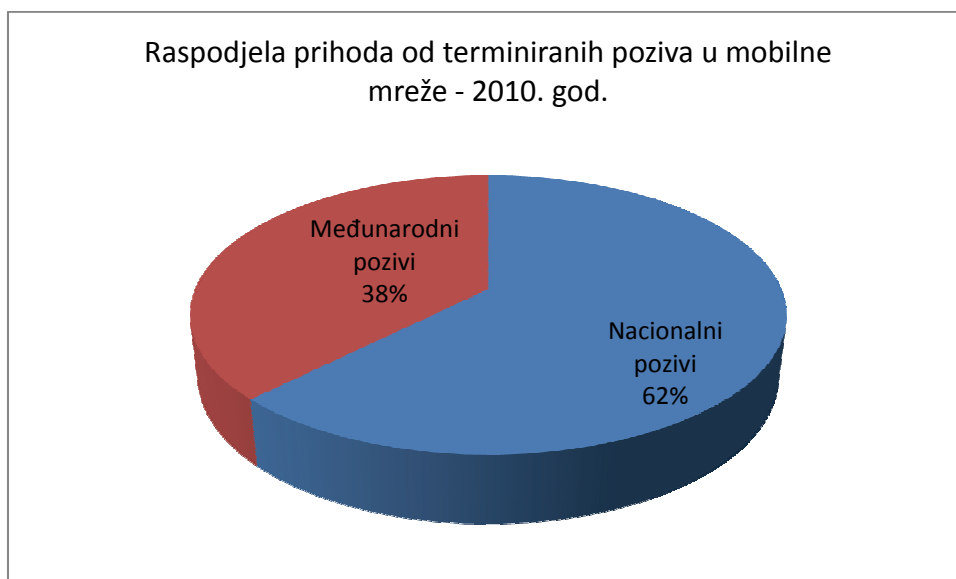

5.3.2.2. Tržište terminacije poziva u mobilne mreže

Ukupna količina saobraćaja koja je terminirana u mobilnim mrežama u Crnoj Gori je u 2010. godini iznosila 386,474,289 minuta, što predstavlja smanjenje od 11.34% u odnosu na 2009. godinu. Pri tome, veće smanjenje se desilo u kategoriji terminiranih nacionalnih poziva (smanjenje od 12.01% u odnosu na 2009. godinu), od kategorije terminiranih međunarodnih poziva (smanjenje od 9.81% u odnosu na 2009. godinu). Struktura terminiranih poziva je prikazana na sljedećem grafiku:

Prihodi od terminacije poziva u mobilne mreže operatora u Crnoj Gori su u 2010. godini iznosili 43,181,279 €, što je predstavlja smanjenje od 8,15% u odnosu na 2009. godinu. Pri tome, veće smanjenje se desilo u prihodima od terminiranih nacionalnih poziva (smanjenje od 11.39% u odnosu na 2009. godinu), od kategorije terminiranih međunarodnih poziva (smanjenje od 2.24% u odnosu na 2009. godinu). Struktura prihoda od terminiranih poziva je prikazana na sljedećem grafiku:

5.4. Realizacija projekta centralne administrativne baze podataka prenesenih brojeva

Regulatorni okvir

Važeći regulatorni okvir za uslugu prenosivosti brojeva je sadržan u Direktivi o Univerzalnom servisu Savjeta Evrope od marta 2002. godine, shodno kojoj, kao i Zakonu o elektronskim komunikacijama i Pravilniku o prenosivosti brojeva („Službeni list Crne Gore“, broj 89/09 i 21/10), Agencija za

elektronske komunikacije i poštansku djelatnost priprema implementaciju usluge prenosivosti broja, u fiksnim i mobilnim mrežama.

Normativni dio

Zakonom o elektronskim komunikacijama, prije svega članovima 98, 99 i 110 tog zakona, utvrđene su obaveze operatora i drugih subjekata po pitanju realizacije prenosivosti brojeva, uz posebne obaveze Agencije.

Član 98 govori o Međusobnim obavezama operatora po prenosivosti brojeva:

- (1) Operatori mreža su obavezni da svojim pretplatnicima omoguće prenosivost brojeva u skladu sa članom 112 ovog zakona.
- (2) Operatori su obavezni, o svom trošku, prilagoditi svoje mreže za omogućavanje funkcije prenosivosti brojeva i troškove za održavanje takve mogućnosti. Međusobna prava i obaveze operatora regulišu ugovorom o međumrežnom povezivanju.
- (3) Manipulativni troškovi i cijene interkonekcije, koje su povezane sa obezbjeđivanjem prenosivosti brojeva, moraju biti troškovno orijentisane i ne smiju destimulativno djelovati na korišćenje ove mogućnosti.
- (4) Operator obračunava jednokratni iznos za prenos broja operatoru u čiju se mrežu broj prenosi.
- (5) Operator mreže, u kojoj se generisao poziv, plaća troškove prema ugovoru o interkonekciji operatoru u čiju se mrežu poziv na preneseni broj terminira.
- (6) Operator je obavezan da Agenciji dostavi do 15. januara tekuće godine koliko brojeva je preneseno u prethodnoj godini drugim operatorima, kao i koliko brojeva je preneseno na operatora.

Članom 99. propisano je da Agencija posebnim aktom reguliše pitanja u vezi sa prenosivosti brojeva, pri čemu treba osigurati da naknada za prenošenje broja, koju snosi pretplatnik u vidu jednokratne naknade, bude adekvatna stvarnim troškovima operatora i da ne djeluje destimulativno na korišćenje ove mogućnosti. Istim članom je predviđeno da će se plan za sprovođenje prenosivosti brojeva realizovati u periodu od najmanje jedne, a najduže tri godine od dana stupanja na snagu zakona, znači najdalje do avgusta mjeseca 2011. godine.

Imajući navedeno u vidu, Programom rada Agencije za 2009. godinu je bila predviđena izrada ovog akta.

Agencija za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost, saglasno Zakonu o elektronskim komunikacijama i Programu rada Agencije za 2009. godinu, je uradila nacrt Pravilnika o prenosivosti brojeva, koji je postavila na sajtu Agencije: www.ekip.me/konsultacije.

Shodno odredbi člana 8 tačka 22, kojom je propisano, da Agencija sprovodi konsultacione postupke, omogućavajući svim zainteresovanim stranama da daju primjedbe i komentare u vezi sa aktima koje priprema, predlaže ili donosi, to je Agencija otvorila javni konsultacioni postupak, u cilju donošenja pomenutog Pravilnika.

Primjedbe, predloge i sugestije na nacrt Pravilnikava su se mogle dostaviti pismenim putem ili putem e-mail-a Agencije: agentel@t-com.me, najkasnije do 31. jula 2009. godine.

U ovom krugu javnih konsultacija primjedbe su dostavili telekomunikacioni operatori: Crnogorski Telekom A.D., Promonte GSM i M:Tel d.o.o. Stručne službe Agencije su, nakon analize istih izradile prečišćeni tekst Pravilnika i predložile Savjetu Agencije da se nastavi proces javnih konsultacija.

Tako je, Savjet Agencije za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost na sjednici održanoj 10. 09. 2009. godine, odlučio da se proces javnih konsultacija nastavi do 16. oktobra 2009. godine.

Tako je, nakon sprovedena dva kruga javnih konsultacija i usaglašavanja sa telekomunikacionim operatorima donešen u decembru mjesecu 2009. godine Pravilnik o prenosivosti brojeva, koji je objavljen u „Službenom listu Crne Gore“, broj 89/09.

Pravilnikom su uređeni uslovi i način sprovođenja prenosivosti broja u fiksnim i mobilnim mrežama. Svakom pretplatniku biće omogućeno da na njegov zahtjev zadrži postojeći telefonski broj u slučaju kada postaje pretplatnik drugog operatora. Izuzetak je kada pretplatnik prelazi iz fiksne u mobilnu mrežu i obrnuto. Pretplatnik podnosi zahtjev za prenos broja novom operatoru. Pravilnikom je propisana procedura postupka prenosa broja od samog postupka predaje zahtjeva do završetka prenosa broja. Taj proces će trajati najduže 5 dana, a pretplatnik će biti bez telefonske usluge samo u periodu između 13 i 16 časova ugovorenog dana za prenos broja. Pretplatnik može zatražiti novi prenos broja nakon isteka tri mjeseca od zadnjeg prenosa. Cijena ove usluge neće djelovati destimulativno i istu će Agencija propisati posebnim aktom.

Cilj uvođenja usluge prenosivosti broja je podsticanje konkurentnog tržišta u oblasti elektronskih komunikacija, što se prije svega ogleda kroz:

- smanjenje barijere pri promjeni operatora – mogućnost zadržavanja postojećeg broja, te nema potrebe za informisanošću o promjeni broja,
- povećana konkurentnost i
- smanjenje cijena.

Dopunom Pravilnika o prenosivosti brojeva, od 19. 04. 2010. godine je definisano da će testiranje sistema prenosivosti brojeva početi najkasnije 27. maja 2011. godine, odnosno tri mjeseca prije početka pružanja usluge prenosivosti brojeva („Službeni list Crne Gore“, broj 21/10).

Ostale aktivnosti

Nakon usvajanja Pravilnika uslijedile su obaveze i aktivnosti Agencije i telekomunikacionih operatora i to:

Agencija je otpočela pripremu za raspisivanje tendera za izbor najpovoljnije ponude za nabavku usluge administriranja sistemom centralne baze podataka prenesenih brojeva, a operatori su dužni da, o svom trošku, prilagode svoje mreže za omogućavanje usluge prenosivosti broja, shodno članu 98 Zakona, odnosno članu 3 Pravilnika.

U okviru aktivnosti i priprema za implementaciju prenosivosti brojeva, Agencija je pribavila dodatnu dokumentaciju i podatke o iskustvima zemalja u regionu i šire, te organizovala prezentacije firmi na temu implementacije prenosivosti brojeva i izbora administratora centralne baze podataka, kojima su prisustvovali i predstavnici operatora: Crnogorskog Telekoma, Telenora i M:Tela.

Usluga prenosivosti broja je implementirana u svim zemljama EU. Što se tiče bivših jugoslovenskih republika, uvedena je u Sloveniji, Hrvatskoj i Makedoniji.

U Bosni i Hercegovini, izvršen je izbor administratora, koji je implementirao Centralnu bazu, u toku je prilagođavanje mreža operatora i očekuje se sredinom godine početak implementacije usluge.

U Srbiji je završena tenderska procedura i implementacija Centralne baze je u toku.

Agencija je u sklopu ovih aktivnosti posjetila Regulatorne Agencije Hrvatske i Slovenije u julu mjesecu 2009. godine, koje su ranije implementirale ovu uslugu. Kako se proces izbora administratora Centralne baze podataka prenesenih brojeva nije realizovao putem tendera ove regulatorne agencije nijesu bili u mogućnosti dati njihovu tendersku dokumentaciju.

Agencija je pribavila tendersku dokumentaciju od sledećih bivših jugoslovenskih država: Makedonije, Bosne i Hercegovine i Srbije (u to vrijeme je bio raspisan tender u BiH i Srbiji, a u Makedoniji je bila implementirana usluga).

U Agenciji su organizovane prezentacije firmi koje su već negdje implementirale ovo rješenje, kojima su prisustvovali i predstavnici telekomunikacionih operatora.

Prezentacija MIBO komunikacije u saradnji sa njihovim partnerom Teletech iz Maribora je održana u junu mjesecu 2010. godine.

Prezentacija Ericssona je bila u martu mjesecu 2010. godine.

Hrvatske kompanije Kapsch TIS u decembru mjesecu 2009. godine i Belston iz Zagreba u martu mjesecu 2010. godine su takođe prezentirale svoja rješenja za uslugu prenosivosti brojeva.

Predstavnici ove Agencije su u oktobru 2010. godine obavili službenu posjetu RATEL-u Beograd, pri čemu su informisani o aktivnostima RATEL-a u procesu implementacije prenosivosti brojeva.

U decembru mjesecu 2010. godine Savjet Agencije je donio Odluku o pokretanju i sprovođenju postupka javne nabavke, a 27. decembra Agencija je objavila Poziv broj 15/2010 na otvoreni postupak javne nabavke za izbor najpovoljnije ponude za nabavku usluge administriranja sistemom centralne baze podataka prenesenih brojeva i tenderski postupak je u toku.

Tendersku dokumentaciju, do sada je otkupilo jedanaest firmi, što govori o velikoj zainteresovanosti.

Pozivom je bilo predviđeno javno otvaranje ponuda za 26. 01. 2011. godine, ali isto nije realizovano, jer je jedan od učesnika u ovom postupku podnio prigovor, najprije Agenciji, a nakon dobijanja Rješenja od strane Agencije i Komisiji za kontrolu postupka javnih nabavki.

Imajući u vidu navedeno, tenderska procedura se nastavlja, ali se još uvijek ne može definisati novi termin za javno otvaranje ponuda do okončanja postupka prigovora u skladu sa Zakonom o javnim nabavkama.

Naime, firma Broadcom S.A. je dostavila 18. 01. 2011. godine prigovor na Tender br. 15/2010, koji je Agencija odbila Rješenjem broj 0102-4905/10 od 19. 01. 2011. godine.

Broadcom S.A. je Komisiji za kontrolu postupka javnih nabavki izjavio putem faxesa, dana 25. 01. 2011. godine žalbu na pomenuto Rješenje Agencije, nakon čega se Komisija za kontrolu postupka javnih nabavki obratila Agenciji 28. 01. 2011. godine sa dopisom broj 54-2/2011, kojim je zahtijevala da joj se dostavi kompletna dokumentacija koja se odnosi na predmetno nadmetanje.

Agencija je istog dana dostavila Komisiji kompletnu traženu dokumentaciju, nakon čega se Komisija za kontrolu postupka javnih nabavki ponovo obratila dopisom broj 51-3 od 10. 02. 2011. godine, koji je dostavljen Agenciji faksom dana 14. 02. 2011. godine sa zahtjevom da im se dostavi Finansijski izvještaj, Godišnji izvještaj i Plan javne nabavke za 2011. godinu, kako bi Državna komisija mogla da donese Odluku zasnovanu na zakonu.

Agencija je Komisiji za kontrolu postupka javnih nabavki odgovorila dopisom broj 0102-4905/17 od 16. 02. 2011. godine, kojim je obavijestila Komisiju da nije u mogućnosti dostaviti Finansijski i Godišnji izvještaj Agencije za 2011. godinu, s obzirom da se do kraja aprila ove godine dostavljaju Skupštini Crne Gore na usvajanje ova dokumenta za prethodnu, 2010. godinu, te da je u mogućnosti dostaviti Finansijski plan i Plan javnih nabavki za 2010. i 2011. godinu, što je i urađeno.

Komisija za kontrolu postupka javnih nabavki je 18. februara 2011. godine dopisom broj 51-4/2011 donijela Rješenje da se usvaja žalba „Broadcom S.A.“Luxemburg, te da se poništava rješenje Agencije broj 0102-4905/10 od 19. januara 2011. godine i postupak javne nabavke, po pozivu Agencije, broj 15/2010.

Istim dopisom Komisija je naglasila da će Agencija, u roku od 15 dana od dana dostavljanja ovog rješenja, objaviti i oglasiti novi javni poziv, za izbor najpovoljnijeg ponuđača za nabavku usluge administriranja centralne baze podataka prenesenih brojeva, pri čemu će posebno voditi računa da predmet javne nabavke bude opisan jasno, razumljivo i nedvosmisleno, a o čemu će obavijestiti Državnu komisiju u roku od 3 dana od objavljivanja javnog poziva.

Agencija je, shodno zaključcima Rješenja Komisije za kontrolu postupka javnih nabavki, donijela Amandman na plan javnih nabavki za 2011. godinu broj 0102-842/1 od 02. 03. 2011. godine, kojim je dodata pozicija vezana za nabavku usluge administriranja sistema centralne baze podataka prenesenih brojeva.

Agencija se potom obratila Direkciji za javne nabavke Crne Gore, sa zahtjevom za dobijanje prethodne saglasnosti za sprovođenje okvirnog sporazuma i istu dobila dopisom broj 01-1002 i 01-1002/2 od 08. 03. 2011. godine.

Nakon ovoga, Savjet Agencije za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost je donio Odluku o pokretanju i sprovođenju postupka javne nabavke za uslugu implementacije i administriranja centralne baze podataka prenesenih brojeva broj 0102-1012/1 od 09. 03. 2011. godine, a aktom broj 0102-1012/2 Rješenje o obrazovanju komisije za otvaranje i vrednovanje ponuda.

Tako su se stekli uslovi za oglašavanje novog javnog poziva, te je Agencija, dana 10. 03. 2011. godine, objavila poziv broj 02/2011 na otvoreni postupak javne nabavke za izbor najpovoljnije ponude za nabavku usluge administriranja sistemom centralne baze podataka prenesenih brojeva. Agencija je poziv objavila u dnevnom listu „Pobjeda“, na sajtu Direkcije za javne nabavke Crne Gore i na svom sajtu. Agencija je, takođe obavijestila Komisiju za kontrolu javnih nabavki o objavljivanju poziva dopisom broj 0102-1012/3 od 10. 03. 2011. godine.

Javno otvaranje ponuda će biti održano dana 06. 04. 2011. godine.

5.5. Monitoring radio-frekvencijskog spektra

Prema Zakonu o elektronskim komunikacijama Agencija je nadležna da upravlja, vrši nadzor i kontrolu korišćenja radio-frekvencijskog spektra (u daljem tekstu: RF spektra) na teritoriji Crne Gore

u skladu sa Planom namjene radio-frekvencija i Planom raspodjele radio-frekvencija. S tim u vezi, Agencija je u obavezi da koncipira, projektuje, uspostavi i održava sistem za kontrolu i monitoring RF spektra, te da sa ostalim nadležnim državnim organima, saglasno međunarodnim propisima koji se primjenjuju u Crnoj Gori, obezbjeđuje efikasno i nesmetano korišćenje ovog prirodnog resursa koji predstavlja dobro od opšteg interesa nad kojim svojinska prava i ovlašćenja vrši Crna Gora.

U osnovi, svrha kontrole i monitoringa RF spektra je da obezbijedi podršku upravljanju (menadžmentu) RF spektra, uključujući dodjelu radio-frekvencija i funkcije planiranja korišćenja RF spektra. Kao takav, monitoring RF spektra predstavlja „oči i uši“ za menadžment RF spektra, jer je praksa pokazala da ovlašćeno korišćenje radio-frekvencija ne znači da se iste i propisno koriste. Osnovni zadaci u monitoringu RF spektra su:

- kontrola i mjerenje tehničkih i radnih parametara radio emisija;
- učešće u rješavanju štetnih interferencija;
- detekcija, identifikacija i lociranje nelegalnih radio emisija;
- kontrola i mjerenje parametara kvaliteta radikomunikacionih usluga;
- utvrđivanje zauzetosti pojedinih kanala i RF opsega sa generisanjem frekvencijskih snimaka;
- podrška u koordinaciji korišćenja radio-frekvencija sa administracijama susjednih država;
- učešće u međunarodnim programima (kampanjama) kontrole i monitoringa RF spektra.

Tokom 2010. godine Agencija je, shodno mogućnostima postojeće kontrolno-mjerne opreme, obavljala redovnu kontrolu i monitoring radio-frekvencijskog spektra (u daljem tekstu RF spektra) na teritoriji Crne Gore. Najveći dio kontrole i monitoringa RF spektra je obavljan korišćenjem mobilne kontrolno-mjerne stanice (u daljem tekstu: MKMS-e), u skladu sa Planom redovnog monitoringa RF spektra za 2010. Godinu. Kontrola i monitoring RF spektra (kako redovni tako i vanredni) u 2010. godini vršeni su takođe, iz Regionalnog kontrolno-mjernog centra Crni rt (u daljem tekstu: RKMC) i Daljinski upravljane kontrolno-mjerne stanice Crljenice, opština Pljevlja (u daljem tekstu: DUKMS Pljevlja), što podrazumijeva da se za područje opštine Bar i opštine Pljevlja nije koristila MKMS-a. Na ovaj način je bila povećana raspoloživost MKMS-e za ostale crnogorske opštine.

Osnovni zadaci koje je Agencija obavljala tokom 2010. godine, u granicama koje je dozvoljavala oprema instalirana u mobilnoj i pomenutim fiksnim kontrolno-mjernim stanicama odnosili su se na:

- utvrđivanje neovlašćenog korišćenja RF spektra, sa posebnim naglaskom na kontrolu pojave nepoznatih emisija i identifikaciju smetnji u opsezima namijenjenim za potrebe vazdušnog saobraćaja i pomorske plovidbe;
- utvrđivanje zauzetosti pojedinih RF opsega;
- utvrđivanje zauzetosti RF spektra u MF i HF opsezima;
- kontrola pojave nepoznatih emisija i identifikacija smetnji u pojedinim opsezima;
- mjerenja i kontrola radnih parametara lokalnih FM i TV radio-difuznih emisija;
- mjerenja i kontrola radnih parametara lokalnih funkcionalnih emisija;
- vanredne kontrole i monitoring na zahtjev službi Agencije ili nosilaca odobrenja za korišćenje frekvencija.

Kontrolno-mjernom opremom koja je na raspolaganju Odsijeku bilo je moguće obavljati kontrolu i monitoring RF spektra u frekvencijskom opsegu od 9 kHz do 3 GHz u skladu sa relevantnim ITU-R SM. preporukama. Glavni dio opreme čini ESMB – mjerni monitoring prijemnik koji je namijenjen za prijem emisija u gore navedenom frekvencijskom opsegu. Osim ovog prijemnika, u svim kontrolno-mjernim stanicama je instaliran identičan antenski sistem sastavljen od pet antena, od kojih su tri neusmjerene (omnidirektivne), a dvije su usmjerene (direktivne). Omnidirektivne su sljedeće antene: HE010 (za opseg 10 kHz - 80 MHz), HE309 (za opseg 20 MHz - 1300 MHz) i HF902 (za opseg 1 GHz - 3 GHz), dok su direktivne: HL033 (za opseg 80 MHz - 2 000 MHz) i HL040 (za opseg 400 MHz - 3 000 MHz).

Redovna kontrola i monitoring RF spektra korišćenjem MKMS-e u 2010. godini je obuhvatila 31 mikrolokaciju u 19 opština, izuzev opštine Bar koja je kontrolisana iz RKMC-a i opštine Pljevlja koja je kontrolisana iz DUKMS-e Pljevlja. Agencija je tokom 2010. godine obavila kontrolu i monitoring RF spektra na čak 8 (osam) mikrolokacija više nego 2009. godine. Mikrolokacije za korišćenje MKMS-e su izabrane shodno stečenom iskustvu iz prethodnog perioda. Kampanja redovne kontrole i monitoringa RF spektra u 2010. godini je podrazumijevala ukupno 58 izlazaka na teren MKMS-e. U sljedećoj tabeli je dat broj izlazaka MKMS-e i okvirni broj radnih sati po opštinama.

Opština	Broj izlazaka MKMS-e	Okviran broj radnih sati
Andrijevića	2	12
Berane	4	42
Bijelo Polje	4	48
Budva	1	16
Danilovgrad	2	16
Žabljak	1	10
Kolašin	4	20
Kotor	2	32
Mojkovac	2	24
Nikšić	8	54
Plav	2	16
Plužine	4	20
Podgorica	9	80
Rožaje	2	24
Tivat	2	24
Ulcinj	4	48
Herceg Novi	1	8
Cetinje	2	20
Šavnik	2	12

Tokom 2010. godine obavljena su i 4 (četiri) izlazaka na teren MKMS-e tj. vanredne kontrole i monitoring RF spektra, i to:

- prvi, iniciran prijavom smetnji na teritoriji opštine Podgorica od strane preduzeća Telenor,
- drugi u opštini Budva, iniciran na zahtjev Odsijeka za nadzor,
- treći u opštinama Bar, Budva, Tivat i Herceg Novi, iniciran na zahtjev Odsijeka za radio-difuziju,
- četvrti u opštini Podgorica, iniciran od strane Odsijeka za nadzor po pitanju smetnje koju je prijavio operator T-Mobile.

U okviru RKMC-a odrađeno je oko 50 radnih sati za potrebe redovne kontrole i monitoringa RF spektra, kao i dvije vanredne kontrole u trajanju od 2 dana od po oko radna 4 časa. Vanredna kontrola sprovedena je u cilju utvrđivanja i otklanjanja interferencija od strane sistema uređaja za komunikaciju Vojske Crne Gore na televizijskim kanalima u opsegu UHF IV i V, shodno Planu namjene radio frekvencija u Crnoj Gori.

U okviru DUKMS-e Pljevlja obavljeno je oko 20 sati za potrebe redovne kontrole i monitoringa RF spektra u vremenskom periodu od dva dana.

Kao rezultat izvršenih mjerenja tokom 2010. godine, Agencija je u toku 2010. godine poslala 223 dopisa – opomene nosiocima odobrenja, i to po opštinama: Šavnik – 4, Andrijevica – 2, Plav – 7, Rožaje – 4, Berane – 8, Bijelo Polje – 14, Mojkovac – 7, Kolašin – 11, Nikšić – 23, Podgorica – 27, Danilovgrad – 7, Kotor – 14, Tivat – 14, Herceg Novi – 5, Cetinje – 12, Ulcinj – 11, Budva – 16, Žabljak – 5, Plužine – 6, Bar – 19 i Pljevlja - 7.

Na osnovu svih kontrola i monitoringa obavljenih tokom 2010. godine kao i podataka iz pomenute elektronske aplikacije može se zaključiti da, kao i tokom 2009. godine, najveći broj neregularnosti u RF spektru (u opsegu od 10 kHz do 3 GHz), potiče od korisnika VHF I, VHF II, VHF III i UHF IV i V frekvencijskih opsega, a naročito od FM radio-difuznih operatora koji emituju u opsegu VHF II (od 87,5 do 108 MHz). Uočene nepravilnosti se odnose na nepoštovanje maksimalno dozvoljenih vrijednosti za pojedine tehničke i radne parametre kod FM radio-difuznih emisija (nivoa jačine polja, modulacije - frekvencijske devijacije, širine zauzetog opsega, pomjeraja - offseta noseće frekvencije), odnosno na nedovoljno oslabljene i potisnute harmonijske produkte kod istih što uzrokuje pojavu štetnih interferencija i intermodulacionih produkata koji onemogućavaju bezbjedno i nesmetano korišćenje drugih frekvencijskih opsega. Ovo je bilo posebno izraženo u opsezima namijenjenim vazduhoplovnoj radio - navigacionoj službi (posebno u opsegu od 108 do 137 MHz) i VHF III i UHF IV/V opsegu koji se koriste za TV radio-difuziju. Naime, tokom redovne kontrole i monitoringa demodulisan je veliki broj intermodulacionih produkata gore pomenutih FM radio-difuznih emisija, što je najvećim dijelom posljedica nepostojanja kvalitetnih filtara, prenatrpanosti FM opsega i visokih izračenih snaga. Sve ovo za rezultat ima ugrožavanje bezbjednosti vazdušne plovidbe, a posebno u zonama Aerodroma Podgorica i Aerodroma Tivat. Takođe, je utvrđeno da nije mali broj korisnika pomenutog opsega koji ne koristi polarizaciju svojih talasa kao parametar određen Planom raspodjele frekvencija, a kroz njega propisan i odobrenjem za korišćenje frekvencije. Takođe, pregledi pokazuju da opomenuti korisnici RF spektra ne otklanjaju utvrđene nedostatke tj. najčešće ih ponavljaju ili djelimično otklanjaju. Određeni broj korisnika RF spektra ne koristi dodijeljene resurse (gotovo uvijek se radi o istim korisnicima RF spektra) pa se u opštinama npr. Plužine i Šavnik dešava da nema emisija iz opsega VHF II (87,5 MHz – 108 MHz). Takođe, pojedini korisnici frekvencijskih resursa konstantno imaju radne parametre u skladu sa tehničkim normama i mogu poslužiti za primjer ostalim korisnicima RF spektra.

Emisije funkcionalnih sistema skoro u potpunosti su zadovoljavale potrebne tehničke kriterijume za osnovne radne parametre ovih radio emisija.

Nijesu uočeni značajniji problemi u korišćenju opsega namijenjenih pomorskoj mobilnoj službi. U pograničnim opštinama uočeno je prisustvo FM i TV radio-difuznih emisija iz susjednih država. Najvjerovatnije emisije iz susjednih država na našoj teritoriji postoje i u drugim opsezima od značaja (prvenstveno se misli na GSM/GSM1800/UMTS opsege), ali se to opremom koja je na raspolaganju u fiksnim i mobilnoj stanici ne može sa sigurnošću utvrditi.

Kada je u pitanju implementacija sistema za monitoring RF spektra, tokom 2010. godine su sprovedene aktivnosti na sljedećim tenderima:

- Tender za nabavku usluga telekomunikacionog povezivanja kontrolno-mjernih stanica sistema za kontrolu i monitoring radio-frekvencijskog spektra Crne Gore. Tenderska procedura ponavljala se tri puta. Nakon trećeg javnog poziva objavljenog 20. 08. 2010. godine, a na kojem su se prijavila dva ponuđača, izabrana je ponuda ponuđača Radio difuzni centar d.o.o. Procijenjena vrijednost ove javne nabavke iznosila je 160.000,00 EUR (sa PDV-om). Ugovor o pružanju usluga zaključen je dana 18. 11. 2010. godine na ponuđenu vrijednost u iznosu od 90.000,00 EUR (sa PDV-om).
- Tender za izbor najpovoljnije ponude za nabavku monitoring opreme za goniometrisanje sa vozilom i opreme za monitoring GSM/UMTS opsega sa vozilom. Pomenuta tenderska

procedura bila je organizovana u dvije partije i ponavljala se tri puta, odnosno dva puta tokom 2010. godine. Nakon trećeg javnog poziva objavljenog 15. 06. 2010. godine, a na kojem su se pojavila tri ponuđača, izabrana je ponuda ponuđača UNIS Telekomunikacije d.d. Mostar po Partiji 2. Ukupna procijenjena vrijednost ove javne nabavke, po obje partije, iznosila je 990.000,00 EUR (sa PDV-om). Ugovor o isporuci opreme zaključen je 12. 01. 2011. godine na ponuđenu vrijednost za Partiju 2 u iznosu od 489.985,45 EUR-a (sa PDV-om);

- Tender za izbor najpovoljnije ponude za izvođenje radova na završetku pristupne saobraćajnice Glavnog kontrolno - mjernog centra na Dajbabskoj gori, Podgorica. Poziv za ovaj postupak javne nabavke objavljen je 12. 11. 2010. godine. Procijenjena vrijednost ove javne nabavke bila je određena u iznosu od 200.000,00 EUR-a. Na ovaj poziv prijavila su se četiri ponuđača, dok je ekonomski najisplativija bila ponuda ponuđača BEMAX d.o.o. u vrijednosti od 199.609,02 EUR (sa PDV-om). Ugovor je 25. 01. 2011. godine potpisan sa preduzećem BEMAX d.o.o. Podgorica.

a bila je započeta procedura za:

- Tender za izbor najpovoljnije ponude za nabavku usluga stručnog nadzora nad izvođenjem radova na završetku Glavnog kontrolno-mjernog centra Dajbabska gora u Podgorici. Procijenjena vrijednost javne nabavke 20.000,00 EUR (sa PDV-om). Javni poziv ponuđačima upućen je 31. 12. 2010. godine. Kao ekonomski najpovoljnija ponuda je izabrana ponuda privrednog društva Minicom-Trade d.o.o. Podgorica koji je ponudio cijenu od 18.000,00 €.

Glavni kontrolno-mjerni centar na Dajbabskoj Gori u Podgorici

Izgradnja Glavnog kontrolno-mjernog centra (u daljem tekstu: GKMC) nastavljena je i u 2010. godini. S obzirom da su armirano-betonski radovi na izgradnji betonskog stuba tornja do njegove pune visine od 40 m i pratećih sadržaja Centra završeni polovinom novembra mjeseca 2009. godine, u 2010. godini prioritet su imali radovi na spoljašnjem zatvaranju objekta strukturalnom fasadom u sklopu kojih su urađeni i radovi na krovnoj konstrukciji, kao najznačajnijem i najsloženijem arhitektonsko-zanatskom radu. Nakon ovoga urađeni su svi projektovani izolaterski radovi, kao i sistem za prihvatanje i odvođenje atmosferskih voda sa krovnih površina. Po završetku spoljašnjih radova iznad prve platforme objekta, koji su rađeni na visinama većim od 16m, pristupilo se demontaži i uklanjanju teške nosive skele, kako bi se stvorili uslovi za nesmetano izvođenje preostalih spoljašnjih radova na stubu tornja i to naročito spoljašnjoj zaštiti betonskog stuba tornja i ostalih konstruktivnih elemenata specijalnim premazima i bojama. Ovi radovi završeni su u novembru mjesecu 2010. godine. Do istog datuma na pristupnoj saobraćajnici završeni su svi zemljani radovi, izrada potpornih zidova, nasipa, trotoara, ivičnjaka, rigola, kao i postavljanje instalacija (elektroenergetskih, telekomunikacionih i vodovodnih) ispod trotoara cijelom dužinom saobraćajnice (od oko 1.400 m). Početkom novembra 2010. godine na betonski stub tornja montiran je metalni antenski stub, koji je sa ugrađenom gromobranskom instalacijom povećao visinu Centra za još 14,4 m. U decembru 2010. godine, zbog utroška planiranih sredstava za izgradnju Glavnog kontrolno-mjernog centra i pristupne saobraćajnice Agencija je sa Izvođačem radova sporazumno raskinula Ugovor o građenju. Mjesec dana prije sporazumnog raskida navedenog ugovora Agencija je pristupila izradi tenderske dokumentacije za preostale radove za konačan završetak izgradnje Centra i pristupne saobraćajnice.

Daljinski upravljane kontrolno-mjerne stanice u Rožajama, Kotoru i Ulcinju

U drugoj fazi izgradnje sistema za monitoring radio-frekvencijskog spektra u Crnoj Gori planirana je izgradnja još tri daljinske stanice na mikro lokacijama u Rožajama, Kotoru i Ulcinju. U vezi sa tim, Agencija je krajem 2009. godine sa nadležnim opštinskim organima Kotora i Rožaja zaključila ugovore

o dugoročnom zakupu zemljišta za izgradnju daljinski upravljanih kontrolno-mjernih stanica, dok je polovinom 2010. godine zaključila Ugovor o zakupu zemljišta sa opštinom Ulcinj za izgradnju daljinske stanice u toj opštini. Po zaključivanju ovih ugovora Agencija je preko ovlašćenih geodetskih organizacija u svakoj opštini pojedinačno utvrdila tačne koordinate zakupljenih parcela i prava službenosti prolaza do istih.

Početkom avgusta 2010. godine, Agencija je podnijela zahtjev za izdavanje urbanističke saglasnosti Sekretarijatu za urbanizam, građevinarstvo i stambeno-komunalne poslove opštine Kotor (isti organ po izdavanju saglasnosti otvara postupak za izdavanje građevinske dozvole). Do navedenog datuma, Agencija je pribavila uslove za izradu tehničke dokumentacije od nadležnih opštinskih organa i javnih preduzeća, potom u postupku javne nabavke izvršila izbor obrađivača tehničke dokumentacije i zaključila ugovor za izradu Glavnog projekta za izgradnju daljinske stanice, u skladu sa Zakonom o uređenju prostora i izgradnji objekata²² obezbijedila reviziju Glavnog projekta od strane ovlašćenog društva i po izvršenoj reviziji od istih javnih preduzeća od kojih je dobila tehničke uslove pribavila odgovarajuće saglasnosti na revidovanu tehničku dokumentaciju.

U postupku izdavanja urbanističke saglasnosti, opštinski organi (Sekretarijat za imovinsko-pravne poslove i Direkcija za uređenje i izgradnju Kotora) obavijestili su Agenciju da parcele na kojima se planira izgradnja objekta daljinske stanice nijesu više u svojini Opštine, već u svojini Države Crne Gore, te da se Agencija za rješavanje ovoga pitanja mora obratiti nadležnom državnom organu. Do kraja decembrom 2010. godine Agencija sa Ministarstvom finansija, kao nadležnim organom za pitanja državne imovine, nije riješila pitanje imovinsko-pravnih odnosa, pa se i nijesu stekli uslovi da se postupak izdavanja urbanističke saglasnosti i građevinske dozvole za izgradnju Daljinske stanice u Kotoru nastavi.

Agencija je prije izrade Glavnog projekta za izgradnju Daljinski upravljane kontrolno-mjerne stanice u Rožajama pribavila neophodne urbanističko-tehničke i tehničke uslove od nadležnih opštinskih organa i javnih preduzeća. U odgovarajućim postupcima javne nabavke obezbijedila je društva za izradu i reviziju Glavnog projekta. Do kraja 2010. godine podnijela je zahtjeve nadležnim organima opštine Rožaje za izdavanje saglasnosti na revidovanu tehničku dokumentaciju.

Za lokaciju u opštini Ulcinj na kojoj Agencija planira izgradnju Daljinske stanice nadležni opštinski organi nijesu uradili lokalne planske dokumente, a isti nijesu ni predviđeni da se rade u skorije vrijeme. Iz tog razloga do kraja 2010. godine nijedan od nadležnih opštinskih organa i javnih preduzeća nije odgovorio Agenciji na zahtjeve kojima su traženi tehnički uslovi za izradu Glavnog projekta.

Imajući u vidu procedure oko rješavanja imovinsko-pravnih odnosa i dobijanja odgovarajućih dozvola, Agencija očekuje da će iste biti izdate u toku 2011. godine nakon čega će se nastaviti procedura za izgradnju objekata DUKMS-ova u ove tri opštine.

Nabavka opreme za monitoring DVB-T/GSM/UMTS opsega sa vozilom

Kao što je već rečeno, Tender za izbor najpovoljnije ponude za nabavku monitoring opreme za goniometrisanje sa vozilom i opreme za monitoring GSM/UMTS opsega sa vozilom je organizovan u dvije partije i ponavljao se tri puta, od čega dva puta tokom 2010. godine. Nakon trećeg javnog poziva objavljenog 15. 06. 2010. godine, a na kojem su se pojavila tri ponuđača, izabrana je ponuda ponuđača UNIS Telekomunikacije d.d. Mostar po Partiji 2. Ukupna procijenjena vrijednost ove javne

²² Zakonom o uređenju prostora i izgradnji objekata, „Službeni list Crne Gore“ broj 51/2008

nabavke, po obje partije, iznosila je 990.000,00 EUR (sa PDV-om). Ugovor o isporuci opreme zaključen je 12. 01. 2011. godine na ponuđenu vrijednost za Partiju 2 u iznosu od 489.985,45 EUR-a (sa PDV-om). Partija 1 se odnosila na Monitoring opremu za goniometrisanje sa vozilom, čija je procijenjena vrijednost iznosila 500.000,00 € (sa PDV-om) i tenderska procedura po ovoj partiji je poništena odlukom Savjeta.

Shodno potpisanom ugovoru po Partiji 1 krenulo se u realizaciju pomenute nabavke. Predstavnici Agencije su, u skladu sa ponudom prvorangiranog ponuđača, imali dva sastanka sa predstavnicima ugovarača i prizvođača opreme i to:

- 03 - 04. 02. 2011. godine u Mostaru i
- 21 – 23. 03. 2011. godine u Minhenu.

Na pomenutim sastancima definisan je finalni dizajn spoljašnjosti i unutrašnjosti vozila i dodatno pojašnjeni uslovi traženi tenderskom dokumentacijom. Takođe, na ovim sastancima je definisan i preliminarni dinamički plan daljeg toka ove nabavke. U skladu sa tim, predstavnici Agencije će u drugoj polovini maja mjeseca 2011. godine u fabrici proizvođača mjerne opreme Rohde&Schwarz obaviti fabrički test o prihvatanju (FAT) mjerne opreme i istovremeno boravak iskoristiti za pohađanje obuke za rad sa opremom koja se nabavlja.

Krajni rok za isporuku mjernog vozila, u skladu sa tenderskom dokumentacijom je šest mjeseci od dana potpisivanja ugovora, pa bi tokom juna mjeseca trebalo da dođe do finalne primopredaje mjernog vozila tkz. *site acceptance test* (SAT) u Mostaru a potom i u Podgorici.

Napominjemo da je Agencija do sada, shodno potpisanom Ugovoru, uplatila privrednom društvu UNIS Telekomunikacije d.d. Mostar sredstva u iznosu od 50 % ponuđene cijene dok je preostali iznos u obavezi uplatiti u roku 30 dana nakon finalne primopredaje vozila.

5.6. Stručni nadzor u oblasti elektronskih komunikacija

Nadzor nad sprovođenjem Zakona o elektronskim komunikacijama, drugih propisa i akata donesenih na osnovu ovog zakona, kao i međunarodnih sporazuma i konvencija čiji je potpisnik Crna Gora, u toku 2010. godine su vršili Ministarstvo saobraćaja, pomorstva i telekomunikacija i Agencija za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost, u okviru svojih nadležnosti. Nadzor nad radom operatora koji su registrovani kod Agencije shodno Zakonu o elektronskim komunikacijama je vršila Agencija preko nadzornika za elektronske komunikacije. Nadzornici za elektronske komunikacije su obavljali zadatke nadzora u skladu sa Zakonom o elektronskim komunikacijama i Zakonom o inspeksijskom nadzoru.

U toku 2010. godine stručni nadzor je bio usmjeren ka ostvarenju sljedećih ciljeva:

- da svi operatori registrovani kod Agencije eksploatišu elektronske komunikacione mreže i pružaju elektronske komunikacione servise u skladu sa Zakonom o elektronskim komunikacijama, propisima donešenim na osnovu ovog zakona, akata Agencije i važećih propisa i standarda;
- da za sve radio stanice operatori posjeduju odgovarajuća odobrenja za korišćenje radio-frekvencija i da se periodično kontroliše usklađenost rada radio stanica sa izdatim odobrenjima;
- da se u što većoj mjeri spriječi da radio stanice prouzrokuju smetnje u radu drugih radio stanica, posebno ako time ugrožavaju bezbjednost ljudi. Posebna pažnja posvećena je tome da radio stanice koje služe bezbjednosti kontrole letjenja i plovidbe ne budu ometane u svom radu;

- da se izvrši provjera tačnosti obračuna i naplate pruženih javnih elektronskih komunikacionih usluga u skladu sa odobrenim odnosno javno objavljenim cijenama.

Postupak stručnog nadzora je obuhvatao vršenje pregleda kod subjekata nadzora. Kontrola se vršila kroz sprovođenje redovnih, kontrolnih i vanrednih pregleda stručnog nadzora.

Redovni pregledi stručnog nadzora su vršeni kod operatora registrovanih kod Agencije i subjekata kojima je Agencija izdala odobrenje za korišćenje radio-frekvencija. Redovni pregledi su vršeni u skladu sa Planom nadzora elektronskih komunikacija za 2010. Godinu, koji je odobren od strane Savjeta Agencije.

Vanredni pregledi vršeni su po ukazanoj potrebi u slučajevima kada:

- je stručni nadzor došao do saznanja da subjekat obavlja djelatnost bez registracije i odobrenja Agencije,
- su radio stanice ometale rad drugih radio stanica,
- su izvještaji Odsjeka za monitoring radio-frekvencijskog spektra ukazivali na pojavu nepravilnosti u radu radio stanica,
- je operator, korisnik ili drugi subjekat uputio opravdan zahtjev za vršenje pregleda.

Kontrolni pregledi vršeni su po ukazanoj potrebi u slučaju kada je trebalo izvršiti provjeru postupanja po rješenju nadzornika za elektronske komunikacije, rješenjima i odlukama Agencije.

Pri vršenju stručnog nadzora, u skladu sa Zakonom o inspeksijskom nadzoru, nadzornici su djelovali prvenstveno preventivno. Ukazivano je na utvrđene nepravilnosti i određivan rok za njihovo otklanjanje.

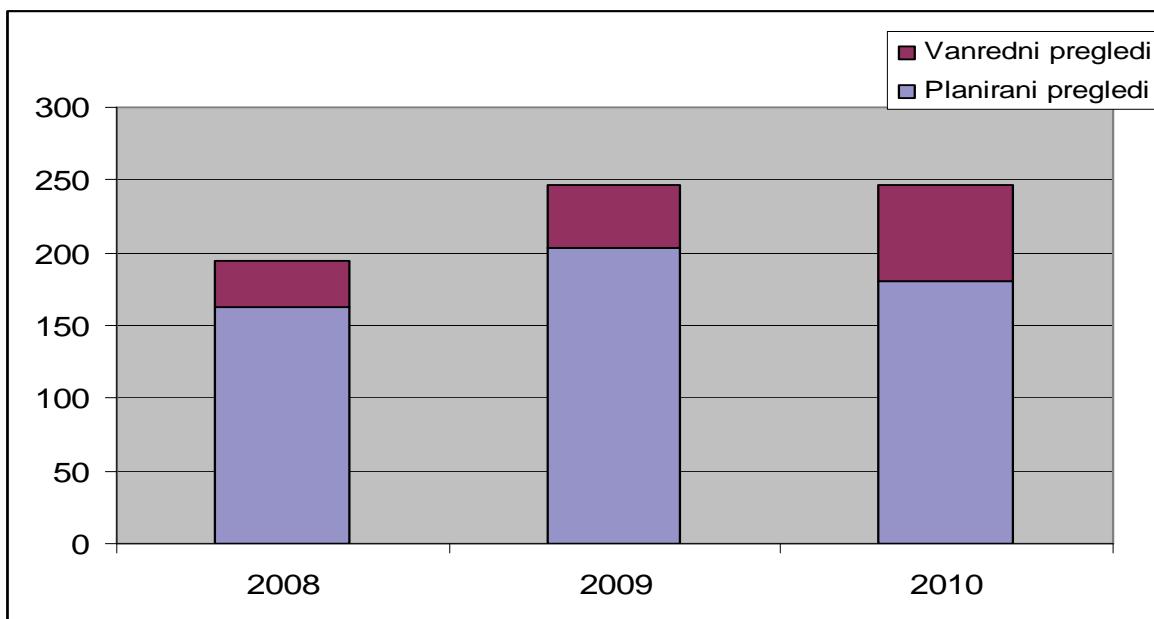
U toku 2010. godine na osnovu Plana nadzora elektronskih komunikacija izvršen je 181 planirani stručni nadzor, 20 stručnih nadzora na osnovu zahtjeva za vršenje stručnog nadzora, 12 stručnih nadzora po službenoj dužnosti i 33 kontrolna pregleda postupanja po rješenju nadzornika, što ukupno čini 246 pregleda.

Naredna tabela daje prikaz broja obavljenih postupaka stručnog nadzora sprovedenih u 2010. godini po vrsti pregleda.

Godina	Planirani pregledi	Vanredni pregledi			Ukupno pregleda
		Po zahtjevu	Po službenoj dužnosti	Kontrolni	
2010.	181	20	12	33	246

Uporedni prikaz broja obavljenih postupaka stručnog nadzora u 2008, 2009. i 2010. godini dat je u sljedećoj tabeli odnosno grafiku.

Godina	Planirani pregledi	Vanredni pregledi	Ukupno pregleda
2008.	163	32	195
2009.	203	44	247
2010.	181	65	246

Stručni nadzori komutacionih sistema Crnogorskog Telekomu izvršeni su na IC/TC Podgorica 1, IC/TC Podgorica 2, LC1 Podgorica, LC3 Podgorica, LC Tivat, LC Kotor, LC Herceg Novi, LC Nikšić, LC Bijelo Polje, LC Berane, LC Plav, LC Budva, LC Pljevlja, LC Cetinje i LC Danilovgrad sa njihovim pripadajućim udaljenim pretplatničkim stepenima. Uočeni nedostaci vezani su za prekide u radu komutacionih sistema zbog prekida u napajanju električnom energijom, nedovoljnih baterijskih rezervi, klimatizaciji objekata, neispravnoj elektro i gromobranskoj instalaciji i protiv požarnoj zaštiti. Takođe je utvrđeno neposjedovanje odobrenja za korišćenje određenih kratkih kodova, a u jednom slučaju i nausaglašenost numeracije sa Planom numeracije Crne Gore.

Izvršeni su stručni nadzori komutacionih sistema mobilne telefonije Crnogorskog Telekomu (T-Mobile), Telenora i M:Tela. Utvrđena su neposjedovanja odobrenja za korišćenje određenih kratkih kodova, a u jednom slučaju i neposjedovanje odobrenja za korišćenje signalizacionih tačaka.

U toku 2010. godine pregledi radio relejnih veza i radio baznih stanica operatora Crnogorski Telekom, Telenor i M:Tel, izvršeni su na najvećem broju aktivnih lokacija u Crnoj Gori. Utvrđeno je neposjedovanje odobrenja za korišćenje radio frekvencija za pojedine radio-relejne veze i pojedine bazne stanice.

Izvršena je i provjera radnih parametara TV, FM predajnika i RR veza za dotur modulacije na velikom broju emisionih lokacija u Crnoj Gori. Prilikom vršenja pregleda stručnog nadzora ustanovljeno je da pojedini subjekti ne posjeduju odobrenja za korišćenje radio-frekvencija na kojima programe emituju TV i FM predajnici ili na kojima rade radio-relejne veze, a u nekoliko slučajeva utvrđena je neusklađenost sa izdatim odobrenjem za korišćenje radio-frekvencija (dozvolama za radio stanice). Rješenjima je naloženo otklanjanje utvrđenih nedostataka. O slučajevima neposjedovanja odobrenja za korišćenje radio-frekvencija na kojima programe emituju TV i FM predajnici obaviješten je inspektor za elektronske komunikacije.

Kontrola sistema za naplatu usluga Telenora (pretplatnički i interkonekcionni biling), Crnogorskog Telekomu (pretplatnički i interkonekcionni biling T-Mobile i T-Com) i M:Tela (pretplatnički i interkonekcionni biling), izvršena je dva puta u toku 2010. godine. Takođe je izvršena kontrola sistema za naplatu usluga operatora: PTT Inženjeringa, VoIP Telekomu, Radio-difuznog centra, MNNewsa, kao i KDS, MMDS i DTH operatora. Osim nekoliko slučajeva neusklađenosti javno dostupnih cijena sa

cijenama podešenih u tarifnom planu sistema za naplatu usluga, nijesu primjećene nepravilnosti kod naplate elektronskih komunikacionih usluga.

Pregled rada KDS operatora izvršen je kod operatora: Cabling (Budva), Mkabl (Podgorica, Bijelo Polje, Pljevlja, Herceg Novi, Tivat, Bar), Eltamont (Nikšić), Adria net (Pljevlja), CAT TV (Tivat, Kotor). Takođe su vršeni pregledi stručnog nadzora kod MMDS operatora Broadband Montenegro, DTH operatora Total TV i IPTV operatora Crnogorskog Telekom (Extra TV) po pitanju usklađenosti rada sa Zakonom o elektronskim komunikacijama. Nijesu primjećene veće neusklađenosti rada ovih operatora sa Zakonom o elektronskim komunikacijama. Ovim operatorima je uglavnom nalagano da dostave formu korisničkog ugovora Savjetu Agencije u cilju dobijanja saglasnosti na isti, kao i da izvrše prilagođenje forme mjesečnog računa koji dostavljaju svojim pretplatnicima.

Izvršen je pregled pružanja VoIP servisa VoIP Telekom i PTT Inženjeringa i nijesu uočene neusklađenosti njihovog rada sa Zakonom o elektronskim komunikacijama.

Pregled sistema za pružanje usluga preko sistema fiksnog bežičnog pristupa (WiMAX) izvršen je kod M:Tela i Telenora.

Izvršen je pregled rada funkcionalnih sistema: Aerodromi Crne Gore, službi zaštite i spasavanja, Elektroprivrede Crne Gore (kod svih funkcionalnih cjelina), Nacionalnih parkova, Uprave pomorske sigurnosti, Seizmološkog zavoda, taxi udruženja i drugih. Utvrđeno je da u jednom broju slučajeva pregledane funkcionalne mreže ne rade sa u skladu sa odobrenjem za korišćenje radio-frekvencija (dozvolama za radio stanice). Nepravilnosti su se uglavnom odnosile na pojavu da su radio stanice radile sa snagom većom od odobrene kao i da lokacije repetitorskih stanica nijesu odgovarale lokacijama iz odobrenja.

Kod Crnogorskog Telekom, Telenora i M:Tela izvršeni su posebni pregledi u smislu usklađenosti rada ovih operatora sa poglavljem IX (Prava i zaštita interesa korisnika) Zakona o elektronskim komunikacijama. Kako su utvrđene određene nepravilnosti u radu operatora donijeta su rješenja kojima je naloženo otklanjanje nepravilnosti. Nepravilnosti su se odnosile na neusklađenost sa Zakonom detaljnih računa koje operatori dostavljaju korisnicima, neposjedovanje saglasnosti Savjeta Agencije na tipske pretplatničke ugovore, javnu nedostupnost određenih cijena i tarifa usluga i nemogućnost ograničenja potrošnje na željeni iznos.

Na osnovu izvršenih pregleda sačinjeni su zapisnici o izvršenom pregledu stručnog nadzora. Na sačinjene zapisnike ovlašćeni predstavnici subjekata nadzora nijednom nijesu imali primjedbi. Kopije zapisnika uručene su ovlašćenim predstavnicima subjekata nadzora. O izvršenim pregledima je uredno vođena evidencija u skladu sa Zakonom o inspekcijskom nadzoru, a zapisnici o izvršenim pregledima su predati arhivi Agencije.

Pri vršenju stručnog nadzora u približno 40% slučajeva utvrđene su nepravilnosti. Utvrđene nepravilnosti su se odnosile na:

- neposjedovanje odobrenja za korišćenje radio-frekvencija,
- neusklađenost radio emisija sa uslovima iz odobrenja za korišćenje radio-frekvencija,
- neposjedovanje odobrenja za korišćenje numeracije i neposjedovanje odobrenja za korišćenje nacionalnih signalizacionih tačaka,
- neposjedovanje saglasnosti Savjeta Agencije na tipske pretplatničke ugovore,
- nepoštovanja odredbi o javnoj dostupnosti cijena javnih elektronskih komunikacionih usluga,
- neusklađenost forme raščlanjenog pretplatničkog računa sa odredbama Zakona,
- nemogućnost ograničenja potrošnje na iznos koji odredi pretplatnik,

- neusklađenost radnih parametara opreme i uređaja sa tehničkim normama i standardima,
- neispravnost elektro i gromobranskih instalacija objekata,
- nedovoljna baterijska rezerva za napajanje telekomunikacionih sistema,
- neispravne elektro i gromobranske instalacije objekata,
- neodgovarajuću protiv požarna zaštita.

Slijedeća tabela daje uporedni prikaz utvrđenih nepravilnosti prilikom vršenja nadzora u 2008, 2009. i 2010. godini.

Godina	Broj izvršenih pregleda	Broj utvrđenih nepravilnosti	Postotak utvrđenih nepravilnosti
2008	195	81	41,5 %
2009	247	102	41,3 %
2010	246	98	39,8%

Nalaganje otklanjanja utvrđenih nepravilnosti sprovedeno je na dva načina:

- u toku vršenja pregleda stručnog nadzora utvrđena je nepravilnost i u zapisniku je naloženo otklanjanje nepravilnosti,
- u toku postupka stručnog nadzora utvrđena je nepravilnost, a donijetim rješenjem naloženo je otklanjanje nepravilnosti.

Crnogorski Telekom, Telenor i M:Tel su za glavne komutacione sisteme i glavne čvorove svojih mreža obezbjedili potpunu neprekidnost napajanja. Za ostale uređaje u njihovim mrežama obezbjeđena je potpuna ili djelimična neprekidnost napajanja. Pružaoci ostalih elektronskih komunikacionih usluga su za glavne čvorove svoje mreže obezbjedilni potpunu ili djelimičnu neprekidnost napajanja. Efekat ovih aktivnosti vidljiv je u znatnom smanjenju, a u dosta slučajeva i potpunom izostanku prekida u pružanju usluga.

Objekti u kojima se nalaze važniji elektronski komunikacioni uređaji operatora obezbjeđeni su neophodnim sistemima i sredstvima protiv požarne zaštite koja se redovno servisiraju. Takođe se vrši periodično ispitivanja elektro i gromobranskih instalacija.

Poboljšana je javna dostupnost opštih uslova pružanja usluga i cijena usluga, rijetki su slučajevi da cijene usluga nijesu javno dostupne na Internet stranicama operatora ili da postoji neusaglašenost javno dostupnih cijena i tarifa sa tarifnim planovima sistema za obračun usluga. Ti slučajevi su se dešavali prilikom promjena cijena nekih usluga koje u međuvremenu nijesu ažurirane na Internet stranici.

Svi operatori sa pretplatnicima zaključuju tipske korisničke ugovore na koje saglasnost daje Savjet Agencije.

Neusklađenost forme detaljnog pretplatničkog računa sa članom 113 Zakona o elektronskim komunikacijama još uvijek je prisutna kod Crnogorskog Telekoma za pružene usluge na fiksnoj lokaciji i mobilne usluge, Telenora i M:Tela za mobilne usluge. Rješenjima je naloženo da se forme računa usklade sa članom 113 Zakona o elektronskim komunikacijama.

Crnogorski Telekom, Telenor i M:Tel su svojim korisnicima omogućili zabranu odlaznih poziva prema određenim grupama brojeva. Pozivi prema brojevima za hitne slučajeve su besplatni kod svih operatora. Svi operatori pružaju informacije o brojevima svojih korisnika.

Operatori: Crnogorski Telekom, Telenor i M:Tel, svojim korisnicima su omogućili ograničenje potrošnje, ali tako da korisnici usluga Crnogorskog Telekoma potrošnju mogu ograničiti na minimalni iznos od 25 €. Crnogorskom Telekomu je naloženo da svojim korisnicima omogući ograničenje mjesečne potrošnje i za iznose manje od 25 €, što je isti i ispoštovao u propisanom roku.

Agencija je krajem 2010 godine rješenjem naložila Crnogorskom Telekomu da izbriše spornu stavku „Troškovi naknadnog plaćanja TT usluga“ iz Cjenovnika usluga Crnogorskog Telekoma. Crnogorski Telekom je uložio žalbu na ovo rješenje Agencije, ali je i postupio po rješenju Agencije i uklonio predmetnu stavku iz Cjenovnika usluga.

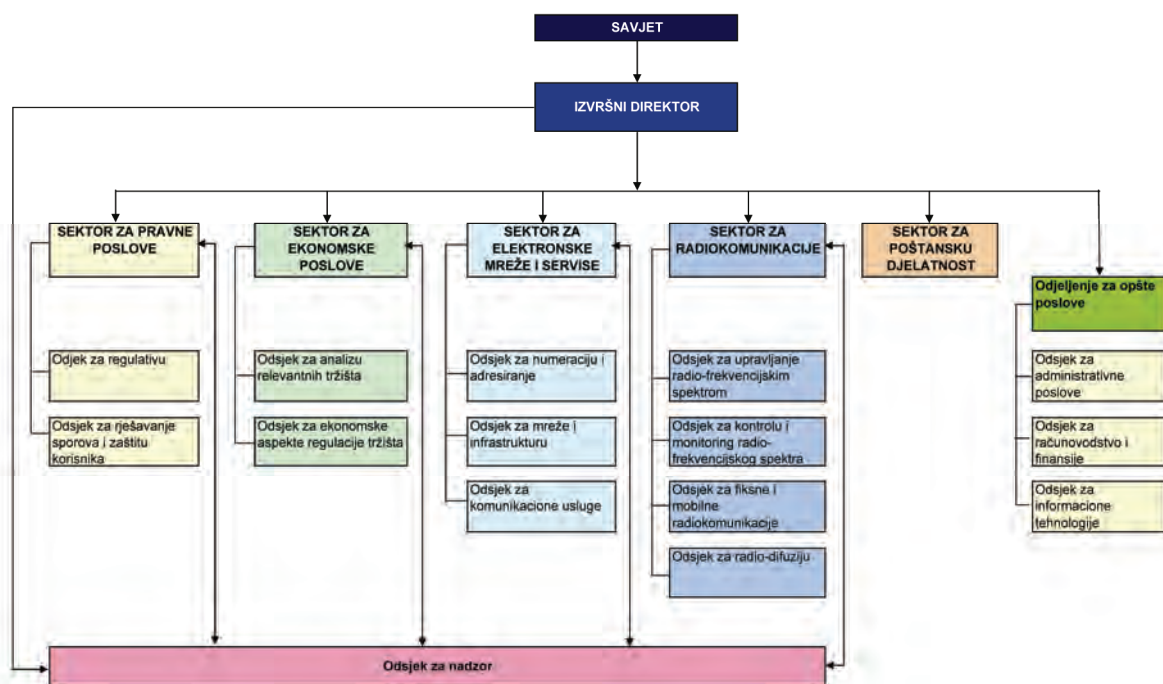
5.7. Razvoj kadrovskih resursa

Saglasno Pravilniku o organizaciji rada i sistematizaciji radnih mjesta u Agenciji za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost, koji je donio Savjet Agencije, Agencija za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost se organizuje kroz rad sektora, odjeljenja i odsjeka.

U Agenciji postoje sljedeće organizacione jedinice:

- Sektor za pravne poslove,
- Sektor za ekonomske poslove,
- Sektor za elektronske mreže i servise,
- Sektor za radiokomunikacije,
- Sektor za poštansku djelatnost,
- Odjeljenje za opšte poslove i
- Odsjek za nadzor.

Sektori i Odjeljenje se organizuju kroz unutrašnje organizacione jedinice – odsjeke. Organizaciona struktura Agencije je data na sljedećoj slici.

Imajući u vidu administrativne kapacitete Agencije za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost one su na visokom nivou i valja naglasiti, da su pomenutim Pravilnikom o organizaciji rada i sistematizaciji radnih mjesta u Agenciji za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost, svi zaposleni u Agenciji obavezni na stručno usavršavanje u cilju kvalitetnog obavljanja poslova i zadataka svog radnog mjesta. Permanentno stručno osposobljavanje zaposlenih, s obzirom na nova tehnološka rješenja na poljima elektronskih komunikacija i poštanske djelatnosti, ogleda se u učešću na stručnim skupovima, seminarima, konferencijama i radu u radnim grupama pod okriljem ITU, CEPT, INASETA, itd, kao i kroz organizovanje stručnih skupova međunarodnog karaktera u cilju prenošenja najnovijih iskustava od strane renomiranih predstavnika evropskih institucija u oblasti elektronskih komunikacija i poštanske djelatnosti.

Na kraju 2010. godine u Agenciji je bilo 64 zaposlenih: 4 člana Savjeta (predsjednik i tri člana), izvršni direktor i 59 zaposlenih. Zaposleni su slijedeće kvalifikacione strukture: 7 diplomiranih pravnika, 13 diplomiranih ekonomista, 24 diplomirana inženjera elektrotehnike, 1 profesor engleskog jezika, 1 *bachelor* građevinarstva, 1 zaposleni je sa višom i 12 sa srednjom stručnom spremom.

5.8. Međunarodne aktivnosti

Agencija za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost naročitu pažnju poklanja saradnji sa najznačajnijim institucijama poput: ITU-a (Međunarodna unija za telekomunikacije), CEPT-a (Evropski savez administracija za poštu i telekomunikacije), INA SETA-om (Akademija za telekomunikacije) te Cullen International-om iz Brisela. Agencija aktivno učestvuje i u radu Centra za vrhunski kvalitet ITU-a (*Centre of Excellence*), preko svog predstavnika koji je član upravljačkog komiteta (*Steering committee*). U nastavku je dat prikaz najznačajnijih međunarodnih aktivnosti Agencije tokom 2010. godine.

Agencija za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost, je i ove 2010. godine, već osmu godinu za redom, organizovala **Međunarodnu konferenciju „Regulatorna djelatnost u sektoru elektronskih komunikacija“**. Konferencija se održala u periodu od 27. do 29. septembra 2010. godine u Budvi, u sklopu XVII Festivala informatičkih dostignuća – INFOFEST 2010. Sagledavanjem globalnih trendova i njihovog uticaja na sektor elektronskih komunikacija odlučeno je da tema konferencije bude „Analize relevantnih tržišta kao uslov za nametanje regulatornih obaveza operatorima sa značajnom tržišnom snagom na relevantnim tržištima“. Tema je izabrana imajući u vidu i aktivnosti Agencije po pitanju sprovođenja procesa analize 7 relevantnih tržišta u Crnoj Gori. Na konferenciji su učestvovali predstavnici regulatornih tijela zemalja iz Regiona kao i regulatornog tijela iz Francuske, te predstavnici operatora i ministarstava i ista je poslužila za razmjenu iskustava po ovom, za regulaciju tržišta elektronskih komunikacija, veoma značajno pitanje.

U saradnji sa Evropskom komisijom u Budvi je u periodu od 04-05. 02. 2010. godine održan **Treći Forum vezan za praćenje servisa elektronskih komunikacija i informatičkog društva u zemljama kandidatima za članstvo u Evropskoj Uniji**. Projekat nadgledanja i razvoja tržišta za elektronske komunikacije i informacije o duštvenim servisima u pridruženim zemljama je trogodišnji projekat osnovan od strane Evropske Komisije kojim upravlja Cullen International. Glavni cilj projekta je da pomogne progres nadgledanja od strane svake zemlje iz jugoistočne Evrope u skladu sa integracijama internog tržišta Evropske Unije za elektronske komunikacije i informacije socijalnih servisa. Za ovakve namjere projekat je izradio četiri status izvještaja koji su prezentovatli široki opseg stvarnih informacija na nacionalnom tržištu, kako su regulisana tržišta u Crnoj Gori, Srbiji, Kosovu, Makedoniji, Albaniji, Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj i Turskoj.

U okviru saradnje sa Ina Academy iz Grčke, kao jednim od čvorova Centra za vrhunski kvalitet (Centre of Excellence - CoE), koji radi pod pokroviteljstvom ITU-D, ova Agencija je organizovala radionicu (workshop) u okviru projekta CoE, na temu **Predviđanje budućeg ICT ekosistema (Envisioning the Future ICT Ecosystem)**. Ovaj stručni skup je održan u Budvi od 16-18. juna 2010. godine. ICT (*Information and Communication Technology*) ekosistem (*ICT Ecosystem*) obuhvata cjelokupno tehnološko okruženje koje uključuje ne samo softver i hardver, već i politiku, procese, nabavku, podatke, zakone, aplikacije, partnerstva, standarde, partnerstva i vlasnike. Ovaj seminar se fokusirao na izazove sa kojima se srijeću budući ICT ekosistemi, uključujući pomoć države u razvoju mreža sa širokopojasnim pristupom, kreiranje politike i regulative u sredini sa novom generacijom mreža, digitalna radiodifuzija i usvajanje harmonizovanog pristupa u raspodjeli „digitalne dividende“. Prelazak u eru nove generacije mreža i konvergencije sektora medija i telekomunikacija postavlja nove izazove za kreatore politike i regulatore, od kojih se traži da obezbijede jednake i fer uslove za sve operatore na tržištu, dok bi se istovremeno maksimalno povećao suficit koji ostvaruju korisnici. U svijetlu ovih najnovijih kretanja, stručne panel diskusije su se bavile pitanjem kako kreatori politike i regulatori mogu tijesno da sarađuju kako bi prepoznali optimalni model koji bi, s jedne strane, povećao investiranje u ovaj sektor, a s druge strane, obezbijedio razvoj zdrave konkurencije u budućem ICT ekosistemu, štiteći interese korisnika na najbolji mogući način.

Imajući u vidu proces prelaska sa analogne na digitalnu radio-difuziju u Crnoj Gori, a koji treba da se završi do kraja 2012. godine, Agencija je uzela aktivno učešće na stručnim skupovima koji su tretirali ovu problematiku i to: **Seminar Discover DVB-T2: The Rohde & Schwarz European Seminar Tour 2010**, koji je održan dana 09. 02. 2010 godine u organizaciji proizvođača telekomunikacione opreme Rohde & Schwarz pod nazivom **DVB-T2 standard, njegove prednosti i mogućnosti uvođenja**. Na seminaru su prezentovane prednosti i izazovi DVB-T2 standarda kao i novine koje nudi kroz široku paletu mogućnosti vezanih za Mobile TV, IPTV, HDTV i 3DTV. U organizaciji regulatornog tijela Rumunije, dana 30. Marta 2010. godine u Bukureštu je održan skup pod nazivom „**Digitalna dividenda –izazovi i mogućnosti u regionu**“. Obzirom da će se u periodu 2010-2015. godine analogni radio-difuzni sistemi zamjeniti digitalnim sistemima i da će ovaj proces biti praćen značajnim izazovima vezano za dodjelu i korištenje oslobođenog dijela spektra, ANCOM je organizovao održavanje skupa u svrhu usklađivanja aktivnosti na regionalnom nivou kako bi se postigao što veći stepen harmonizovanosti upotrebe spektra. Takođe, predstavnici Agencije su u sklopu državne delegacije učestvovali i na **Ministarskom samitu “Usaglašavanje digitalne dividende u jugoistočnoj Evropi”** koji je održan u Beogradu, 16-17 jun 2010. godine. Organizator skupa je bilo Ministarstvo za telekomunikacije i informaciono društvo Republike Srbije. Skup je održan pod okriljem Digitalne agende za Srbiju, koju kao koncept javne politike razvija Ministarstvo za telekomunikacije i informaciono društvo, uz podršku Svjetske asocijacije mobilnih operatora (GSMA) koja obzirom na tehnološki trend pokazuje veliku zainteresovanost za uspješnu harmonizaciju upotrebe oslobođenog dijela spektra prvenstveno za potrebe mobilnog širokopojasnog pristupa. **Konferencija VITEL 2010 "Izazovi i prekogranična saradnja u procesu prelaska sa analognih na digitalne radio-difuzne**

sisteme" je održana u Kranju u Sloveniji u periodu 21-22. 10. 2010. godine. Konferencija VITEL se tradicionalno održava svake godine u Sloveniji u organizaciji Elektrotehničke asocijacije Slovenije.

U organizaciji Međunarodne unije za telekomunikacije (ITU), Sektora za radiokomunikacije (ITU-R) održan je **Svjetski seminar o radiokomunikacijama 2010 (WRS 2010)**, u periodu 06-11. 12. 2010. godine, u sjedištu ITU-a u Ženevi. Cilj održavanja WRS seminara je upoznavanje učesnika sa regulatornim procedurama koje se sprovode u svrhu korišćenja radio-frekvencijskog spektra i satelitskih orbita, a posebno procedura vezano za primjenu ITU Pravilnika o radiokomunikacijama (RR). Seminar je obuhvatio aspekt međunarodnog menadžmenta upotrebe frekvencijskog spektra za zemaljske i satelitske sisteme uključujući i aktivnosti ITU-R Studijskih grupa. Posebno je pažnja bila posvećena pripremama za Svjetsku konferenciju o radio-komunikacijama WRC-12, koja će se održati u periodu od 23. 01 – 17. 02. 2012. godine. Na osnovu održanih predavanja i workshop-ova, za zemaljske i satelitske servise, učesnicima je omogućeno sticanje praktičnih iskustva sa ITU procedurama, prijavljivanja radio-frekvencija, a takođe i po pitanju korišćenja software-a i elektronskih publikacija Radiokomunikacionog Biroa koji su trenutno dostupni administracijama država članica i institucijama članicama ITU-R sektora. Na ovom izuzetno važno i stručnom seminaru učestvovala su dva predstavnika Agencije.

Predstavnici Agencije su učestvovali i na **TAIEX seminaru o analizi relevantnih tržišta** u skladu sa novom preporukom Evropske Komisije IM33020 - pružanje pomoći zemljama kandidatima za proširenje EU i istočnoevropskim zemljama, prema kojim EU primjenjuje ENP (Evropsku susjednu politiku) kod usvajanja regulatornog okvira EU i procesa analize relevantnog tržišta; kao i proširenje i produblivanje domena djelovanja nakon nove Preporuke Evropske komisije.

Agencija je i u 2010. godini kroz učešće svojih predstavnika aktivno učestvovala u radu stručnih studijskih grupa u okviru Međunarodne unije za telekomunikacije (ITU), Evropske konferencije poštanskih i telekomunikacionih administracija (CEPT), zatim Svjetskim poštanskim savezom (UPU) i Evropskim komitetom za poštansku regulaciju (CERP)

Predstavnik Agencije je krajem 2010. godine u Sarajevu, prisustvovao Okruglom stolu „**Stanje u oblasti poštanskih usluga**“ i Regionalnoj konferenciji „**Učinkovito regulisanje poštanskog tržišta i održivost univerzalnih usluga**“, čiji su organizatori bili Agencija za poštanski saobraćaj Bosne i Hercegovine i Fakultet saobraćaja i komunikacija Univerziteta u Sarajevu. Na Okruglom stolu „ Stanje u oblasti poštanskih usluga“ predstavnici svih regulatornih tijela zemalja regiona su govorili o trenutnom stanju u oblasti poštanskih usluga u svojim državama i razmijenili iskustva o problemima sa kojima se pojedinačno susreću. Na Regionalnoj Konferenciji „Učinkovito regulisanje poštanskog tržišta i održivost univerzalnih usluga“ se raspravljalo o konceptima i modelima održivog pružanja univerzalnih usluga, ulozi regulatornih agencija i liberalizaciji poštanskog tržišta, analizi poštanskog tržišta u CEE & SEE zemljama, reinženjeringu poštanske tehnologije i mreže...

Predstavnici Agencije su učestvovali u radu **43. Plenarnog Zasijedanja Evropskog Komiteta za Poštansku Regulaciju (CERP-a)**, koje je, od 24. do 26. novembra 2010. godine, održano u Istanbulu. Jedna od osnovnih tema zasijedanja bila je najava restrukturiranja i nove organizacije CERP-a, koja je prije svega uslovljena težnjom za većom efikasnošću, kao i odlukom Evropske Komisije o formiranju Grupe Evropskih regulatora za poštanske usluge (ERGP – European Regulators Group for Postal Affairs), sa zadatkom da savjetuje i pomaže Evropskoj Komisiji u konsolidovanju unutrašnjeg tržišta poštanskih usluga i da olakšava doslednu primjenu regulatornog okvira za poštanske usluge u svim zemljama članicama EU. Predstavnici Agencije su tokom Plenarnog Zasijedanja imali susrete i razgovore sa predstavnicima regulatora i ministarstava mnogih evropskih zemalja, na kojima su razmijenili iskustva i upoznali se sa nekim specifičnim problemima, kao i sa načinima rešavanja problema u oblasti poštanske regulacije. Generalno, regulatori u evropskim zemljama imaju najviše

problema sa stvaranjem uslova za fer cijene, sa uvođenjem troškovnog računovodstva i preduzimanjem mjera za obezbjeđenje nediskriminatornog pristupa poštanskoj infrastrukturi.

Predstavnici Agencije su bili učesnici **XVIII Simpozijuma o novim tehnologijama u poštanskom i telekomunikacionom saobraćaju – PosTel 2010**, koji je sredinom decembra 2010. godine, održan na Saobraćajnom Fakultetu u Beogradu. Osnovni cilj Simpozijuma bila je razmjena informacija i upoznavanje sa novim tehnološkim dostignućima u oblasti pošte i elektronskih komunikacija. Program rada Simpozijuma je obuhvatao menadžment procesa u poštanskom i telekomunikacionom saobraćaju, nove poštanske tehnologije i elektronsko poslovanje, kao i novine u telekomunikacionom saobraćaju. U dijelu koji se odnosio na poštanske usluge prezentirani su naučni radovi koji su se, između ostalog, odnosili na proces liberalizacije tržišta poštanskih usluga i ulogu regulatora na tako organizovanom tržištu, konkurentnost poštanskih operatora sa stanovišta efikasnosti, ABC troškovni model, na novine u organizaciji šalterske službe i sistema za preradu poštanskih pošiljaka, ulogu elektronske trgovine u pošti, na implementaciju poštanskog adresnog koda...

6. TRŽIŠTE POŠTANSKE DJELATNOSTI

6.1. Regulacija tržišta poštanskih usluga

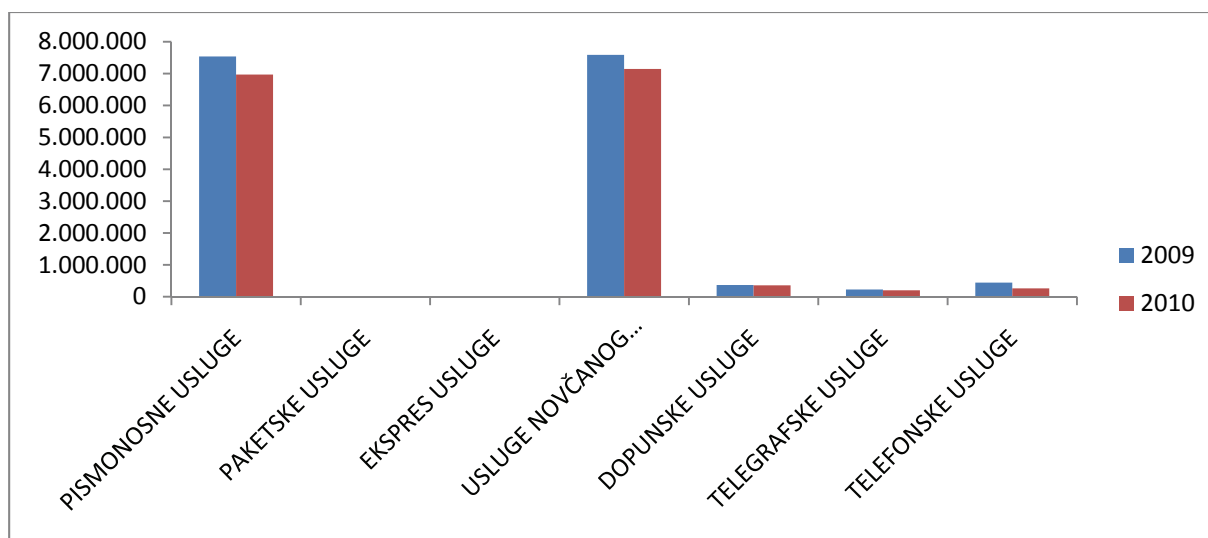
Prema podacima dobijenim na osnovu godišnjih izvještaja registrovanih poštanskih operatora, na tržištu poštanskih usluga u Crnoj Gori je tokom 2010. godine pruženo više od 15 miliona različitih poštanskih usluga.

Pošta Crne Gore

Ostvareni fizički obim usluga Pošte Crne Gore za 2010. godinu u odnosu na 2009. godinu je dat u narednoj tabeli.

VRSTA USLUGA	Ostvarenje 2009.	Ostvarenje 2010.	Index (10/09)
PISMONOSNE USLUGE	7.538.194	6.971.955	92,5
PAKETSKE USLUGE - PAKETI	10.847	11.879	109,5
EKSPRES USLUGE	22.153	21.693	97,9
USLUGE NOVČANOG POSLOVANJA	7.589.230	7.147.460	94,2
DOPUNSKE USLUGE	370.385	359.300	97
TELEGRAFSKE USLUGE	227.860	203.376	89,3
TELEFONSKE USLUGE	443.653	262.473	59,2

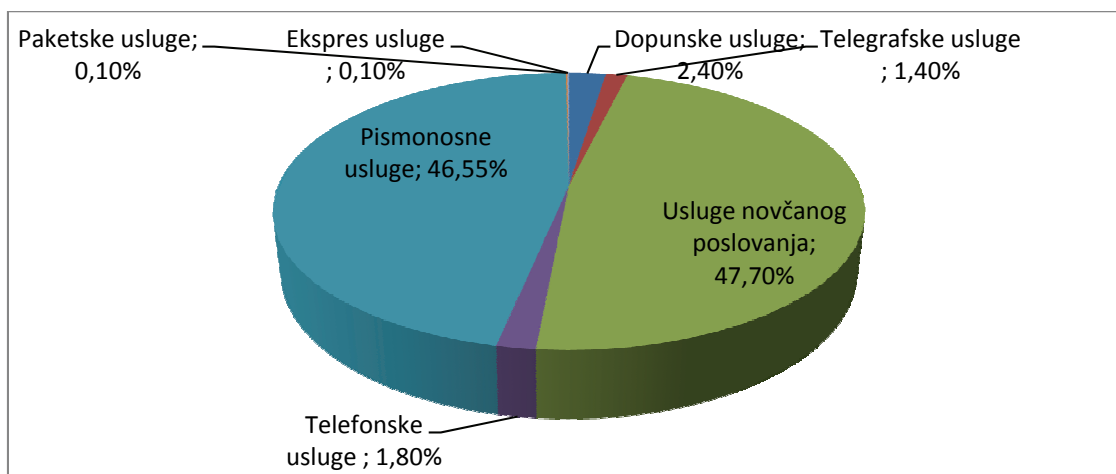
Grafički prikaz ostvarenog fizičkog obima usluga Pošte Crne Gore u 2010. godini u odnosu na 2009. godinu je dat na narednom grafiku.

Ostvareni fizički obim usluga u 2010. godini manji je u gotovo svim segmentima, osim kod paketskih usluga, čiji je obim 9,5 % veći u odnosu na prethodnu godinu.

Ostvareni fizički obim pismonosnih usluga za 2010. godinu manji je za 7,5 % u odnosu na prethodnu 2009. godinu.

Trend pada fizičkog obima uočava se i kod telegrafskih usluga i to za 10,7 % u odnosu na 2009. godinu. Fizički obim telefonskih usluga bilježi pad od 40,8 % u odnosu na na 2009. godinu što je rezultat orijentacije korisnika na druge vidove komunikacija, prvenstveno korišćenje usluga mobilne telefonije. Na sljedećem grafiku je data struktura usluga Pošte Crne Gore.

U strukturi usluga najveće učešće imaju pismonosne usluge 46,5 % i usluge novčanog poslovanja 47,7%.

Finansijski pokazatelji Pošte Crne Gore

Prihodi

POZICIJA		2009.	2010.
I.	POSLOVNI PRIHODI	13.961.983	12.519.383
1.	Prihod od prodaje usluga - UPS	12.234.374	11.141.962
	POŠTANSKE USLUGE	6.019.873	5.879.756
	UPUTNIČKE USLUGE	2.619.614	1.628.096
	NOVČANE USLUGE	2.070.270	2.241.354
	TELEGRAFSKE USLUGE	714.329	605.053
	USLUGE TF GOVORNICA	362.431	271.516
	USLUGE HIBRIDNE POŠTE	381.228	346.060
	OSTALE USLUGE	66.629	170.126
2.	Prihod od prodaje usluga - MPS	256.040	273.046
	POŠTANSKE USLUGE	24.698	35.740
	UPUTNIČKE USLUGE		345
	TELEGRAFSKE USLUGE	73.224	66.803
	MEĐUNARODNI OBRAČUN	158.118	170.157
3.	Prihod od prodaje robe	271.568	204.375
4.	Dotacija	1.200.000	900.000

II.	OSTALI POSLOVNI PRIHODI	1.083.335	2.189.572
III.	FINANSIJSKI PRIHODI	165.099	156.491
I-III.	UKUPNI PRIHODI	15.210.417	14.865.446

Ostvareni prihodi Pošte Crne Gore u 2010. godini iznose 14.865.446,00€ i manji su za 2,3% u odnosu na ostvarene prihode u 2009. godini.

Poslovni prihodi u 2010. godini su, u odnosu na poslovne prihode u 2009. godini, manji za 10,3%.

Najveće učešće u ukupnim prihodima imaju prihodi od poštanskih usluga 39,8%.

Rashodi

POZICIJA		2009.	2010.
I	POSLOVNI RASHODI	15.172.237	14.830.724
1.	DIREKTNI TROŠKOVI ROBE I MATERIJALA	1.172.469	1.069.758
2.	TROŠKOVI ZAPOSLENIH	9.848.978	9.710.694
3.	TROŠKOVI AMORTIZACIJE	726.525	600.865
4.	OSTALI POSLOVNI RASHODI	3.424.265	3.449.407
II	FINANSIJSKI RASHODI	32.500	25.482
III	UKUPNI RASHODI	15.204.738	14.856.206

Ostvareni rashodi u 2010. godini iznose 14.856.206,00€ i manji su od rashoda ostvarenih u 2009. godini za 2,3%. Najveće učešće u poslovnim rashodima imaju troškovi zaposlenih 65,4%.

Pošta Crne Gore je u 2010. godini ostvarila pozitivan poslovni rezultat, tj. dobit u iznosu od 9.240,00€.

Kapital Pošte Crne Gore predstavlja državni kapital i na dan 31. 12. 2010. godine je iznosio 34.630.558,00€ što je za 12.096.675,00€ više u odnosu na prethodnu godinu. Osnovni uzrok ovog povećanja je višak na revalorizaciju nekretnina, postrojenja i opreme.

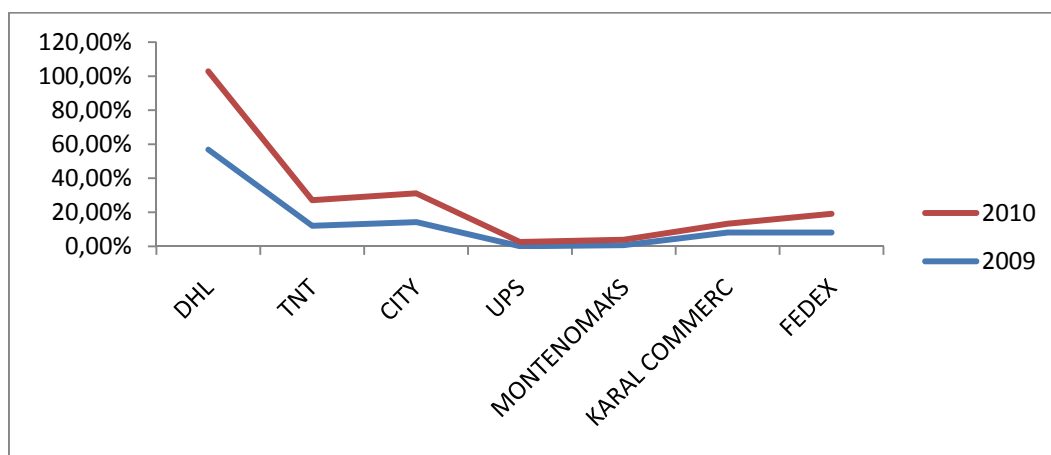
Ostali operatori

Osim Pošte Crne Gorei na tržištu poštanskih usluga su prisutni i sljedeći operatori:

- „Kingscliffe Distribution Montenegro“- DHL;
- „City Express“ - Filijala Podgorica;
- „Kara Commerce“ d.o.o. Podgorica;

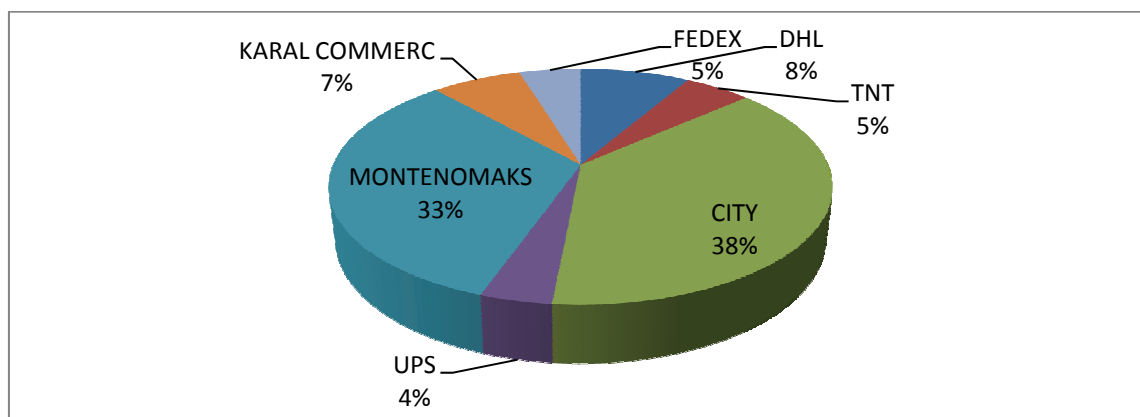
- „Rhea Express“ d.o.o. Podgorica -Fedex;
- „Montenomaks Control&Logistics“;
- „TIM KOP“-(TNT);
- „EXPRESS COURIER“-(UPS)

Ostvareni prihod ostalih poštanskih operatora u 2010. godini u odnosu na 2009. godinu je dat na sljedećem grafiku.

Prihod kod ostalih poštanskih operatora je u 2010. godini povećan za 13% u odnosu na prethodnu 2009. godinu.

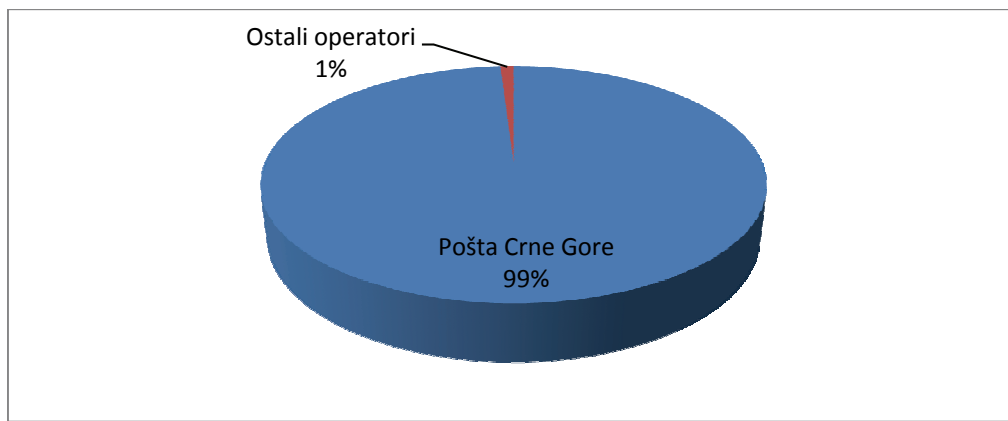
Tržišno učešće ostalih operatora na tržištu poštanskih usluga, bez Pošte Crne Gore, je dat na sljedećoj slici.

Na tržištu ostalih poštanskih operatora vodeće mjesto zauzima City Express sa 38 % tržišnog udijela, a slijede Montenomaks 33 %, DHL 8 %, Karal Commerc 7 %, Fedex i TNT 5 % i UPS 4 %.

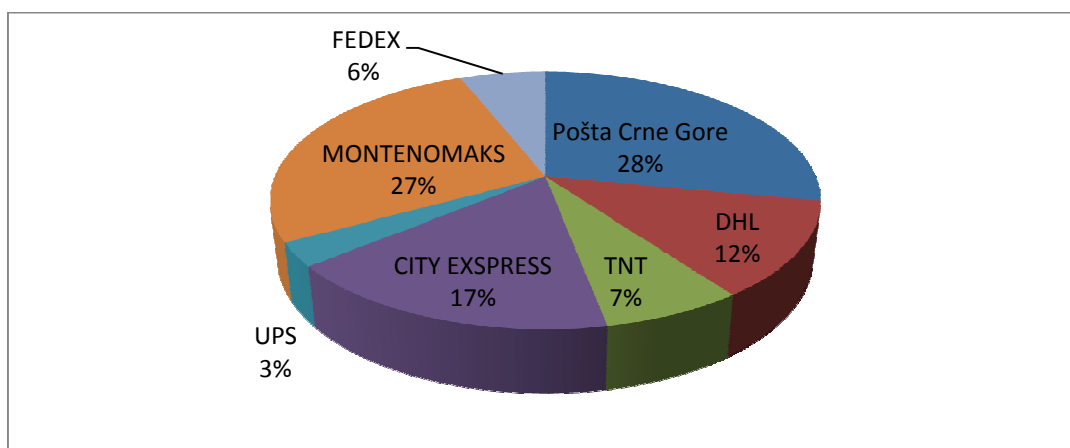
Pošta Crne Gore i ostali operatori

Učešće Pošte Crne Gore i ostalih operatora na tržištu poštanskih usluga je prikazan na sljedećoj slici.

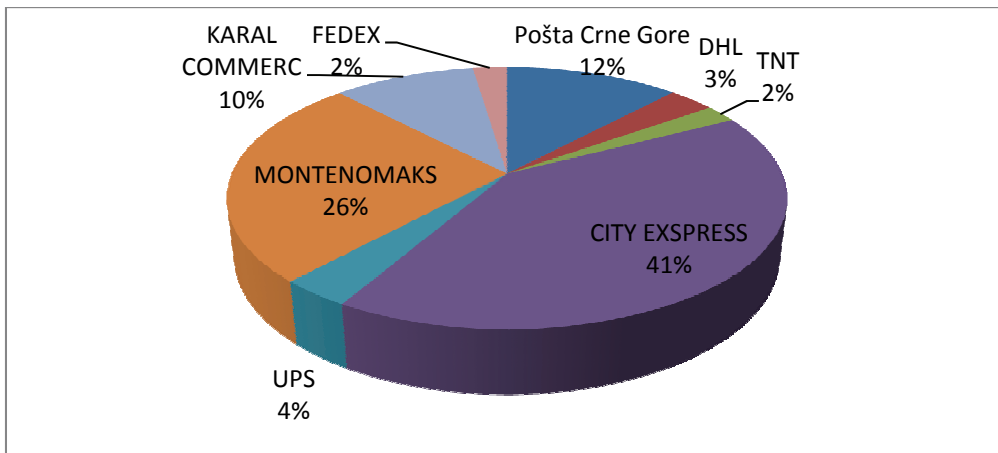
Pošta Crne Gore, kao univerzalni poštanski operator i dalje zauzima značajan dio tržišta i ima dominantnu ulogu na tržištu poštanskih usluga. Ovo je pogotovo izraženo kada je riječ o pismonosnim pošiljkama, što nije iznenađujuće, uzimajući u obzir da je najveći dio usluga, u skladu sa Zakonom o poštanskim uslugama, još uvijek rezervisan za univerzalnog poštanskog operatora.

Učešće Pošte Crne Gore i ostalih operatora na tržištu ekspres usluga je dato na sljedećoj slici.

U pružanju ekspres usluga dominantnu ulogu prezimaju ostali operatori u odnosu na Poštu Crne Gore i to: Pošta Crne Gore 28%, Montenomaks 27%, City Express 17%, DHL 12%, TNT 7%, Fedex 6% i UPS 3%

Na tržištu paketskih usluga učešće Pošte Crne Gore i ostalih operatora je dato na sljedećoj slici.

Ostali operatori poštanskih usluga imaju znatno veći udio na tržištu paketskih usluga u odnosu na Poštu Crne Gore. Vodeće mjesto na tržištu paketskih usluga zauzima City Express sa udjelom od 41 %, a slijede Montenomaks 26 %, Pošta Crne Gore 12 %, Karal Commerc 10 %, UPS 4 %, DHL 3 % i Fedex i TNT sa udjelom od po 2 %.

Iz navedenog se može zaključiti da je Pošta Crne Gore još uvijek „glavni igrač“ na tržištu poštanskih usluga, ali liberalizacija poštanskog tržišta utiče na konkurentsku poziciju univerzalnog poštanskog operatora i omogućava manjim poštanskim operatorima sve značajniju ulogu u pojedinim segmentima poštanskog tržišta.